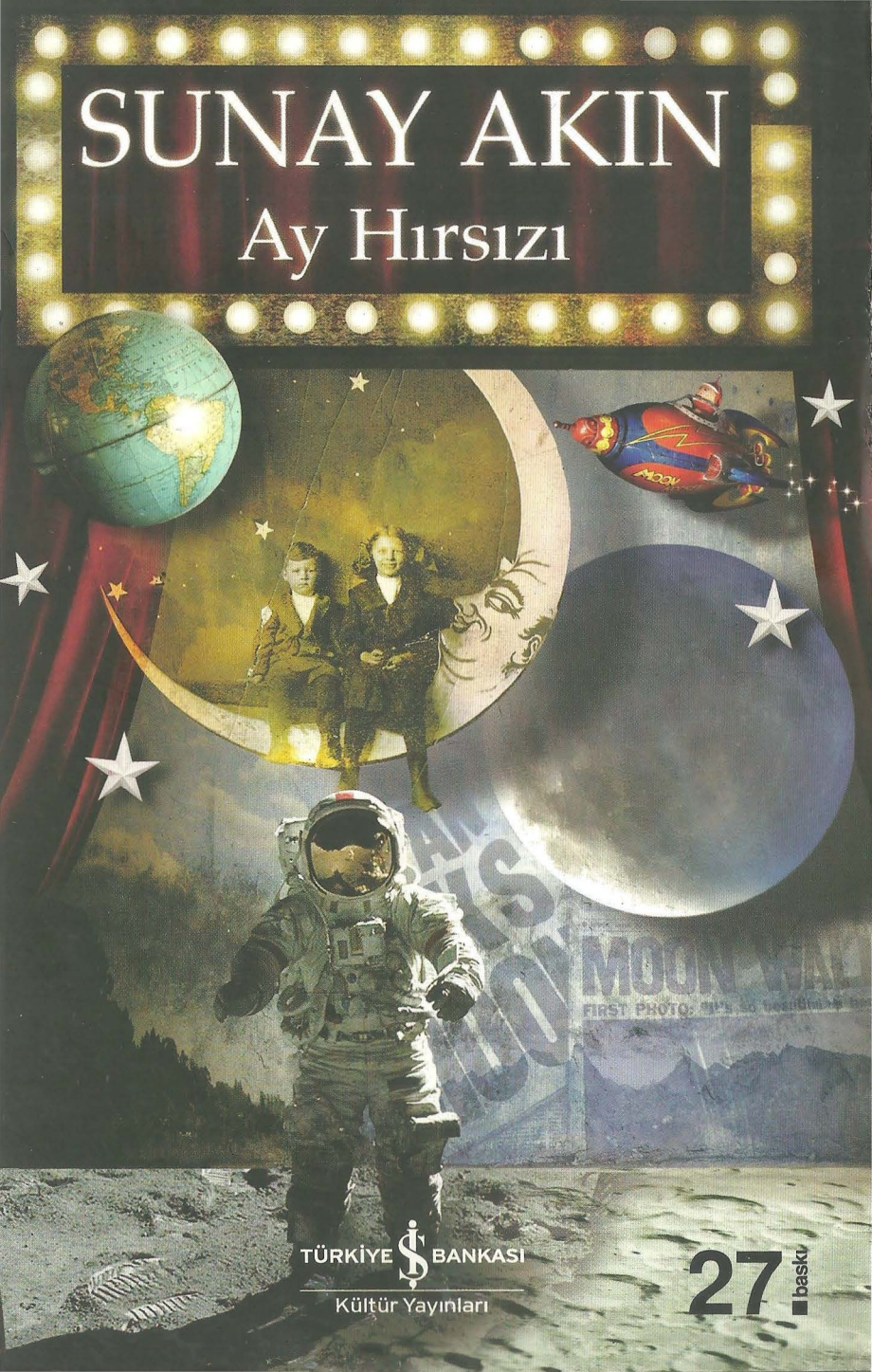
SUNAY AKIN

Ay Hırsızı

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

27. baskı

TÜRK EDEBİYATI

SUNAY AKIN
AY HIRSIZI

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2009
Sertifika No: 11213

EDİTÖR
RÛKEN KIZILER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
NECATİ BALBAY

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASKI: EKİM 2009, İSTANBUL
XXVII. BASKI: MAYIS 2010, İSTANBUL

ISBN 978-9944-88-752-6

BASKI
YAYLACIK MATBAACILIK
LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/197-203
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 612 58 60
Sertifika No: 11931

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, NO: 144/4 BEYOĞLU 34430 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ay hırsızı

SUNAY AKIN

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Gürol Kutlu'ya...

İÇİNDEKİLER

Apollo 11 Dünya'dan Ayrılırken 1
Van Gogh ve Ay Yıldız 5
Cervantes İstanbul'da 13
Ay'a İlk İnsanı Biz Gizledik 19
İstanbul'dan 1.372.640 Kuruş!.. 25
İstanbul Boğazı'ndan Mehtaba Çıkmak!.. 29
Minarelerin Dilinden Anlamak! 35
Atatürk Neden Hiç Uçağa Binmedi? 41
Mustafa Kemal'in Pilot Oğlu!.. 47
Zaro Ağa, King Kong ve Che Guevara!.. 51
Paris'in Kurtuluşu ve Harem'de Goethe 59
Piri Reis'in Haritasının Şifresi!.. 67
Fatih'in Karadan Yürüttüğü Gemiler,
Uzaya Neden Gidemedi? 71
Fişeklerin Deli Tarihi!.. 77
Mahyadaki Uçak! 81
Anadolu'dan Ay'a Giden Bir Yol Var!.. 85
Enver Paşa Uçakla Kaç Kez Düştü? 91
Nâzım Hikmet ve Uzaylılar!.. 97
Bu Karanfili Nâzım Gönderdi!.. 103
Taş Uçağın İki Kanadı!.. 107
İdam Sehpasındaki Kaleci!.. 111
Yalnız Hilal 115

Ay Işığı Altında Afrika 121
Savaş Uçakları Liverpool'u Bombalarken 125
Bir Uçak Kaç İnsan Öldürebilir? 129
Astronot Barbie Olmasaydı!.. 135
Aşiyan'a Çakılan Uçak!.. 139
Boğaziçi'nde Kırık Bir Kanat Öyküsü... 143
Kara Kutudaki Reklam! 147
Mezar Taşındaki Uyak!.. 151
Attilâ İlhan ve Turist Ömer!.. 155
Ay Tanrıçası, Göl ve Çoban! 159
Ay'daki Un Torbası 165
Ay'daki Oyuncak 169
Bay Gorsky'nin Ay'da İşi Ne?.. 173
Mickey'in Ağabeyi Micky! 177
Kara Kedi Felix İstanbul'da!.. 181
Uzaylıların En Güzeli 185
Düşünen İlk Robot Bir Türk İdi!.. 189
İstanbul'a Uçaktan Bakmak 195
İncirlik'i İnciye Dönüştürmek!.. 199
O Bisiklet Çalınmasaydı!.. 203
Yüksek Atlama Sırığı ve Ay!.. 207
İstanbul Üstünde Uçan Daireler 211
Her Teras Bir Havaalanı 217
Uzayda Bir Sokak Köpeği 221
Timchenko'nun Küçük Kızı Anjelika!.. 225
Düşen Uçaktaki Şair 229
Bulutlar Boncuk, Uçaklar İp... 233

Not: Kitaptaki alıntılar, kaynağına sadık kalınarak aktarılmıştır.

Apollo 11
Dünya'dan Ayrılırken

1978 yılının sonbaharında, Amerika'nın Ohio Eyaleti'ndeki bir çiftlikte, tahıl kamyonunun arkasından atlayan bir adamın yüzüğü, kamyon kasasını çevreleyen çengellerden birine takılır ve parmağı kopar...

Adam, büyük bir soğukkanlılıkla kopan parmağı yüzükle birlikte asılı kaldığı yerden alarak içi buz dolu bir kaba koyar. Parmak, Kentucky Hastanesi'nin mikro cerrahi kliniğinde yerine başarıyla dikilir. Adamın parmağının kopmasına neden olan evlilik yüzüğüdür... Hastanede yattığı günlerde, başucunda bekleyen karısı Janet Elizabeth Shearon ile 1962 yılının 28 Ocak günü ölen üç yaşındaki kızları Karen Anne'nin, ilaç kokulu hastane günlerini bir kez daha yaşarlar. Kızlarının gözlerini hayata kapadığı bu tarih, çiftin 6. evlilik yıldönümüdür!

Yeşilçam'da izleyiciyi en çok güldüren aşk sahnelerinden biri de pilot rolündeki Şener Şen'in sevdiği kıza uçağıyla yaptığı kurlardır. 1977'de çekilen "Gülen Gözler" filminde, Ayşen Gruda'ya âşık olan Şener Şen'in adı "Vecihi"dir. Pilot Vecihi, uçağıyla Ayşen Gruda'nın evinin üstünde uçmakta ama her seferinde sakarlığıyla eve zarar vermektedir. Kızın annesi Adile Naşit, iki sevgilinin evliliğine taraftar olsa da, babası Münir Özkul Vecihi'nin uçağına iniş izni vermeyen uçuş kulesi rolündedir. Sinemamızın

en saygın sanatçılarının bir araya geldiği bu film, komedi dalının başarılı örneklerinden biri olsa da, Vecihi adının, uçuş tarihimizin en saygın, en değerli adlarından biri olduğu izleyicilerin büyük çoğunluğu tarafından bilinmez.

Vecihi Hürkuş, gökyüzü tarihimizde ilklere imza atan bir pilottur. 1917'de, Kafkas cephesinde, ilk Türk hava zaferi onun sayesinde kazanılmıştır...

1918 yılında, Ruslardan ele geçirilen Nieuport uçağının bozulan pervanesinin yenisini yaparak bir ilki gerçekleştirmiştir...

Kurtuluş Savaşı sırasında, uçakların kanatlarının onarımı için gerekli olan jelatin ve emait imalatını o başarmıştır...

İzmir'e ilk giren ve hava meydanını işgalden kurtaran pilotumuz Vecihi Hürkuş'tur...

Kurtuluş Savaşı'nın ilk ve son uçuşunu yapan da odur...

Kurtuluş Savaşı'nda, TBMM takdirnamesini 3 defa kazanmıştır...

1924 yılında, İzmir'de ilk Türk uçağını yapmıştır...

1930 yılında, İstanbul'da, tarihimizdeki ilk sivil uçağı yapan "Pilot Vecihi"den başkası değildir...

1933 yılında, ilk deniz uçağı onun elinden çıkmıştır...

1934 yılında, ilk kadın pilotumuz olan Bedriye Gökmen Bacı'yı yetiştirir...

Ankara'da, 1936'da uçan ilk Türk planörlerinin uçuşunu gururla seyreden imalatçı da Vecihi Hürkuş'tur...

İlk Türk özel hava yolları kuruluşunu 1954'de kuran kimdir dersiniz?..

Türkiye'de, toprak altındaki radyoaktif zenginliği keşfeden uçağı kullanan yine pilot Vecihi'dir...

Şener Şen'in beyazperdede herkesi güldürdüğü "Pilot Vecihi"nin hayatı hüzünle doludur oysa... Kızkardeşi Remziye Hanım'ı, Yunan savaş uçaklarının 12 Ocak 1921'de Eskişehir'e yaptığı hava saldırısında kaybeder.

Babaları Binbaşı Bedri Bey, Kurtuluş Savaşı'nda şehit düştüğünden öksüz kalan Emel, Nahit ve Eribe adlı üç yeğenini yanına alır. Ne var ki, Emel yolda can verecektir...

29 Ekim 1936'da, Cumhuriyet'in 13. yıl kutlamalarında yapılan havacılık gösterilerinde büyük bir uğursuzluk yaşanılır: O gün, Türkkuşu Başöğretmeni Vecihi Hürkuş'un eğittiği paraşütçülerin atlayışı merakla beklenmektedir... Vecihi Bey'in aklı, paraşütçüler arasındaki 17 yaşındaki bir genç kızdadır. Bir kez deneme atlayışı yapan genç kız, hastalanınca sonraki günlerdeki çalışmalara katılamamıştır. Yeterli sayıda atlayış yapmamış olsa da, Vecihi Hürkuş'a böylesine anlamlı bir günde atlayış yapmayı çok istediğini söylemiş, adeta yalvararak izin koparabilmiştir.

Uçak, kutlamaların yapıldığı Ankara Hipodromu'nun üstüne geldiğinde kapıda genç kız belirir. Vecihi Hürkuş, yüreğinde bir şüpheyle ve sanki biraz da pişmanlıkla uçağa bakarken, genç kız kendini boşluğa bırakır...

Ciğerleri parçalanırcasına bağırır Vecihi Bey: "Açççç... Paraşütünü açççç... Aç artıııkkk!" 800 metreden atlayan genç kız hızla yere düşmekte, paraşütü açılmamaktadır... Düz bir şekilde başlayan düşüş esnasında paraşüt devreye girmediği için, havada dengesini kaybeden genç kız taklalar atmaya başlar... Paraşüt yere 100 metre kala açılsa da, sert bir şekilde çamur zemine düşmesine engel olamaz.

Vecihi Hürkuş, yanına koştuğu genç kıza sıkıca sarılır. Ağzından kan gelirken, "Babacığım, kabzayı çektim, çektim, çok uğraştım ama paraşüt açılmadı," diyerek kendisini teselli etmeye çalışan ve kaldırıldığı hastanede son sözleri "Babacığım, üzülme iyiyim," olan genç kız, kız kardeşi Remziye Hanım'ın çocuğu Eribe'den başkası değildir.

Yaşamının son yıllarında, kurduğu hava yolu şirketinin kapanmasına yönelik baskılara ve suikastlara dayanamayan Vecihi Bey iflas eder; borçlarından dolayı Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği kahramanlıklardan dolayı bağlanan

VECİHİ HÜRKUŞ

Türkiyenin ilk kahraman havacısı Vecihi Hürkuş'un cenazesine üç beş yakınından başka kimse gelmedi

Cesur bir pilot olarak kendi yaptığı uçakla çeşitli savaşlara katılan Vecihi Hürkuş Erzincan'da Ruslara esir düşmüş fakat daha sonra tekrar Türkiye'ye kaçarak tek başına Yunanlılarla çarpışmış ve düşmanın iki uçağını düşürmüştü.

Gazetede Vecihi Hürkuş haberi.

maaşına bile haciz konur... Ve, Ankara'da anılarını yazarken beyin kanaması geçirir...

"Pilot Vecihi", 16 Temmuz 1969'da toprağa verilir...

O gün, Ay'a adım atacak ilk insanı taşıyan Apollo 11 dünyadan ayrılmaktadır!..

Amerika'da milyonlarca insan, havacılık tarihlerinin bu en önemli gününde bir araya gelirken, aynı gün toprağa verilen Türk havacılık tarihinin büyük kahramanı Vecihi Hürkuş'un, cenazesine katılan insanların sayısı, iki elin parmağını geçmemektedir.

Ay'da yürüyen ilk insan Neil Armstrong, kendisi gibi pilot olan Vecihi Hürkuş'un ruhunun, Apollo 11'le birlikte gökyüzüne yükseldiğini elbette bilemez... Tıpkı,evlilik yüzüğünün on yıl sonra, 1978'de, Ohio'daki çiftlikte bir kaza sonucu parmağını koparacağını bilemeyeceği gibi!..

Neil Armstrong ve Vecihi Hürkuş... 16 Temmuz 1969 tarihinde, kızlarını kaybetmenin acısını taşıyan iki babanın yüreği birlikte ayrılırlar dünyadan!

Gülen Gözler filminin sonu mu? Münir Özkul sonunda razı olur ve Ayşen Gruda'yla evlenen Pilot Vecihi parmağına evlilik yüzüğünü takar.

Van Gogh ve Ay Yıldız

Van Gogh'un bir tablosunda Türkiye bayrağı vardır! Ressam, 1888 yılının eylül ayında yaptığı "Millet'in Portresi" adlı resmin sağ üst köşesine, bayrağımızdaki ay ve yıldızı kondurmuştur. Yıldız beş köşelidir ve hilalin şefkatine sığınmıştır. Tabloya adını veren Millet, Türk olmadığı gibi, üstünde de Fransız ordusunun üniformasını taşımaktadır. Ay ve yıldız, Fransız piyadelerinin sembolüdür. Zaten, Van Gogh'un resmini yaptığı bu asker ile dostluğu uzun sürmeyecek, Millet 1 Kasım 1888'de Cezayir'e gidecektir.

Cemal Süreya, "Ahmed Arif" adlı denemesinin bir yerinde sözü Van Gogh'a getirir: "Hollanda'ya gittiğimde orada Van Gogh'un sarılarının kaynağını bulmuş ve daha çok sevmeye başlamıştım Van Gogh'un resimlerindeki sarıları. Çünkü Hollanda'daki coğrafyanın, yeryüzü şekillerinin, bitki örtüsünün sarıları, Van Gogh'u içimde somutlamış, bir yere oturtmuştu. Onun çalışmasını gözümde daha da büyütmüştü."

Oysa şair yanılmaktadır. Aman, hemen baştan söyleyelim, Cemal Süreya gibi bir dehanın yanılgısı, yıllar süren bir birikimin ardından, Ay'da yürümeyi başarmış Neil Armstrong'un, Dünya'ya döndüğünde ayağının tökezle-

mesinden farksızdır. Yanılgı nerede mi? Biraz daha okuyalım ustamızı: "Van Gogh'un sarısı Hollanda toprağının baskın renklerini taşıyor, bir yerde onlara katkıda bulunuyordu, onların arasında açılmış çılgın, sanrılı çiçekler gibiydi."

Vincent Van Gogh'un, Hollanda ve Belçika'da yaptığı tablolarında egemen olan sarı değil, koyu renklerdir. Eleştirmenler tarafından "karanlık dönem" olarak adlandırılan o yıllarda Van Gogh, "Dokumacı", "İncilli, Şamdanlı ve Romanlı Natürmort", "Şehir Borsası", "Fırtınada Scheveningen Sahili" ve "Patates Yiyenler" gibi koyu, iç karartan, karanlık renklerin egemen olduğu tablolara imza atmaktadır. Cemal Süreya'nın sözünü ettiği sarı renk, ressamın babasının ölümünün ardından, 1886 yılının Mart ayında Paris'te yaşayan kardeşi Theo'nun yanına gittikten sonra yaptığı resimlerde boy gösterecektir. Daha doğrusu, sarının gücü 1888 yılında, Paris'ten ayrılarak tarlalarını, derelerini, ışığını çok sevdiği Arles, Provence, Saint Remy ve Auvers-Sur-Oise gibi yörelerde çıkacaktır ressamın karşısına. Buralar da Hollanda değil, Fransa toprağıdır. Bu değişimde, Paris'ten satın aldığı Japon resim sanatının örneklerinin de payı büyüktür.

Cemal Süreya'nın tek yanılgısı keşke yalnızca bu olsaydı. Lokman Hekim'in kendine 80 yıl yaşadığı sanılan 7 kartalın ömrünü art arda yaşamayı seçmesinden etkilenerek, Cemal Süreya da, 7 kırlangıcın hayatını kendi yaşam süresi olarak belirler. Kırlangıçların 9 yıl yaşadığını öğrenince şairimiz bozulmadı dersek, yalan olur. Ne yazıktır ki, Cemal Süreya 63 yaşına 4 basamak kala, 59'unda ayrılır aramızdan.

Kırlangıç; çünkü şair de göçebe bir hayat sürmektedir. Rakam olarak 7'yi seçmesinin nedeni, Lokman Hekim'e gönderme olmasının yanı sıra şiirlerinin altına yazdığı so-

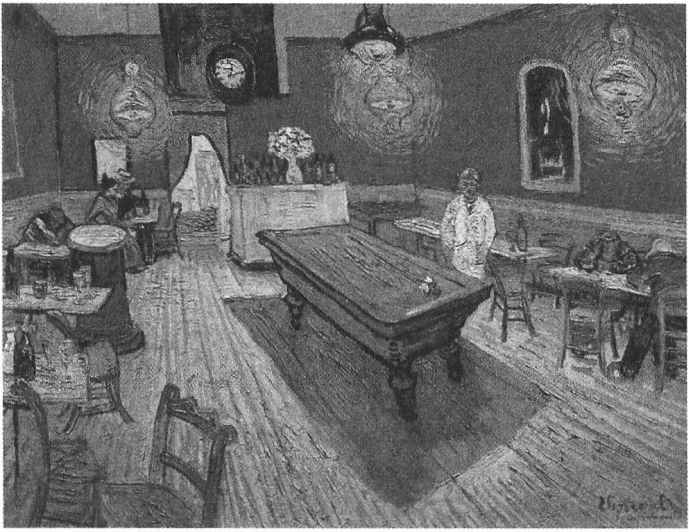
yadıyla da ilgilidir. Asıl soyadı "Seber" iken, sonradan bir y harfini atacağı "Süreyya"yı benimser. Süreyya, Boğa burcundaki Ülker takımyıldızının bir diğer adıdır ve 7 yıldızdan oluşur!

Van Gogh, Cemal Süreya'nın şiirinde de çıkar karşımıza. "Dalga" adlı şiirin ilk kıtasını okuyoruz:

Bulutu kestiler bulut üç parça
Kanım yere aktı bulut üç parça
İki gemiciynen Van Gogh'tan aşırılmış
Bir kadının yüzü ha ha ha

Bunlar da, kulağını kesen Van Gogh'un kardeşi Theo'ya yazdığı mektuptaki bulutlar: Hişşşt, okumadan önce kulağınıza fısıldayalım; bu mektubu "sarı" tabloların uzağında, 1883 yılında Hollanda'da yazmıştır. Okuyun, zaten iç karartıcı renklerden anlayacaksınız: "Gökyüzü tanımlanması olanaksız incelikte, uçuk bir eflatuni beyaz. Koyun postlarına benzeyen ak bulutlar yoktu şurada burada, çünkü bu bulutlar çok daha sıkı sıkıydı ve tüm gökyüzünü kaplıyordu, bir yandan da az çok parlak, göz yakan eflatunlar, griler..."

Şiirimizde, tabloları dizelere en çok asılan ressam Van Gogh'tur. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Mehmet Başaran, Ömer Faruk Toprak, Özkan Mert, Metin Demirtaş... Eyvah, bırakalım Van Gogh'a göz kırpan şiirleri de, Salâh Birsel'in "Van Gogh" adlı denemesinde eğri duran bir tabloyu düzeltmeye yetişelim. Salâh Birsel de tıpkı Cemal Süreya gibi yanında Sunay Akın'ın hep çırak kalacağı bir ustadır. Payımıza, onların insana öğrenme arzusu veren ve aydınlandıkça da hiç olduğumuzu anlatan eserlerindeki birazcık, çok değil, hafif eğri duran tabloları düzeltmek düşüyorsa, bizim ödülümüz de bu olsun.

"Gece Kahvesi" Vincent van Gogh.

Salâh Birsel, denemesinde, "Van Gogh'un 'Gece Kahvesi' tablosunu düşünün," dedikten sonra, bu ünlü resmi sözcüklerle okurun belleğine asar. Kısa bir bölümünü okuyoruz: "Ne ki, kapının koyu lacisi içinde yer alan bir turuncu çerçeve ile sokağın üstüne düşecekmişçesine abanan yıldızların sarı-beyazları da şıpşıplı yaşama gelgel çıkarmaktadır."

"Gece Kahvesi," Van Gogh'un 1888 yılının eylül ayında yaptığı bir resimdir. Salâh Birsel'in yazdıklarından, tablonun sokaktan bir kahvenin görünüşünü içerdiği anlaşılır. Salâh Birsel de, Cemal Süreya gibi yanılmaktadır. Çünkü, "Gece Kahvesi" adlı tabloya bakanlar, yeşil tavanından sarı ışık saçan avizelerin asılı olduğu, barın üstündeki şişelerin birbirine sokulduğu, ortasında bir bilardo masası duran ve duvarları kırmızıya boyalı bir iç mekân görürler! Duvardaki saatte gece yarısını çeyrek geçmektedir. Salâh

Birsel'in anlattığı, Van Gogh'un aynı günlerde yaptığı bir başka tablodur. Bu tablonun adı "Cafe Terrace'da Gece"dir. Salâh Birsel ustamız, iki tablonun adını karıştırmaktadır.

Ressam, "Cafe Terrace'da Gece" tablosunda gökyüzündeki yıldızları cennetin çiçekleri olarak resmetmiştir. Van Gogh, hayatı boyunca gözünü ayırmaz gökyüzünden. O, resim sanatında astronomiye en çok ilgi duyan sanatçılar arasındadır. Camile Flammarion'un yayımladığı *Astronomi* dergisinin tiryakilerinden olan Van Gogh, bir mektubunda kız kardeşine şunları yazar: "Yıldız çizmek için tuvale beyaz noktalar koymak yeterli değildir."

Van Gogh'un geceyi konu alan tablolarında, kız kardeşine yazdığı mektuptaki kaygısı ve yıldızlara olan ilgisi ışıldamaktadır. Bir gökbilimci sadece teleskoptan yıldızları seyretmez; resim sanatındaki gökyüzünü, tablolardaki yıldızları da araştırma konusunda kendini sorumlu hisseder. Çalışmalarını Meudon Gözlemevi'nde sürdüren Jean Pierre Luminet, böylesi bir astrofizik uzmanıdır. Luminet, Van Gogh'un 1889'da Saint Remy'de yaptığı "Yıldızlı Gece" adlı tablosu üzerinde uzun uzun çalışır. Gökyüzü haritalarıyla ressamın tablolarını karşılaştıran Luminet, Van Gogh'un fırçasıyla yıldızları doğru yerlere astığını keşfeder. Aynı çalışmayı Teksas Üniversitesi astronomlarından Donald Olson ve Russell Doescher da, ressamın intihar ettiği Arles'de boyadığı "Geceleyin Beyaz Ev" tablosu için yaparlar. Sonuç, resimleri günümüzde astronomik fiyatlara satılan Van Gogh'un, Astronomi'ye olan ilgisini bir kez daha gözler önüne serer. Bu tabloda görülen Venüs, resmin yapıldığı zamandaki konumuyla aynıdır. Üstelik, "Rhone Üstünde Yıldızlı Gece", "Cafe Terrace'da Gece" tablolarında da, kulağı kesik ressamımız, gökyüzü haritasını boyayan bir gözlemci titizliği sergilemektedir. Kardeşi

Theo'ya yazdığı mektuplarda da Van Gogh'un bir gözünün gökyüzünde olduğu aşikârdır. İşte, ressamın kâğıda dökülmüş o bakışlarından biri: "Bu sabah, şafaktan uzun bir süre önce, yalnızca seher yıldızının –ki çok büyük görünüyordu– ışığında kırları gördüm, penceremden."

Bertolt Brecht "Okumuş Bir İşçi Soruyor" adlı şiirine şu dizelerle başlar:

Yedi kapılı Teb şehrini kuran kim
Kitaplar yalnız kralların adını yazar
Yoksa kayaları taşıyan krallar mı?

Teb, Mısır'da, bilimin ışığının toplandığı, bilgiye susayanlar için çağlayanların aktığı bir kentti. Binaların içlerinde, duvarlarını oluşturan tuğlalardan daha çok sayıda kitapların olduğu Teb kenti, bir dönem, aydınlanmacıların Kutupyıldızı olmuştur. Aynı dönemde yaşamış olsaydı, Van Gogh'un yazdığı mektupların sağ üst köşelerinde, o günün tarihinden önce "Teb" yazacaktı. Bu düşüncemize pusula olan ise ressamın şu sözleridir: "Kitaba karşı hemen hemen karşı konulmaz bir tutkum var; hiç durmadan okumak, öğrenmek, kendi kendimi yetiştirmek peynir ekmek kadar kesin bir gereksinme benim için."

Şimdi de, Teb'in kapısından içeri girelim ve Frederick Maire'nin, Van Gogh'un tabloları hakkında, 1971 yılında, *Journal of the American Medical Association* dergisinde yayımlanan düşüncesi hakkında bilgi sahibi olalım. Frederick Maire göz doktorudur. Yazımızın mimarisinin bir köşesine Teb kentini kapı olarak koymamızın nedeni, Marie'nin tıp doktoru oluşudur. Tıp sözcüğü, işte bu ünlü Teb kentinden gelmektedir!..

Mektuplar, tarihin gökyüzü haritasıdır. Frederick Marie, Van Gogh'un mektuplarından yola çıkarak, ressa-

mın glakom denilen göz hastalığına yakalandığını ortaya atar. Van Gogh'un son dönem tablolarında lambaların ve yıldızların etrafındaki ışık çemberlerinin çapı giderek büyümektedir. Marie'nin çıkış noktası da bu olur. Der ki: "Van Gogh'un geç devir eserlerindeki lambaların etrafında görülen ışıktan değirmiler, gittikçe kötüleşen göz hastalığının açık belirtileridir. Işığın çevresindeki bu bulanıklık, sanatçıya ait özel bir ifade tarzı olmayıp, ışığın geldiği kaynakları görme yeteneğinin yavaş yavaş azalması sonucudur. Kardeşi Theo'ya yazdığı bir mektupta ifade ettiği gibi Van Gogh, Kuzey Avrupa'nın insanı boğan soğuk ışığından kurtulmak için, ölümünden iki yıl önce, hayatının sonuna kadar kalacağı Güney Fransa'ya gitmiştir. Van Gogh buradan kardeşi Theo'ya yazdığı bir mektuba şunları da eklemişti: 'Aylardan beri burada daha kuvvetli olan ışığı hissediyorum.' Dostu Emile Bernard'a yazdığı mektupta ise şöyle diyordu: 'Gözlerim yavaş yavaş canlanıyor, kuvvetleniyor.'"

Doktor Marie'ye göre, Van Gogh'un sanıldığı gibi kendisini intihara götürecek ölçüde bir ruhsal sıkıntısı yoktur. Ressamı bunalıma iten kronik glakom hastalığıdır. Göz doktoru Marie, keşfini kanıtlamak için "Patates Yiyenler" ve "Gece Kahvesi" tablolarını karşılaştırır. Aralarında üç yılın olduğu bu tablolardan ilkinde, bulanık ışığın hiçbir belirtisi yokken, "Gece Kahvesi"nde tavan ışık lekeleri içindedir. Üstelik, Van Gogh, "Gece Kahvesi"ni yaptığı 1888 yılında, arkadaşı Gauguin'e yazdığı bir mektupta sıkıntısını açıkça dile getirecektir: "Zaman zaman gözlerime garip bir yorgunluk çöküyor. Şu anda sana bu mektubu yazarken yine aynı yorgunluğu hissettim. Biraz istirahat etmem lazım galiba."

Frederick Marie ağzındaki baklayı çıkarır: "Van Gogh, herkesin sandığı gibi ruhsal bir bunalım sonucu kapıldığı

sinir krizi nedeniyle intihar etmedi. O sırada yavaş yavaş gözlerinin ferini kaybediyordu. Bunun üzüntüsüne daha fazla dayanamamıştı!"

Göz doktoru Marie, Van Gogh'un kendi portresini yaptığı tabloları üstünde de çalışır. Herkes bu tablolarda ressamın kesik kulağına bakarken, O, gözlerinde yoğunlaşır ve bir gözbebeğinin ötekine göre daha büyük olduğunu tespit eder. Bu durum, glakom hastalığının en tipik belirtisidir...

Gelgelelim, Dr. Marie'den yıllar önce, Van Gogh'un gözlerinden rahatsız olduğu tanısı bir şairimiz tarafından konulmuştur! Bedri Rahmi Eyüboğlu, "Van Gog" adlı şiirinde gördüğü bir rüyayı anlatır. Bu rüya ile göz doktorunun tanısı arasında insanı hayrete düşüren bir benzerlik vardır. Gel de şaşma Bedros'un şu dizelerine:

Dün gece Van Gog'u gördüm rüyamda
Ağlıyordu
Gözünün üstünde bir pamuk
Pamuktan kan sızıyordu
Dün gece Van Gog'u gördüm rüyamda
Ağlıyordu
Bir kulağını kesip
Arkadaşına götürmüştü
Ama kulağı değil
Gözleri kanıyordu
Dün gece Van Gog'u gördüm rüyamda
Ağlıyordu

Ne denir? Tanı ortada!.. *Şr.* Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Dr.* Frederick Marie'den önce dizeleriyle yapmış muayeneyi!

Cervantes İstanbul'da!

Toplumsal Tarih Dergisi'nin, 2005 yılının Ocak sayısının kapağında, 400 yaşına giren bir roman kahramanı çıkar karşımıza. Kahramanımızın kim olduğunu Can Yücel'in dizelerinden öğrenelim:

Upuzun bir Don var ya Servantes'ten müdevver,
Ben o yellim-yellimin kahve değirmeniyim.
Yoksulluklar, savaşlar, tutsaklıklar, sürgünler,
Rozinant'ın kıçında yıllardır seferiyim.
Varsın bu pirinç beden ve bu inançlı keşiş
Dağ bayır dolaşırken hasret gitsin kahveye!
Vurdukça güneş kursu nakışlarıma
Sevinçler öğütürüm o gamlı şövalyeye.

Derginin sayfaları arasında Murat Belge'nin "Don Kişotluk Nedir?" ve Özlem Kumrular'ın "Don Kişot 400 Yaşında" başlıklı yazılarını ilgiyle, bir solukta okudum. Sayın Belge, Ahmet Mithat Efendi'nin Don Kişot'u tanıyamadığının altını çizerek başlıyor yazısına. Bu bilgiyi de, yazarın "gençlik" dönemi olarak kabul edilen *Çengi* adlı eserinden yaptığı birkaç alıntıyla sunuyor okura. Bunu yaparken de, Ahmet Mithat Efendi'ye bir haksızlık yapma-

ma konusunda özen gösteriyor. Efendi'nin, Don Kişot'u sonuna kadar okumamış olabileceğini, bu yüzden de, Cervantes'in kahramanının "gülünç bir deli" olarak algılanma olasılığını da belirtmeden geçmiyor.

Ahmet Mithat Efendi'nin, söz konusu kitabında Don Kişot'a benzettiği, Saliha Molla adlı üfürükçü kadının oğlu Daniş Çelebi'dir. Annesinin büyü ve cin, peri kitaplarını okuyarak büyüyen Daniş Çelebi "neredeyse deliliğe yaklaşan" davranışlar sergilemeye başlar. Fakat, Ahmet Mithat Efendi öykünün bütününde, Daniş Çelebi'yi "hayalleri" peşinde koşan biri olarak tanıtır bizlere. İşte, birkaç örnek: "Fakat zihninden geçen hayalleri unutmayalım", "Daniş Çelebi hayal denizinin ta derinliğine kadar daldı", "Bu ilk başarı Daniş Çelebi'nin bütün evham ve hayallerinin gerçekleşmesine bir kat daha yardım etmiş oldu."

Biz yine de, Sayın Belge'nin belirttiği gibi, Ahmet Mithat Efendi'nin Don Kişot'u tam olarak anlayabildiğini söyleyemeyiz. Ama, bir öykü ya da romanda, Don Kişot'un eksiksiz, tam olarak irdelenmesini de beklemek doğru olmaz; aksi halde, Don Kişot'un taklidi bir eser çıkar ortaya ki, bunu da aklı başında hiçbir öykü ya da roman yazarı yapmaz. Ahmet Mithat Efendi de zaten "bu garip zatı İstanbul'a getirdik sanmayın" diyerek tartışmaya bir sınır koymuştur.

Don Kişot'u İstanbul'a getiren ve onu bu dert yumağı kentte gezdiren yazar Rıfat Ilgaz'dır. Ilgaz'ın kitabını, bu "gamlı" şövalyeyi ne kadar tanıyıp, tanımadığı gözüyle ele almak, doğru bir okuma olmayacaktır. Asıl soru şudur ki, Don Kişot'un yazarı Cervantes İstanbul'a gelmiş midir?

Cervantes'in Osmanlı'ya karşı İnebahtı Deniz Savaşı'nda bir kolunu kaybettiği bilinir. 1575 yılında, Osmanlı tarafından kuşatılan İspanyol donanmasında esir düşen

Cervantes'in karakterleri Don Kişot ve Sançoünlü sanatçı Gustave Doré'nin (1832-1883) gravüründe...

Cervantes'in "Kuzey Afrika"ya götürüldüğü kabul edilir. Rasuh Nuri İleri, vakıf defterlerinde yaptığı çalışmada, Tophane'deki Kılıç Ali Paşa Camii'nin yapımında çalışan esirler arasında tanıdık birine rastlar: Miguel de Saavedra Cervantes!..

Cervantes'in esir düştüğü dönemde, 1572 ve 1587 yılları arasında Kaptan-ı Derya olan Kılıç Ali Paşa'nın Mimar Sinan'a yaptırdığı caminin bitim tarihi 1580'dir. Bu, Cervantes'in Türkler elindeki esirliğinin sona erdiği tarihtir. Son derece ciddi kayıtlar olan vakıf defterlerini inceleyen Rasuh Nuri İleri tarafından ileri sürülen bu belgeye göre, Cervantes ve Mimar Sinan, aynı eserin yapımında bir arada bulunmuşlar!

Kılıç Ali Paşa, yaptığı camiden ziyade, yıktırdığı rasathane ile anılır. Padişah III. Murat'ın isteği üzerine Tophane sırtlarında bir gözlemevi kuran Takiyüddin Efendi'nin çalışmaları, gökyüzünde görülen bir kuyrukluyıldız ve ardından kentte boy gösteren veba salgınını bahane eden bağnaz çevrelerin baskısı sonucu Kılıç Ali Paşa'ya yıktırılır.

İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki Farsça yazmalar arasında "1404" numarayla kayıtlı olan bir eser vardır. Bu kitabın adı *Şehinşahname* olup, yazarı Alauddin Mansur'dur. Eser şu dizelerle başlar:

Rasathane kurucusu olan bilge astronom
Rasathaneyi öyle sağlam temeller üzerine kurdu ki,
Zamanımızda, astronominin bilgi sevenler arasındaki itibarı yükselerek
Din ilimleri gibi rağbet görmeye başladı

Şehinşahname, Takiyüddin Efendi'nin rasathanesini, çalışmalarını ve yıkılışını anlatan uzun bir şiirdir. Bilginin tozlu raflarında unutulan bu müthiş belge, rasathanenin yıkılışından önce yazılmaya başlandığı için çok daha değerlidir. Çünkü, yazarın düşüncelerinde yıkımdan sonra görülebilecek teslimiyet ve korku gibi duygulara rastlanılmamaktadır. Şiirin başlangıcında astronominin ilgi görmeye başladığı, öyle ki din ilimleri kadar saygınlık kazandığının söylenmesi, sanki, bundan rahatsız olan bağnaz çevre-

lerin ortaya çıkacağının habercisi gibidir. Ne yazık ki, öyle de olacaktır.

Alauddin Mansur, rasathanenin yapılışını şöyle anlatır:

Ve Frenk Galata Sarayı semtinde
Firuze renkli bir sahayı seçtiler.
Masraf için bir kese altın verildi
Ve sarf edilen paralar bir deftere kayd olundu.
Frenk Florini, sağlam binanın ana kısmını yapmak için
Kum ve topraklar gibi harcandı.
Bu muhteşem ve geometrik şekildeki yapıya
Pirinç ve bakırla renk ve parlaklık kattılar.
En başta zatülhalakı dökünce,
Çemberini tıpkı ay gibi felek çarkından sarkıttılar.
Bir yandan da büyük binanın yanında,
Muhtasar bir rasathane inşa edildi.
Burada on beş seçkin ilim adamı
Takiyüddin'in emrinde çalışmaya başladı.

Bilim tarihimize ışık tutan bu son derece değerli eserde, Takiyüddün'in kuyrukluyıldızı incelemek için günlerce aç ve susuz çalıştığı, güneşin eğiminin hesap edildiği, yıldızların birbirleriyle olan açıları, Venüs ve Merkür'ün hareketleri gibi pek çok konunun aydınlatıldığı anlaşılıyor. Kaptan-ı Derya Kılıç Ali Paşa'nın, rasathaneyi yıkışı ise şu dizelere yansımıştır:

Rasathane bir anda al-aşağı edildi
Ve rasat işine böylece son verildi.
Zatülhalakı kökünden kazıdılar;
Aletleri kırdılar ve çivileri söktüler
Rasathanenin adından ve sanından gayrı bir şey kalmadı.
Nitekim dünyamızın akibeti de böyle olacak.

Ali Ateş'in oyuncağı ve babaannesinin diktiği kılıf!...

Ay'a İlk İnsanı Biz Gizledik...

1960'lı yılların İstanbul'unda, Aksaray'daki bir evin salon lambaları her gece birkaç dakikalığına kapanmaktadır. Sokaktan geçenler, odanın tavanına yansıyan ve hareket eden rengârenk ışıkların bir uçan daireden çıktığını bilmeden şaşkınlık içinde yürürler!..

Odanın içinde ses ve ışık saçarak dolaşan uçan daireye hayranlıkla bakan yüzler arasında, iki elini açarak dua eden yaşlı nineler de vardır... "Tüh, tüh maşallah... Nazar değmez inşallah" sesleri arasında koltukların ve sehpanın ayaklarına ya da duvara çarpan uçan daire yön değiştirerek herkesi büyülemektedir. Birden, salonun ışıkları yanınca, oyuncak uçan daire evin çocuğu tarafından kucağa alınır. O an, gösterinin sonu demektir ve uçan daire evin oğlu tarafından salondan çıkarılırken, arkasından bir alkış kopar.

Ali Ateş'tir, oyuncak uçan dairenin sahibi. Bir Japon oyuncağı olan uçan daire o kadar ünlenir ki, mahalleli her akşam Ali Ateş'in evinde toplanmaya başlar. Çaylar içildiğinde gösteri zamanı da geldi demektir. Televizyonun olmadığı o yıllarda rengârenk ışıklar saçan, çarptığı yerden geri dönen ve garip sesler çıkaran oyuncak uçan daire, neredeyse bir sinema filmi kadar sükse yapmaktadır. Misa-

firliğe eli boş gidilmeyeceği için, Ali Ateş'in uçan dairesini görmek isteyenler her akşam aynı armağanı götürmektedirler: Pil!..

Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin uzaya roketler gönderdiği 1960'larda, Anadolu'nun tozlu yollarındaki otobüslere "Apollo" yazmaktaydık! Öyle ki, bir otobüse aynen şu yazılmıştır: "Tek rakibim NASA..." İki süper güç uzayı fethetmek için rekabet ederken, bizler, Anadolu'da amblemi roket olan otobüsler yarıştırmaktaydık. Bilime, sanata değer verilmeyen bir ülkenin vatandaşı olan Ali Ateş, çocukluğunda oyuncak uçan dairesine bakarak, Ay'a giden ilk Türk olmanın hayalini kursa da, 2000'li yılların İstanbul'unda, bir okul servisinin direksiyonu başında sürdürür hayatını. Oysa, babaannesi Ayşe Hanım torununun hayali kırılmasın, düşleri tozlanmasın diye oyuncak uçan daireye kılıf bile dikmiştir. Gökyüzünün derinliklerine doğru yol alan bir oyuncak olduğu için, Ayşe Hanım, kılıfa özellikle mavi renkli bir kumaş seçmiş, üstüne de yıldız işlemeyi ihmal etmemiştir. Oyuncak uçan daire, kılıfıyla beraber, İstanbul Oyuncak Müzesi'nin uzay odasında sergileniyor... Ve uzaya çıkma yarışında bir tek "şehit"i bulunmayan Türkiye'de, her yıl trafik kazalarında can veren yüzlerce insan, kefene sarılarak toprağın karanlığına gömülüyor.

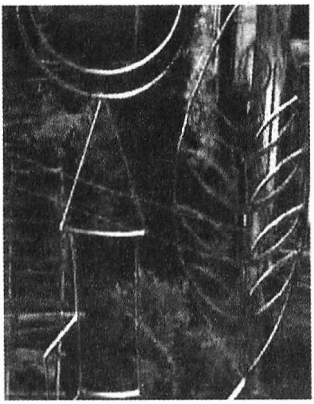
Titanik 1912 yılının 12 Nisan günü, Amerika'ya gitmek üzere İngiltere'den demir alır. Bilimin tüm yeniliklerini barındıran devasa gemi, bir buzdağına çarparak okyanusun derinliğine gömülür. Titanik'in yola koyulduğu günden tam 49 yıl sonra, 12 Nisan 1961'de, insan taşıyan ilk roket uzaya çıkarak, dünyaya kazasız belasız geri dönmeyi başarır. Sovyet kozmonot Yuri Gagarin'in başarısının ardından dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel bir açıklama yapar: "Bu büyük başarıyı överek karşılıyoruz.

Uzay konusunda bu ilerlemeler bütün insanlık için faydalı olmuştur. Rusları bu başarıyla insanlığa hizmet ettikleri için kalben tebrik ederim. Böyle büyük başarılar küçük milletler için korku verici bir şey değildir."

Cemal Gürsel'in son sözlerindeki büyük ve küçük kıyaslamasının Türkiye'yi içine alıp almadığı tam olarak anlaşılamasa da ne gariptir ki, 20 Temmuz 1969'da Neil Armstrong, attığı ilk adımı kendi için küçük ama insanlık için büyük olarak tanımlayacaktır.

İstanbul Erkek Lisesi İngilizce öğretmeni Orhan Yetker de, Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel gibi düşünür ve Yuri Gagarin'e insanlığa yaptığı büyük hizmetten dolayı kendisini kutlayan bir mektup yazar. Yetker öğretmenin yaptığı, o yıllarda büyük bir hatadır. Çünkü, Amerika'ya gönderilecek bir zarfı yalamanın ülkeyi tehdit edecek bir yanı görülmezken, üstüne Sovyetler Birliği'nde bir adresin yazıldığı zarfı postaya vermek büyük bir suçtur! Zavallı öğretmen "büyük" bir toplumu yöneten "küçük" kafalılar tarafından tutuklanarak, Örfi İdare Mahkemesi'ne gönderilir!..

Bartın'da, İtfaiye binasının hemen yanındaki bir evin teras korkuluklarına uzun uzun bakmak gerekir. Burası, kentte soğuk demir atölyesi işleten Aziz Ağartan'ın evidir. Aziz Usta teras korkuluğuna desen olarak ucunda hilal olan roketler yapar. Oysa, 1960'lı yılların başında, insanların bir gün roketlerle Ay'a gideceğini söylediğinde herkes alay eder kendisiyle. Ama Aziz Usta inancından vazgeçmez ve düşlerini çekiciyle dövdüğü kızgın ateşe tutulan demire işler. Apollo 11'in insanı Ay'a taşıdığı haberi radyolarda ve gazete sayfalarında yer aldığında, Aziz Ağartan her zamanki gibi takım elbisesini giyer, fötr şapkasını da başına takarak gururla gezinir Bartın sokaklarında. Ne mutlu bana ki, ben Aziz Usta'yı tanıdım, uygarlık tarihi-

Aziz Ağartan'ın balkon korkuluğundaki roketleri.

nin en büyük düşünü demire işleyen ellerini öptüm. Astronotlarla ya da kozmonotlarla karşılaşmadım ama, Aziz Ağartan'ı, dirseklerini Ay'a giden roket desenli teras korkuluklarına dayamış, gökyüzünü seyrederken gördüm.

Dünyanın en güzel, en estetik bayraklarından birine sahibiz. Bayrağımızın üstünde Ay resmi var ama Ay'da bayrağımızla fotoğraf çektiren bir bilim insanımızı göremiyoruz. Çünkü biz, hayatta tek doğru yol olan bilimin yolunun çok uzağında yürütülüyoruz. Bunun en güçlü belgesi de, bayrağımızdaki hilal ve yıldızın nasıl bir araya geldiğini bile okullarda bilimin yolunda, bilimin diliyle anlatmayışımızdır. Acıdır ama, ülkemizin bağımsızlığı için canını veren onca güzel insanın kanı, tek doğru yol olan bilimin yolunu tıkamak için kullanılıyor. Oysa bilim gerçek demektir, özgürlük demektir. Yeri gelmişken yazalım bir kez daha: Bilim ve sanat toplumlar için bir kuşun iki kanadı gibidirler. Bu iki kanadı kullanan toplumlar uçarlar ve özgür olurlar. Kullanamayanlar ise tavuğa dönüşürler. Tavuk toplumlar birileri önüne yem atsın diye bekler. Uçamayan, kanatları körleşen toplumlar önüne atılan yemleri kafaları önde gagalamak için uğraşırlarken, arkalarından yumurtaları alınır!

Bayrağımızdaki hilalin sayısını bire indiren ve yanına yıldızı ilk kez koyan, 1789 ve 1807 yılları arasında tahtta oturan III. Selim'dir. Gökten bayrak değil, düşse düşse göktaşı düşer. Dahası, biz yolda tesadüfen bayrağını bulmuş bir kültür değiliz. Bu denli sığ ve şansın belirlediği bir tarihimiz asla olmamıştır. Tesadüfen bulunan bir bayrak anlatımında gelinen yer şudur; bereket versin ki oradan geçiyorduk... İki sokak ya da iki tepe öteden geçseydik bu güzel bayrağı bulamayacaktık!

Bayrak reformu yapan III. Selim'in kullandığı yıldız sekiz köşelidir. Köşelerinin sayısı sekiz olan bir yıldız, şekilbiliminde "zafer" anlamına gelir.

Beş köşeli yıldız bayrağımıza ne zaman konur? Nereden geçiyorduk? Çanakkale Savaşı'ndan mı, İstanbul'un Fethi'nden mi, yoksa Malazgirt'ten mi? Ya da, sayısı az olsa da kimi okullarda anlatıldığı gibi Mercidabık dolaylarından mı?

Yıldızımızı beş köşeli yapan Sultan Abdülmecit'tir. Beş köşeli yıldızın bir tek anlamı vardır. Bunu görmek için bir boy aynasının karşısına geçin, bacaklarınızı iki yana açın ve kollarınızı da açarak yere paralel duruma getirin. Beş köşeli yıldızın anlamı tam karşınızda durmaktadır: İnsan...

Özgürlüğümüzün simgesi olan güzel bayrağımıza bakarken hep aynı duyguya kapılıyorum: Ay'a ilk insanı biz gönderdik!

Ne yazık ki, bayrağımızın nasıl oluştuğunu bile hayatta tek doğru yol olan bilimin yolunda anlatmadığımızdan, onu Ay'a götürmek için başka milletlere teslim ettik. Geri gelince de çerçeveleyerek bir duvara astık...

Gökyüzündeki yıldızlara bakarak düşünürüm: Oralara gitmek için uzay gemileri yola çıkarken, biz yine bayrağımızı üç kere öperek ve alnımızı değdirerek başkalarına mı

teslim edeceğiz? Nasıl olsa bayrak ülkemizde çok... Cam, çerçeve de var... Duvar da uzun!...

O yıldızlara giden bir vatandaşımızın resmini duvarlarımıza asmanın tek yolu, bayrağımızdaki insanı görebilmektir.

İstanbul'dan 1.372.640 Kuruş!..

1969 yılının 24 Temmuz günü, Ay'dan dönmekte olan Apollo 11 ile uzayda yapılan son televizyon yayınında, Neil Armstrong şunları söyler: "Yüzyıl önce Jules Verne, Ay'a yolculuk üzerine bir kitap yazmıştı. Onun Columbia adlı uzay gemisi, Florida'dan havalanmış ve Ay'a yolculuğunu tamamladıktan sonra Pasifik Okyanusu'na inmişti. Günümüz Columbia'sı yarın aynı Pasifik Okyanusu'nda gezegenimiz Dünya ile buluşmak üzere ilerlerken, bu yolculuğun mürettebatı olan bizlerin bazı duygu ve düşüncelerini sizlerle paylaşmasının doğru olacağını düşündük..."

Ay'a adım atan ilk insan olan Neil Armstrong'un dönüş yolculuğunda andığı Jules Verne, böylelikle hayatın verdiği en büyük edebiyat ödülüne adını yazdırır. Bu ödülü veren ise en büyük seçici kurul olan zamandır! Jules Verne'in *Ay'a Seyahat* adlı kitabıyla, dünyanın uydusuna yapılan ilk insanlı yolculuk arasında pek çok benzerlik kurulur. Her ikisinde de gemilerin adı aynıdır, aynı yerden fırlatılmışlardır, yolcuları üç kişidir ve dünyaya geri döndükleri yer aynı okyanustur. Söz konusu benzerlik defalarca dile getirilmiş, yazılmış olsa da ilginç olan ve bilinmeyen, Ay'dan Dünya'ya dönerken Armstrong'un da aynı benzerliklerin altını çizmesidir.

Oysa, Jules Verne'in hayatını değiştirecek olan çok istediği ama yapamadığı bir yolculuktur! Âşık olduğu kuzeni Caroline'e mercan bir kolye getirmek için Batı Hint Adaları'na gitmeyi düşündüğünde, Jules Verne on bir yaşındadır! Küçük Jules, hayalini gerçekleştireceği gemiyi de bulmuştur: "La Coralie..." Evden kaçış planı şöyledir: Limanda tanıştığı bir miçoyla anlaştığı gibi, geminin kalkışına birkaç dakika kala onun yerine La Coralie'ye binecektir. Bu amaçla, 1839 yılının bir temmuz sabahında erkenden kalkar ve sessizce evi terk eder... Ne garip, Jules Verne'in bu yolculuğundan tam 130 yıl sonra, yine bir temmuz sabahı Apollo 11 Ay'a doğru havalanacak ama geride, bir çocuğun ayak parmaklarının ucuna basarak çıkarmaktan korktuğu sesten çok daha fazlasını bırakacaktır.

Jules Verne'in evde olmadığı anlaşılınca, sabah yürüyüşüne çıktığı düşünülür. Annesi Sophie, oğlunu öğle yemeğinde de ortalıkta göremeyince endişelenir ve komşuları De Goyon'dan durumu kentteki eşine bildirmek için bir an önce yola çıkmasını, atını da dörtnala sürmesini ister...

Mathurine Paris, bir dönem dadılığını yaptığı Jules Verne'i sabahın erken saatinde kilise meydanından geçerken gördüğünü söyler. Bir denizcinin de, iki miçoyla birlikte limandaki La Coralie adlı gemiye doğru kürek çeken kentli bir çocuk gördüğünü söylemesi üzerine baba Pierre, bindiği son nehir gemisiyle La Coralie'nin peşine düşecek ve demir attığı Paimbouef Limanı'nda Jules Verne'i yakalamayı başaracaktır. Ekmek ve su dışında bir şey yemesi yasaklanan Jules Verne, yediği dayağın acısı henüz silinmeden annesine şu sözü vermeye zorlanacaktır: "Bundan böyle yolculuklara yalnızca hayallerimde çıkacağım..."

Olivier Dumas ve Volker Dehs gibi kimi biyografi yazarları bu öykünün doğruluğundan şüphe etseler de değişmeyen bir gerçek vardır; o da kaçış öyküsünde yerine ge-

çeceği çocukları ikna etmek için para vermesi gibi, Jules Verne'in, *Ay'a Seyahat* kitabında anlattığı hayali uzay gemisinin de toplanılan paralar sayesinde yolculuğa çıkmış olmasıdır!

Ay'a Seyahat'te, Gun Club'ün başkanı Barbicane, "yeryüzündeki tüm iyi niyetli kişilere" seslenerek, yardım kampanyasına destek olmalarını ister. Viyana'dan Mexico'ya, Montevideo'dan Berlin'e kadar uzanan yirmi bir kentte yardım toplanan bankalar arasında "İstanbul'da, Osmanlı Bankası" da vardır. Jules Verne, 1865 yılında yazdığı *Ay'a Seyahat* adlı ünlü kitabında, düşlerindeki yolculuğa İstanbul'un destek olacağından şüphe duymamış ve şunları yazmıştır: "Türkiye cömert davranmıştı ama, bu konuda kişisel bir ilgi duyuyordu. Çünkü, onun yıllarının akışını, Ramazan ayı orucunu düzenleyen Ay'dır. Bir milyon üç yüz yetmiş iki bin altı yüz kırk kuruştan aşağı vermek ona yakışmazmış. Ne var ki, verilişindeki içtenlikte Babıâli'nin bir çeşit baskısı da hissedilmiyor değildi."

Jules Verne'in *Ay'a Seyahat* kitabı, hayranı olduğu Edgar Allan Poe'nun Amerika'da bir gazetede takma adla yazdığı Ay hakkındaki yazılar, Miletoslu Thales'in MÖ 460 yılında Ay'ın Güneş tarafından aydınlatıldığı düşüncesini ortaya atması, Galileo'nun Ay gözlemleri gibi pek çok bilgiyi içermektedir. Fransız yazar, İstanbul'dan gönderilen paradan söz ederken, Ay'ın kültürümüzdeki yeri hakkında da bilgi vermeyi ihmal etmemiştir.

Jules Verne İstanbul'un ve bu kentte yaşayanların, düşlere ve Ay'a olan sevgisinin farkındadır. İstanbul da Jules Verne'i fark edecek ve yazarın 1875 yılında, Şeyh Yahya Efendi Matbaası'nda basılan ilk eseri, çevirmeni ne yazık ki bilinmeyen *Seksen Günde Devr-i Âlem* adlı kitabı olacaktır. Verne'in Türkiye'de tanınmasında en büyük pay sahibi olan, on dört kitabını çeviren ve yayımlayan Ahmet

İhsan Tokgöz'ün, ünlü yazarın ölümü ardından *Servet-i Fünun* dergisinde çıkan yazısından bir bölüm okuyalım: "Jules Verne, Saint Michel I namındaki sekiz tonilatolik kotrasına biner, her sene bütün Fransa sahillerini dolaşırdı. Meşhur *Seksen Günde Devr-i Âlem* ile *Deniz Altında Seyahat* işte bu kotranın ufacık kamarasında vücut bulmuştur. Jules Verne ciddi bir mukarrir ve hakiki bir gemicidir."

Şundan emin olabiliriz: İnsan, "hakiki bir gemici" olamasaydı Ay'a ulaşamayacaktı. Ne hayallerinde, ne de gerçekte!..

İstanbul Boğazı'ndan Mehtaba Çıkmak!..

Araba vapuru yeni hareket etmektedir... Son sürat gelen 1956 Chevrolet model bir polis arabası rampadan havalanarak uçar ve kıyıdan on altı metre açıkta olan araba vapurunun içine konar!.. İzleyenleri hayrete düşüren bu olay 1965 yılının temmuz ayında yaşanmıştır. Kent İstanbul, iskele de Sirkeci'dir... İstanbul Boğazı'nın geçilmesi konusunda yaşanılan bu ilginç sahne istenirse hâlâ görülebilir. Bunun için Fransız yapımı *Coplan FX 18 Ölmelidir* adlı filmi bulmak yeterli olacaktır. Hareket halindeki "Kız Kulesi" adlı vapura uçan arabanın şoförü de, başrol oyuncusu Richard Wyler'in dubrölü olan Gil Delamere'dir.

2009 yılında tarihi bir olay yaşandı İstanbul'da... Boğaz, bir uçtan öbür uca yürünerek geçildi!.. Kentin iki yakasını deniz altından birleştiren tüp geçidin tamamlanmasıyla, Başbakan ve bir grup insan, Asya'dan Avrupa'ya yürüdüler. O yürüyüşte hiç kimse bir İstanbul efsanesinin gerçekleştiğinin farkında değildi. Ne dersiniz, Sarayburnu'ndan Kız Kulesi'ne bir gizli dehliz olduğu söylencesi tüp geçit sayesinde gerçeğe dönüşmedi mi?

İki kıta arasındaki ilk yürüyüşün 1973 yılında Boğaz Köprüsü'nün açılışıyla yaşanıldığını sanıyorsanız, yanılı-

Attila Hülagü, 1963 yılında İstanbul Boğazı'nın suları üstünde yürürken.

yorsunuz!.. İstanbul Boğazı ilk kez suyun üstünden yürünerek geçilmiştir!.. Yanlış okumadınız, İstanbul Boğazı ilk kez denizin üstünden, bizzat suya basılarak, dalgalar arasında adım atılarak aşılmıştır. Nasıl mı?.. Yakışıklı deniz subayı Attila Hülagü, dünyalar güzeli eşinin de yardımlarıyla Boğaz'ı karşıdan karşıya geçmesini sağlayacak özel ayakkabıların yapımına koyulur.

Beylerbeyi Astsubay Okulu'nun önünde küçük birer kayığı andıran deniz ayakkabılarını deneyen Attila Hülagü, aylar süren hesaplar ve çizimler sonucunda kendisini başarıya götürecek ayakkabıları yaptığına ikna olur. Vapurların üstüne asma köprünün gölgesinin düşmediği 1963 yılında İstanbullular bir gün, su üstünde yürüyen bir adam görürler!.. O gün, kaç insanın ve kaç martının şaşkınlıktan birbiriyle çarpıştığı bilinmemektedir!..

Bir martının uçma sisteminden ilham alarak, bisiklete benzer bir araca kanat takan Leonardo da Vinci, 1485 yı-

lında tasarladığı paraşütle, insanın yüksek bir yerden atlayınca yere sağ salim inebileceğini öngörmüştür. İnsanın uçması konusunda pek çok başarılı buluşa imza atan Leonardo da Vinci'nin, Haliç'e bir köprü yapmak istediği ve bu önerinin dönemin padişahı II. Beyazıt tarafından reddedildiği bilinir. Bu köprünün İstanbul'a kazandırılması planlanıyor. Ama asıl bilinmesi gereken, ünlü sanatçının bir hayalinin İstanbul Boğazı'nda gerçekleştiğidir: Bunu başaran da Attila Hülagü'dür. İnsanın su üstünde yürümesini sağlayan bir ayakkabıyı Leonardo da Vinci de düşünmüş, hatta bunun çizimini de yapmıştır. Bunun şifresini çözen ise Attila Hülagü'dür!

Boğaziçi'nde, mehtaplı gecelerde, birbiri ardına kürek çeken kayıklarla gezinmek 1900'lerin ilk yıllarına kadar modaydı. Kayıklardan birinde çalan saz takımına eşlik ederek şarkıların söylendiği Dünya'nın bu en şiirsel yolculuğunu Abdülhak Şinasi Hisar *Boğaziçi Mehtapları* adlı eserinde anlatır bizlere ve der ki: "Ay, sanki bu sulardan sandalla gidebileceğimiz yuvarlak, parlak ve safdil yüzlü bir yerdi."

Ay ışığında, saltanat kayığıyla dolaşmayı en çok seven padişah I. Mahmut'tur. 1730 ve 1754 yılları arasında tahtta oturan I. Mahmut şiire ve müziğe düşkünlüğüyle ünlenmiştir. Mehtaplı gecelerde Boğaz ve Haliç sularında gezinen I. Mahmut, 13 Aralık 1754'te, cuma namazından saraya dönerken at üstünde fenalaşarak ölür. Bahçekapı'da babası II. Mustafa'nın yanına gömülen padişahın başucunda ilk gece Kuran okuyan hafızlardan biri, mezardan boğuk sesler duyunca, saraya koşarak durumu haber verir. Ne var ki, kardeşi III. Osman'ın tahta oturma töreni aynı gün yapılmıştır. İstanbullu arasında, I. Mahmut'un yaşadığını saraya bildiren hafızın bir daha dışarı çıkamadığı yıllarca anlatılırken, diri diri gömülen ve hiç çocuğu

olmadığı için üzülen padişahtan geriye söylediği şu söz kalır: "Dünyada iki şeyin tadına doyamadım; biri evlat, biri mehtap..."

Yahya Kemal de, "Gece" şiirinde, İstanbul Boğazı'nda, ay ışığı altında uzanan yolu anlatır:

Kandilli yüzerken uykularda
Mehtâbı sürükledik sularda...

Bir yoldu, parıldayan, gümüşten,
Gittik... Bahs açmadık dönüşten.

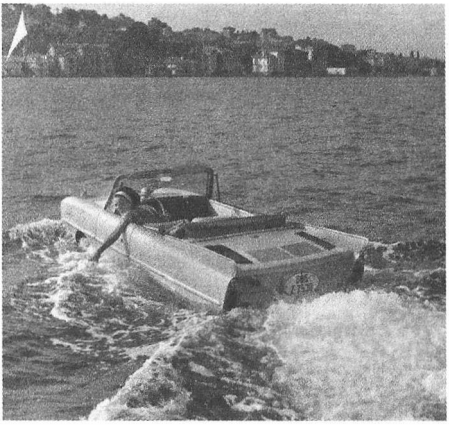
Hulyâ tepeler, hayâl ağaçlar...
Durgun suda dinlenen yamaçlar...

Mevsim sonu öyle bir zaman ki
Gaaip bir mûsıkîydi sanki.

Gitmiş kaybolmuşuz uzakta,
Rü'yâ sona ermeden, şafakta...

Ay'ın, mehtaplı gecelerde Boğaziçi'nin sularıyla yıkadığı gümüş renkli saçları, kendisine ulaşacağımız bir yoldur. Sorun, bilim tarihimizde yapılan hamleleri bilmeyişimiz, düşlerin, hayallerin, aydınlanmanın öykülerinden haberdar olmayışımızdır. Gerçek şair, gerçek yazar, o yol kapanmasın, bir gün halkından biri o gümüş yoldan yürüyerek uzaya çıksın diye, Ay'ın saçlarını hiç usanmadan tarayan insandır. Attila Hülagü'nün Boğaz'ın sularında yürüme hayalini önemsemek, unutturmamak, bir gün aramızdan birinin Ay'da adım atmasını sağlayacaktır.

Araba taşıyan ilk vapur Boğaz'da yüzdürülmüştür. Adını Namık Kemal'in koyduğu "Suhulet" 1872 yılında

Hülya Koçyiğit otomobiliyle Boğaz trafiğinde!

dünya denizcilik tarihinin araba taşıyan ilk vapuru olmuştur. Ama, İstanbul Boğazı'nda karşıdan karşıya vapursuz geçen bir araba da vardır!

Boğaz tarihinin ilginç olaylarından biri olan suda giden araba öyküsü içinse, 1965 yılının temmuz ayına gitmeliyiz. Mavi renkli arabanın içindeki kırmızı tişört ve şort giyen kadın güzelliğiyle herkesi büyülerken, kendisini hayran hayran seyredenlerin bakışları aniden korkuya dönüşür!.. Genç kadın Yeniköy sahilinde arabasının direksiyonunu denize doğru kırar. İnsanlar, Boğaz'a düşen arabanın sularda kaybolacağını sanırken, yüzlerindeki korku ve telaş yerini şaşkınlığa bırakır. Üstü açık araba ardında köpükler bırakarak su üstünde yol almaya başlar!..

Bundan sonrasını Agah Özgüç'ten dinleyelim: "Bir süre kıyıyı takip etti. Bu arada bütün kıyı villaların balkonları Yeniköylüler'le dolmuştu. Hâlâ mavi otomobilin içinden el sallayan Hülya'yı selamlıyorlardı. Birçoğu ilk defa denizde bir otomobilin yüzebildiğini görüyordu. Yeniköy'ün karşı kıyıları Çubuklu ve Kanlıca... Biz de motoru çevirip, sulara yarı yarıya gömülmüş otomobilin peşine

düştük. Yakınımızdan gelip geçen bütün motorlar yavaşlayıp, Hülya'ya yol veriyorlardı."

Fotoğraflarını Erol Dernek'in çektiği bu olay, 24 Temmuz tarihli *Ses* dergisine kapak olur. İstanbul Boğazı'nı geçen arabanın direksiyonundaki güzel kadın ise Hülya Koçyiğit'ten başkası değildir. Dört tekerleği ve iki pervanesi olan "Amphicar Own" marka arabanın o yıllarda ülkemizde satış fiyatı 60 bin TL olsa da, gemileri karadan yürütmekle övünen bir milletten ilgi görmemiştir.

Hep yazdım, elim kalem tuttukça da yazacağım: İstanbul'a bir Boğaz Müzesi lazım... Üstelik benzeri dünyanın bir başka ülkesinde asla kurulamayacak olan bir müze!..

Boğaz'ın iki yanında müzeler açıp, bu müzeler arasında gidip gelen vapur seferleri koymak mı?..

Belleğini önemseyen, güçlendiren, geleceği için müzeler, yani bilgi mabetleri kuran bir toplum mehtaba çıkar!

Minarelerin Dilinden Anlamak!

İstanbul'da, Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimah Sultan'ın adını taşıyan iki cami vardır. Bunlardan biri Üsküdar'da, öteki ise Edirnekapı'dadır. Güneş her gün, çocuğunu arayan bir anne gibi Üsküdar'daki caminin ardında doğarken, Ay Edirnekapı'daki caminin minarelerinin arkasına saklanır. Her akşam Ay, Üsküdar Mihrimah Sultan Camii'nin saçlarını taçlandırırken, uykuya yatmak üzere olan güneş, başını, Edirnekapı'daki Mihrimah Sultan Camii'nin kubbesine dayar. İstanbul'da bu yüzden bir değil, iki tane Mihrimah Sultan Camii vardır. Mihrimah'ın (mihr ü mah) anlamı da "güneş ve ay"dır!

Sultanahmet Camii'ni ne zaman görsem, gökyüzüne uzay araçları gönderen bir üs gelir aklıma... Görkemli caminin kubbesi bir rasathaneyi, minareleri de füzeleri anımsatır bana. Kubbeleri ve minareleriyle tüm camiler aynı duyguyu yaratsa da, Sultanahmet Camii'nin görüntüsü beni daha renkli bir serüvene sürükler...

Şerefelerin aralarındaki mesafe, gökyüzüne yükseldikçe boşalan ve ağırlık yapmasın diye atılan yakıt tankları gibi görünür gözüme... Uygarlık tarihinde, Ay'a giden roketlerin görünümüne bir minareden daha çok benzeyen hangi yapı vardır ki? O minareler ki, aralarına Ramazan ayla-

rında, düğünlerde, törenlerde yazılar yazılmış, resimler yapılmıştır. Bir de mahyaların elektriğin olmadığı yıllarda kandillerle hazırlandığını düşünürsek!.. "Eee, ne var bunda?" demeyin sakın!.. O kandillerde uzaya giden roketleri harekete geçiren ateş yok muydu?.. Düşlerin ve hayallerin tarihinde mahyalarda ışık saçan ateşle, Ay'a doğru yol alan roketlerin altında yanan aynı ateştir.

Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Sultanları* adlı o güzelim kitabında, Sultanahmet Camii'yle ilgili şu bilgiyi aktarır: "Ayasofya'nın karşısında ondan daha alımlı ve estetik ağırlıklı Sultanahmet Külliyesi için kişisel gelirinden servetler tüketen I. Ahmet'in yaptırdığı caminin 14 şerefesi, onun 14. Osmanlı padişahı olduğunu simgeler."

Bayramlaşma törenlerinde elini öpen bilginler ve şairler karşısında tahtından kalkma inceliğini gösteren I. Ahmet, altın bir kazmayla bizzat çalışır, yapımına 1609 yılında başladığı Sultanahmet Camii'nin temelinde... Tarihte kaç padişah ya da kral, bir şairi tahtından kalkarak selamlama nezaketi göstermiştir?..

Alpay Kabacalı ustamız da, *Geçmişten Günümüze İstanbul* adlı bin bir emekle hazırlanmış eserinde şunları yazmıştır: "Sultanahmet Camii'nin 6 minaresinin simetrisi yalnız Sultanahmet manzumesinin ahenk ve güzelliğini değil, İstanbul panoramasının da harikulade bir parçasını teşkil etmektedir. Altı minarenin ikisi üçer ve dördü de ikişer olmak üzere 14 şerefesi vardır."

Affınıza sığınarak, bilmeyen genç okurlarımıza şerefenin, minarelerde müezzinin ezan okuduğu fırdöndü balkon olduğunu anımsatarak, Sayın Sakaoğlu ve Sayın Kabacalı'nın "14" olarak belirttiği sayı üzerinde duralım!.. İsterseniz bu görüşe bir de, Türkiye Anıtlar Kurulu'nun 1954 yıllığında yer alan, Sultanahmet Camii'yle ilgili şu bilgiyi de ekleyelim: "Sultanahmet Camii'nin 6 minaresi-

nin 14 şerefesi vardır ki, bu hükümdarın 14. padişah olduğuna delalet etsin diye yapılmıştır."

Eh artık, görenin hayran kaldığı Sultanahmet Camii'nin 6 minaresi ve 14 şerefesi olduğu konusunda bir şüpheniz kalmamıştır!.. Oysa, 14 sayısı yanlıştır! Evet, caminin 6 minaresi vardır ama, şerefe sayısı 14 değil, 16'dır. Şerefeler altı minarenin dördünde üçer ve ikisinde ikişer olarak bulunmaktadır! Camilerimizin kubbelerine baktığımızda aklımıza rasathane, minarelerine baktığımızda ise uzay roketi gelmeyişinin nedeni de, şerefe sayısındaki matematiksel hata olsa gerek!..

Sultan I. Ahmet'in Osmanlı tahtındaki 14. padişah olduğu doğrudur. Osman Bey'den başlayan padişah sayısı 1603 yılına gelindiğinde, tahta çıkan I. Ahmet'le 14 sayısına ulaşır. Bu durum, şu soruyu sormamıza neden olur: I. Ahmet, Sultanahmet Camii'ndeki şerefelerin sayısını tahta çıkan padişah sayısına göre yaptırdıysa, ortada ikinci bir sayı hatası mı var?..

Yanıtı bekletmeden verelim: Hayır efendim, yoktur. Çünkü, I. Ahmet'ten önce iki padişah hayatlarında iki dönem tahta oturmuşlardır. Bu padişahlar II. Murat ve oğlu II. Mehmet'tir. Bu durumda I. Ahmet 14. değil, 16. padişah olmaktadır.

Oysa, Evliya Çelebi, *Seyahatname*'sinde, tarihi caminin şerefe sayısını doğru olarak vermektedir: "Altı adet göklere baş uzatmış yüce minareleri vardır. Ahmet Han, sultanların on altıncısı olduğundan ve on altıncı padişah tarafından yaptırıldığından, ona belirti olması için altı minarelisi ve on altı şerefelidir." Sultanahmet Camii'nden bahsederken, Evliya Çelebi'yi anmamak haksızlık olurdu. Çünkü, Evliya Çelebi'nin "delinmemiş eşsiz bir inci" olarak tanımladığı caminin eşsiz güzellikte olan, göreni hayran bırakan Kıble Kapısı, babası Kuyumcubaşı Derviş Mehmet Zıllî tarafından yapılmıştır.

Sultanahmet Camii'ni uzaya roket gönderen bir üsse benzetmemin nedeni belki de, I. Ahmet'in, caminin mihrap duvarına Kâbe'den getirttiği üç parça Hacer-i Esved taşı koydurttuğunu bilmemdir. Söz konusu taş, Hz. İbrahim'in Kâbe'yi tamir ederken de kullandığı, uzaydan dünyaya düşmüş bir göktaşıdır!..

Yıldırım Beyazıt'ın oğlu Musa Çelebi'nin kazaskeri olan Şeyh Bedrettin, Osmanlı tahtını Çelebi Mehmet'in ele geçirmesiyle sürüldüğü İznik'te, ünlü kitabı *Varidat*'ı yazar. İlk Türk materyalisti olan, toprak reformunu savunan Şeyh Bedrettin, yandaşlarıyla birlikte Rumeli'ye geçer. Kimilerine göre tasavvufun en önemli adlarından biri olan Şeyh Bedrettin'in yolculuğunu, Nâzım Hikmet'ten okuyoruz:

Bir gece bir denizde yalnız yıldızlar
ve bir yelkenli vardı.
Bir gece bir denizde bir yelkenli
yapyalnızdı yıldızlarla.

Üzerine ordu gönderilen Şeyh Bedrettin, 1418'de, Serez kentinin çarşısında asılır. Bedrettin'in mezarı, 1924 yılına kadar, doğduğu yer olan Simavna'daki tekkesinin avlusunda kalır. Lozan Antlaşması gereği Yunanistan'daki Türklere zorunlu olarak göç yolu açılınca, beraberlerinde Şeyh Bedrettin'in kemiklerini de getirirler. Topkapı Sarayı'nda çinko bir kutuda saklanan kemikler, Gagarin'in uzaya çıktığı 1961 yılında, Divanyolu'ndaki II. Mahmut Türbesi'ne gömülür. Mezarı, içinde II. Mahmut, Abdülmecit, II. Abdülhamit gibi padişahların yattığı türbe kapısının hemen yanı başındadır! Kendini "devrimci", "sosyalist", "solcu" olarak gören nice insan, padişah türbesi olduğu ve bahçesinde Osmanlıca yazılı mezar taşları görül-

düğü için, bu tarihi mekânın kapısından içeri girmemektedir. Böylelikle de, Nâzım'ın şiirinden dolayı sevdikleri ya da hakkında birkaç yazı okudukları Şeyh Bedrettin'in mezarının İstanbul'da olduğunu pek bilmemektedirler.

Hadi bakalım, minarelerini füzelere benzettiğimde *Ay Hırsızı* adlı bu kitapta zoraki yer aldığını düşünmüş olabileceğiniz ama, bir köşesinde göktaşı olduğunu öğrenince şaşırarak "yeri bal gibi de varmış" dediğinizi duyar gibi olduğum Sultanahmet Camii'nin öyküsünde, Şeyh Bedrettin'in işi ne?

Bedrettin'in Türkiye'ye getirilen kemikleri gömülmeden önce yalnızca Topkapı Sarayı'nda değil, 18 yıl Sultanahmet Camii'ndeki bir dolapta saklanmıştır!..

Atatürk Neden Hiç Uçağa Binmedi?

İzmir'deki Alsancak Garı ile Konak Meydanı kıyısında bulunan gümrük deposunun birbirine bağlanılması düşünüldüğünde yıl 1870 idi. O dönemin en gözde ulaşım ağları olan deniz ve demiryolu taşımacılığının İzmir'deki buluşmasını sağlayacak projeleri hazırlarken, hak ettiği ünü henüz yakalamış değildir. Tasarımını içine tren girecek şekilde çizdiği gümrük deposunun çelik kirişlerini, askı ve kolonlarını Fransa'da hazırlatarak yola koyulur...

Deniz kıyısında kurulan gümrük deposunun çatısı yedi bin metrekare tutmaktadır. Bina tamamlandığında çatıya konan kuşlara bakarak, "Şimdilik denize doğru uzatıyorum hesaplarımı, ama bir gün gökyüzüne çıkıp sizin maviliğinize de konuk olacağım," diye düşünmüş müdür bilemem; ancak gümrük deposunun rıhtımında kullanılan mermerlerin Efes'ten getirtildiğini fısıldayabilirim kulağınıza.

O ki, İzmir'de başladık yazımıza, Soğukkuyu Tramvay Caddesi'nde bulunan 118 numaralı evdeki çocuğun yanına uğramamazlık etmeyelim. Bakın, daha yolun başındayken bir uyarıda bulunayım, kapıyı çalıp içeri girince, çocuğu odalarda aramayın boş yere. Çünkü, evin önünden geçen cadde mezarlıkta bitmektedir ve bugün bir cenaze alayı caminin avlusundan mezarlığa doğru ağır ağır ilerle-

mektedir. Cenaze arabası mı?.. Hayır, cenazelerin arabayla taşınmadığı yıllardayız. Tabuttan çok korkan çocuğu bodrum katındaki odalarda bulabiliriz. Zavallı, evlerinin önünden her cenaze geçişinde burada alır soluğu. Ayak seslerimizden ürkmemesi için seslenelim: "Salâh Birseeel... Biz geldiiik!.."

Tabutu en güzel anlatan şiiri yazmış olan Ömer Hayyam'ı okuduktan sonra, bir başka yazarımızın, Çetin Altan'ın tabut ile tanıştığı çocukluk anısına tanık olalım:

Biz gerçekten bir kukla sahnesindeyiz:
Kuklacı felek usta, kuklalar da biz.
Oyuna çıkıyoruz birer, ikişer;
Bitti mi oyun, sandıktayız hepimiz.

Çetin Altan şöyle anımsar gördüğü ilk tabutu: "Edirne'de evimizin karşısındaki bir cenaze için getirilen bir tabutla teneşir görmüştüm. Onların ne olduğunu sormuştum. Beni pencereden çekip başka yere götürmüşler ve o sıralarda Edirne'ye gelmiş bir avcı uçağını babamla seyretmeye gittikten sonra, aklımı uçağa pek takmış olduğumdan, sopaları az buçuk kanada benzeyen tabut için 'küçük bir tayyare' demişlerdi. Evin karşısına gelen tayyareyi görmek için direnince de, 'gelip hemen gitti' diye, pencereden cenaze hazırlıklarını görmemi engellemişlerdi."

Mustafa Kemal Atatürk'ün, Dolmabahçe Sarayı'nın alt salonundaki katafalka konmuş bayrağa sarılı tabutu önünden geçen çocuklardan biri de Çetin Altan'dır: "Tabutun her iki yanında da generaller nöbet tutuyordu. Bu kez yüzde yüz Gazi için doldu gözlerim. İlk gördüğüm, sonra da ders hocalarından dinlediğim, sınıflarda, kitaplarda her yerde resimleriyle karşılaştığım, herkesten büyük olan adam oydu ve şimdi o, tabutun içinde cansız yatıyordu."

Savaş alanında kullanılan ilk uçaklar, bir cepheden diğer bir cepheye karadan taşınarak gönderilmekteydiler. Günler ve hatta haftalar süren bu taşıma işlemi sırasında uçağın hasar almaması neredeyse mucizedir. İşte, bu zorlukların yaşanıldığı 1917 yılının 21 Mart günü, Diyarbakır'daki 2. Ordu Komutanlığı'ndan, Başkomutanlık vekaletine 3817 no'lu bir şifre ulaşır: "Uzun bir yolu takip ederek kara vasıtalarıyla gelen uçaklardan orduda gerektiği şekilde istifade edilemediği daha önce edinilen tecrübelerle ortaya çıkarmıştır. Bu durum, ordu nezdindeki uçak bölük komutanı tarafından da defalarca ifade edilmiştir. 16 Mart 1917 tarihli emirleriniz ile gönderileceği bildirilen uçağın karadan değil, uçarak Ulukışla-Maraş-Malatya üzerinden Elazığ'a getirilmesi için ilgililere emir buyurulması... Malatya'da bir uçuş meydanı vardır. Maraş'ta da meydanın hazırlanması için martın başında İstanbul'dan hareket eden Teğmen İlmer'in Halep'e gelerek orada, ordu uçak bölük komutanı Westfal'den talimat alması için tebligatı ve bu konuda emirlerinizi arz ederim."

Mesajın altında "Mustafa Kemal" imzası vardır. Atatürk'ün yazdığı bu mesaj, Anadolu üzerindeki uzun uçuş rotalarının ilklerinden olsa gerek. Havacılığa verdiği önemi "İstikbal Göklerdedir" sözüyle ölümsüz kılan Atatürk'ün emriyle, 20 Mayıs 1933'te, dünyanın ilk sivil havacılık şirketlerinden biri olan "Devlet Hava Yolları" kurulur. Bugünkü adı "Türk Hava Yolları" olan şirket iki Junkers, iki King-Bird ve bir de AT-9 tipi beş uçakla hizmete başlar. Bu beş uçağın toplam koltuk kapasitesi ise yirmi sekizdir!

Halkın uçaklara binmeye yanaşmaması üzerine Atatürk, pazar günleri ucuz fiyatlarla Ankara üzerinde gezi turları düzenlenmesini ister. Bütün amacı, uçağa binmenin korkulacak bir şey olmadığına herkesin inanmasını sağla-

maktır. Atatürk'ün uçakları sevdirme çabasına katılanlardan biri de Orhan Karaveli'dir. Ablası, ağabeyi ve babasıyla birlikte bu uçuşlara katılan Karaveli'nin 25 dakika süren gökyüzü serüvenini *Bir Ankara Ailesinin Öyküsü* adlı kitabından öğreniriz: "Keçiören'in Çoraklı mevkiinden bağ komşumuz Remzi ağabeyin pırıl pırıl 'T Ford' taksisine kurulup Etimesgut hava meydanının yolunu tutuyoruz. Her ikisi de, burundan tek motorlu bir Junkers F-13 ve bir AT-9, adam başı 2,5 lira ödeyip kuyruğa giren Ankaralıları kent üzerinde bir tur attırıp geri getiriyor. Kalkışla iniş arası 25 dakika. Bize AT-9 rastlıyor. Gövde üstünde tek kanat. Yanlarda pilotunki hariç 4'er pencere. İki yanda tek kişilik 5'er koltuk. Kapasitemiz, uçuş ekibiyle birlikte 12 kişi. Tozlu pistte bir süre gittikten sonra tekerleklerin yerden kesildiğini hissediyoruz. Uçakta bizden başka iki aile daha var ama onlar çocuksuz. Bizim ve özellikle benim sorularım motor seslerine karışarak yolculuk boyunca devam ediyor:

'Baba şu aşağıdaki kibrit kutuları ne?'

'Onlar istasyondaki trenler oğlum.'

'Şu sivri kalemler ne?'

'Onlar minare oğlum...'"

Uçağı sevdirmek isteyen Atatürk'ün tüm gezilerini deniz ve kara yoluyla yapmış olması nasıl açıklanabilir? Neden uçağa bindiğine dair hiçbir kayıt yoktur? Kendisini bir vapurun güvertesinde, otomobilde, tren penceresinde ve hatta traktörün üstünde gösteren fotoğraflar vardır da, neden bir uçağın yanında çekilmiş fotoğrafı yoktur?

Bu soruların yanıtı, Eiffel'in, İzmir'deki gümrük deposuyla denize doğru yatay olarak attığı imzasını, kendi adını taşıyan kuleyle dikey olarak gökyüzüne attığı Paris'tedir!..

Mustafa Kemal 1910 yılında, Ali Rıza Paşa ile birlikte Picardie manevralarını izlemek üzere Paris'e gelir. Manev-

Mustafa Kemal Atatürk, 1910 yılında Fransa'da düzenlenen Picardie manevralarında.

ralar sonunda, uçuşa katılan uçaklara yabancı subaylardan isteyenlerin binebileceği duyurulur. Mustafa Kemal, gönüllü olarak öne çıkmıştır ki, Ali Rıza Paşa bileğini tutarak vazgeçmesini ister.

O gün, Mustafa Kemalsiz havalanan uçak, nazlı nazlı bir tur atar bulutların arasında. Ama aniden hızla yükseklik kaybetmeye başlayan uçak yere çakılır ve bir tabuta dönüşür!..

Atatürk'ün uçağa binmemesinin nedeni, gözleri önünde yaşanan bu korkunç kaza olsa gerek. Kim bilir kaç kere, uçağa binmeye karar verip, Ali Rıza Paşa'nın elini bileğinde hissederek vazgeçmiştir!..

Martı Filosu'ndan Gürol Kutlu...

Mustafa Kemal'in Pilot Oğlu!..

Marsilyalı bir balıkçının ağına, 1998 yılında, bir bileklik takılır. Balıkların, etrafında 54 yıl gezindiği bilekliğin sahibinin "Saint-Exupery" olduğu anlaşılınca, bulunduğu yerde yapılan çalışmalarda Lockheed P-38 Lightning model bir uçağın enkazına rastlanılır. Böylelikle, 31 Temmuz 1944'te, Akdeniz'deki görevi sırasında Alman savaş uçaklarından kaçarken kaybolan Fransız uçağın nerede düştüğü anlaşılmış olur.

Saint-Exupery'nin ünlü kitabı *Küçük Prens*'te, bir Türk gökbilimciden söz eden bölüm şöyledir: "Küçük Prens'in geldiği gezegenin 'Asteroid B-612' olduğu konusunda yabana atılmayacak kanıtlarım var. Bu gezegeni, bir zamanlar teleskopla ilk kez gören biri varmış; 1909'da bir Türk gökbilimci... Bu konuda hazırladığı raporu Uluslararası Gökbilimciler Kurultayı'na sunmuş. Ama başında fes, ayağında şalvar var diye sözüne kulak asan olmamış. Büyükler böyledir işte... Bereket versin, Asteroid B-612'nin onurunu koruman için bir dediği dedik Türk önderi tutmuş bir yasa koymuş: Herkes bundan böyle Avrupalılar gibi giyinecek, uymayanlar ölüm cezasına çarptırılacak. 1920 yılında aynı gökbilimci bu kez çok şık giysiler içinde kurultaya gelmiş. Tabii, bütün üyeler görüşlerine katılmışlar..."

Türkiye'de kıyafet devrimini yapan Atatürk olduğuna göre, Exupery'nin "dediği dedik Türk önderi" Mustafa Kemal Atatürk'ten başkası değildir. *Küçük Prens*'in Fransızcasında Atatürk için kullanılan "diktatör" tanımı, Türkçe çeviride sert kaçmasın diye "dediği dedik" olarak yumuşatılmıştır. Herhalde, kitabın bu bölümünde Atatürk'ün diktatör olup olmadığına dair bir tartışmaya girmemi beklemezsiniz. Bu çok sıkıcı olur. Üstelik, böylesi bir tartışmayı, bırakın kıyafet devrimini, daha Türkiye Cumhuriyeti'nin bile ortada olmadığı 1920 yılından söz eden Saint-Exupery'nin yanlış ve yetersiz bilgisinin ardından yapmamız doğru olmayacaktır.

En iyisi gelin, Sarıyer PTT müdürü İrfan Bey'in ardına takılalım: İrfan Bey o gün, Nüfus Müdürlüğü'nde alır soluğu ve oğlunun adını "Mustafa Kemal" olarak yazdırmak istediğini söyler. Memur, çocuğa bu adın konulması konusunda Ankara'dan onay almak gerektiğini söyleyince de, İrfan Bey başkentin yolunu tutar...

Mustafa Kemal, kendi adını oğluna koymak isteyen İrfan Bey'e bir şartla izin verir: "Çocuk benim gibi subay olacak!"

1953 yılının 25 Ağustos'unda, Adapazarı'nın Arifiye Beldesi'ndeki hava üssünde bir kaza yaşanır. Şehit olan pilot, İrfan Bey'in oğlu Üsteğmen Mustafa Kemal Kutlu'dur!

İrfan Bey, karısı Safiye Hanım'la Pendik'teki köşklerinde otururlarken, 1969 yılının sıcak bir yaz günü karşılarına dikilen delikanlının sözleri karşısında ne diyeceklerini bilemezler: "Ben Hava Harp Okulu'nun sınavlarına girdim. Pilot olacağım!.."

Karşılarında duran, şehit oğullarının biricik çocuğu Gürol Kutlu'dur. İrfan Bey'in gözünün önüne, adını Mustafa Kemal koyabilmek için Ankara'ya kadar gittiği oğlu

gelir; onun havacılık okuluna yazıldığı ilk gün, mezuniyet töreni, ilk uçuşu, ölüm haberi... Torununun da gözlerinde aynı kararlılık ve aynı sevgi vardır. Sözcükler İrfan Bey'in boğazında düğümlenirken, sessizliği Safiye Hanım'ın kararlı sesi bozar: "Ol oğlum. Şehit düşersen arkandan dua ederiz. Gazi olursan yanımıza gelirsin sana bakarız."

Tarih 28 Eylül 1973... Ankara, Mürted'den havalanan 102A tipi uçağın kokpiti elektrik arızası yüzünden bir anda cehenneme döner. Alevin yakıcı dili ve kara dumanlarıyla dolan kokpitteki pilot, kanopi adı verilen cam kapağı atarak, yangının etkisinden kurtulmayı düşünse de, kapağın uçağın kuyruğuna çarpma olasılığının yüksek olduğunu anımsar ve vazgeçer. Geriye bir tek yol kalmıştır: Paraşütle atlamak...

Kokpiti alev alan uçak, köylülerin yaşadığı Ayaş'ın üstünden geçmektedir. Bu durumda pilotun kendi canını düşünerek uçağı terk etmesi, kontrolsüz kalan uçağın bir bomba gibi evlerin üstüne düşmesi demektir. Kararını verir genç adam; havaalanına geri dönecek, ulaşamasa bile yerleşim bölgesinden uçağı kurtarıp, bir tarlaya zorunlu iniş yapmayı deneyecektir! Bu kararla feda ettiği yalnızca kendi canıdır. Ensesindeki Azrail'in uçağın dışına çıkıp başka can almasına izin vermeyecektir. Kokpitteki pilot, şehit babası Mustafa Kemal ile aynı rütbede olan, Üsteğmen Gürol Kutlu'dur.

Yangın, uçağın motorunu da etkilemeye başlamıştır. Pilot Kutlu, havaalanına ulaşamayacağını anlayınca bir tarlaya iniş yapmaya karar verir. Uçak, belli bir irtifanın altına düştüğü için, atlama koltuğunun devre dışı kaldığını bilmektedir...

Uçağın iniş takımları yere vurduğunda, son şansını deneyen Gürol Kutlu, atlama koltuğunun kolunu çeker. Bir

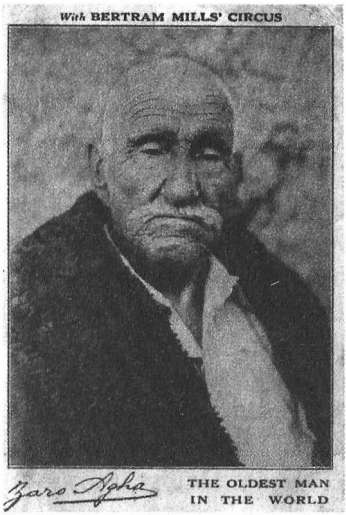
mucize gerçekleşir o an; kokpitten kurtulan koltuk pilotu havaya fırlatır ve paraşüt açılır. İrtifa çok alçak olduğu için Gürol Kutlu, uçağın yanan enkazının içine düşer.

Belkemiği kırılan, omurilik hasarı oluşan ve bedeninin pek çok yeri yanan Gürol Kutlu'yu komadan çıktıktan sonra ziyarete ilk gelenler, hayatlarını kurtardığı Ayaş köylüleri olur. Enkazın içinden kendisini kurtaranlar da aynı köylülerdir. Aralarından biri titrek bir sesle konuşur: "Üsteğmenim, köy halkı geçmiş olsun ziyaretine geldik. Sana minnettarız. Hatıra olarak paraşütünden bir parça getirdik. Hayatta kalmana çok sevindik. İnşallah tez zamanda iyileşir, kısa zamanda uçmaya başlarsın. Merak etme başına bir şey gelirse, biz yine koşar seni kurtarırız. Aramızda bir karar aldık; köyde doğacak ilk erkek çocuğa senin adını koyacağız."

Yıllar süren zor ve bir o kadar da acılı tedaviden sonra Gürol Kutlu, THY'nin "uçuş emniyeti" bölümünde başarılı bir çalışma hayatının ardından emekli olur ve de İstanbul Oyuncak Müzesi'nin dış hatlar terminalinde görev alır! Dört yılda oyuncak tarihini öğrenen Gürol Kaptan, sergilenen oyuncakların pek çoğunu açıkarttırmalarda takip edip, maddi ve hukuki tüm sorumlulukları yerine getirerek müzeye kazandırılmasını sağlar.

İstanbul Oyuncak Müzesi'nin bahçesine bir yaz günü, tek kanadını açamayan, yaralı bir martı konar. Gürol Kaptan, martıyla çocuğuymuş gibi ilgilenir, yaralarını sarar, eliyle besler. Günler sonra iyileşen martının, Caddebostan sahilinden Adalar'a doğru uçuşunu görünce gözünden damlayan birkaç damla yaşa engel olamaz... Ve Sunay Akın'a şunu söyler: "Düşen, parçalanan uçağımın bağlı olduğu filonun adı 'Martı'ydı!.."

Zaro Ağa, King Kong ve Che Guevara!..

Zaro Ağa'nın sirk gösterilerindeki tanıtım kartı.

1930 yılının temmuz ayında, New York Limanı'na yanaşan geminin güvertesinde bir yolcu, kentin siluetini oluşturan gökdelenlere uzun uzun bakmaktadır... O yolcunun, karşısındaki gökdelenlerin katlarından daha fazla yaşı vardır!.. İstanbul'dan gelmektedir ve adı da Zaro Ağa'dır. O yıl, Amerika Birleşik Devletleri 154, Zaro Ağa ise 153 yaşındadır. Yani, ABD sadece 1 yaş büyüktür yeni ziyaretçisinden!

Zaro Ağa, 1777 yılında, Bitlis'in Merment Köyü'nde gözlerini dünyaya açtığında, New York'taki gökdelenlerin hiçbiri daha doğmamıştı... Büyük bir törenle karşılanır Zaro Ağa, gazeteciler günlerdir yolunu gözlemektedir... Dünyanın en uzun yaşayan adamının fotoğrafı ertesi gün gazetelerin sayfalarında yer alır.

Herman Norden adlı bir Amerikalı davet etmiştir Zaro Ağa'yı Amerika'ya... New York Limanı'nın girişindeki ünlü Özgürlük Anıtı'nı görsün, önünde fotoğraf çektirsin diye mi? Ne gezer!.. Norden'in amacı, Zaro Ağa'nın yanında Amerikalılar'ın fotoğraf çektirmesidir. Dünyanın en yaşlı adamını görebilmek için sirk çadırından içeri girenler, 10 dolar karşılığında onunla fotoğraf çektirebilmekteydiler!.. Zaro Ağa'yı öperken poz vermek istiyorsanız, 5 dolar daha fazla ödemeniz gerekirdi!..

Ekmek parası kazanmak için köyünden çıkıp İstanbul'a gelir Zaro Ağa... Ortaköy'de oturup, Boğaz'ın kıyısındaki Ortaköy Camii'ne bakanlar, Zaro Ağa'nın o mabedin yapımında çalıştığını bilmezler. Nusretiye Camii'nin yapımında da ter akıtmıştır Zaro Ağa ve daha pek çok eserin... Sonra köyüne geri döner Zaro Ağa ve orada evlenir. İstanbul'a tekrar geldiğinde gümrüklerde hamal olarak çalışmaya başlar. Öylesine güçlü, öylesine kollu kuvvetlidir ki, kısa sürede Hamallar Kâhyası olur. İki metre boyundaki bu iyi kalpli devi Rus Harbi'nde cephede görürüz. Bacağından yaralanır Zaro Ağa. İyileşince de yeniden işinin başına döner ve tarihimizdeki ilk Hamallar Teşkilatı'nı kurar.

Zaro Ağa doğduğunda Osmanlı tahtında I. Abdülhamit oturuyordu. III. Selim, kendini öldürmek isteyenlere karşı canını bir neyle korumaya çalışırken Zaro Ağa İstanbul'daydı. IV Mustafa döneminde de vardı Zaro Ağa, II. Mahmut döneminde de... Dahası, bir padişahın resminin

ilk kez asıldığı binanın yapımında da işçi olarak çalışmıştır. O bina Selimiye Kışlası, duvarına asılan resim de II. Mahmut'un portresidir... Sultan Abdülmecit döneminde, I. Tanzimat'ın ilan edilişinde de yaşıyordu, Abdülaziz döneminde trenin İstanbul'a ilk gelişinde de... V. Murat'ın özgürlükçü aydınlarla dostluklar kurduğunu da duydu Zaro Ağa, II. Abdülhamit döneminin ünlü jurnallerini de... V. Mehmet'in Alman kralından etkilenerek bıraktığı "Wilhelm-kari" bıyıklarını da gördü, Vahdettin'i İstanbul'dan götüren İngiliz zırhlısı Malaya'yı da... Üstelik o Zaro Ağa ki, Vahdettin'in kıyısından attığı adımla 600 yıllık bir dönemi kapattığı Dolmabahçe Sarayı'nın yapımında da çalışmıştır!..

10 padişah eskitir Zaro Ağa... Ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu, ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün dönemine de tanıklık eder. Onca deprem, yangın, savaş görür Zaro Ağa. Hiçbirinde yıkılmaz, hepsinin ağırlığını kaldırır. Ama, yaban ellerde para karşılığında bir sirk hayvanı gibi teşhir edilmesi ağrına gider yaşlı devin. Koca çınarın yüreği de, bedeni de bu ağırlığı, bu yorgunluğu kaldıramaz... 9 ay, evet tam 9 ay gezdirilerek, bir sirk çadırında, hayatını sırtında taşıdığı yüklerle kazanan Zaro Ağa'nın sırtından para kazanır birileri!..

Zaro Ağa, New York'tan ayrılırken, kentin siluetine yeni bir gökdelen eklenmektedir. Yapımına 17 Mart gününde başlanılan Empire State binası ülkesine geri dönme mutluluğunu yaşayan Zaro Ağa'nın gözüne takıldı mı, gökdelenin yapımında çalışan işçileri görünce İstanbul'da temelini alınteriyle suladığı binaları anımsadı mı, bilinmez. Bildiğimiz, Empare State binasının 410 günde tamamlandığı ve 1 Mayıs 1931'de büyük bir törenle açıldığıdır.

Empire State binasıyla, Zaro Ağa arasındaki birliktelik yalnızca bu tarihi buluşma değildir. 1933 yılında yönet-

menliğini Merian C. Cooper ve Ernest B. Schoedsack'ın yaptıkları *King Kong* adlı film ile Zaro Ağa'nın Amerika seferi arasında benzerlikler vardır. Sinemanın klasikleri arasına giren King Kong, yerlilerin taptıkları, saygı gösterdikleri dev bir gorilken, onun görkeminden para kazanmak isteyenler tarafından doğasından kaçırılarak New York'a getirilir. Gözünü para bürümüş insanların elinde King Kong, Zaro Ağa'yla aynı kaderi paylaşmaktadır. Senaryonun sonu farklıdır yalnızca; Zaro Ağa ait olduğu topraklara geri dönerken, King Kong, Empire State binasının tepesine tırmanacak ve kendisine saldıran uçakları sinek gibi avlayacaktır. Dev goril, kaçırdığı âşık olduğu kadın avuçlarında zarar görmesin diye kendini feda ederken, Zaro Ağa'nın yaşlı ve aşklardan yorgun kalbi sıcak yuvasına doğru yola çıkacaktır.

William F. Smith'in kullandığı B-25 tipi uçak, 28 Temmuz 1945'te Empire State'e doğru uçarken, gökdelenin tepesinde King Kong yoktu!.. 79. ve 80. katlar arasına çarpan uçak 14 insanın ölümüne neden olurken, Betty Lou Oliver adını da Guennes Rekorlar Kitabı'na yazdırır! Uçak binaya çarptığında Oliver, görevli olduğu asansör kabiniyle 75 kat aşağı düşse de, burnu bile kanamadan dışarı çıkacak ve adımlarını asansörle en yüksekten düşen ve de ölmeyen insan kimliğine doğru atacaktır.

Yolu New York'a düşen Sunay Akın, Empire State'in en tepesine çıkmaya, oradan da Manhattan Adası'na King Kong gibi bakmaya karar verir. Binanın yanına geldiğinde uzun bir kuyrukla karşılaşan şair, bu sevdasından oracıkta vazgeçer. Dünyanın her kıtasından gelen insanları gözlemlemek daha ilginç gelir, Empire State'in 1930'larda ünlü oyuncak fabrikası Marx tarafından üretilen teneke oyuncağını İstanbul Oyuncak Müzesi'ne kazandıran ve tepesi-

ne de bir King Kong oyuncağı koymayı ihmal etmeyen şaire. Kuyruktaki insanlardan birinin üstündeki tişörtte Che Guevara'nın resmi vardır. Ne var ki, bu resimde, yıldızlı beresinin altındaki Che'nin yüzü bir maymun olarak çizilmiştir. Ernesto Che Guevara da, tıpkı King Kong gibi, Amerikalı yerlilerin saygı duyduğu bir efsanedir. Kızılderililerin maymun olarak çizilmesi ise Beyaz Adam'ın uyguladığı yeni bir aşağılama metodu değildir. King Kong'un tepesinde özgürlük uğruna uçaklarla savaştığı Empire State'in kuyruğunda, maymun yüzlü bir Che!.. Sunay Akın için bu metafor, gökdelenin tepesinden görülen manzaradan daha şiirseldir.

Che Guevara'nın, Granma yatıyla Küba Devrimi'ne doğru yola çıkmadan önce ailesine yazdığı son mektubun son satırında tanıdık bir isimle karşılaşırız: "Geleceğim Küba Devrimi'yle bağlantılı. Onunla beraber ya galip geleceğim ya da öleceğim. Öngörmediğim bir nedenden dolayı daha fazla yaşayamazsam, eğer kader beni yenilgiye taşırsa, her ne kadar yerinde olmasam da, içten olan bu satırları bir veda olarak kabul et. Hayatım boyunca doğrularımı hatalarla ve denemelerle aradım, doğru yolda ve beni kurtaracak hızımla ilerlerken bu döngüyü kapattım. Şu andan itibaren ölümümü bir sıkıntı olarak düşünmüyorum sadece, Türk şair Hikmet gibi, *mezarıma sadece bitmemiş bir şarkının üzüntüsünü götüreceğim.*"

Kızılderili liderin şarkısı yarım kalmaz, tam aksi, Küba Devrimi'nden sonra büyük bir koro tarafından söylenmeye başlanır. Bolivya'da susturulur, özgürlük şarkıları söyleyen koca yürek. Canlı olarak yakalanan Che'yi kimin öldüreceği askerler arasında yapılan bir kura sonucu saptanır. Mario Teran'dır, Che'nin şu son sözlerini duyacak olan katilin adı: "Buraya beni öldürmeye geldi-

ğini biliyorum. Vur beni korkak, yalnızca bir adam öldürmüş olacaksın."

Che'nin cesedi bir helikopterin iniş takımlarına bağlanır ve özgürlükleri uğruna canını verdiği Bolivyalı yerlilerin üstünden Vallegrande'ye götürülür. Cesedi buradaki bir hastanede küvete konarak basına gösterilir. Bir doktor tarafından elleri kesilen Che'nin bedeni bilinmeyen bir yere gömülür...

Efsanenin sona erdiğini ilan etmek için Che'nin cesedinin bağlanarak sergilendiği helikopter, iki milyar dolarlık gaz ve bir milyar dolarlık petrolün karşılığı olarak Gulf Petrol tarafından, Bolivya Başkanı Barrientos'a verilmiştir. Tarihin gördüğü en zalim, en hırsız devlet başkanlarından biri olan Barrientos bu helikopterle Bolivya'yı dolaşıp halka para saçmıştır. Diktatörün gökyüzünden yağdırdığı sadece para değildir. Helikopterden halka binlerce futbol topu da dağıtmıştır. Propaganda gezilerinden birinde helikopter yine başkanın halka para dağıtması için alçalır. Yükselecekken tellere takılan helikopterin dengesi bozulur ve kayalara çarparak infilak eder. Böylelikle, helikopteri her görüşlerinde akıllarına Che'nin cansız bedeninin yaptığı son yolculuk gelen yerlilerin laneti tutar ve paralarıyla beraber yanan Barrientos'un zulmü tedavülden kalkar.

Ressam Bedri Baykam Küba'da yaptığı çalışma sırasında bulur, Che'nin Nâzım Hikmet'in dizesiyle bitirdiği mektubunu. Baykam'ın *Kemik* adlı romanındaki bir sahne, New York'taki Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerinin iki uçağın çarpması sonucu yıkılmasından çok önce yazılmıştır. O bölümü okuyalım: "Selim ağzına giren ve eriyen kar tanelerini dilinde ve dudaklarında hissederek yürürken, solundaki televizyon, 3-D ve multivizyonların serili olduğu vitrinlerindeki görüntülerden biri birden gö-

züne takıldı. Dev bir Jumbo 797, New York Midtown'daki dev PAN/AM binasına göbekten giriyor, orada anında patlayıp dağılırken o 'büyük elma'nın simgelerinden olan dev binayı da resmen göbeğinden ikiye bölüyordu."

New York'un her yerinde "911" yazmaktadır. Bu, acil durumlarda yardım istemek amacıyla aranılması gereken telefon numarasıdır. Ne gariptir ki, ikiz kulelere uçaklarla yapılan saldırının tarihi 11 Eylül'dür. Yani, 9. ayın 11. günü!.. Amerika'da tarih yazılırken öncelik güne değil, aya verilir. Bu da demek oluyor ki, teröristler yaptıkları saldırı unutulmasın diye New York'ta her an göze gelen "911" tarihini belirlemiş olabilirler. Belki de, Amerika'nın acil durumlardaki yetersizliğiyle, ellerinden hiçbir şey gelemeyeceğiyle alay etmek için 9. ayın 11. gününü tercih etmiş olabilirler!..

Baykam, 11 Eylül saldırısının kokusunu önceden sezdiği romanında, facialarn tarihinde çok önemli bir konunun altını çiziyor: "Yirmi dakika önce New York'ta vuku bulan ve o anda hâlâ süren bu çağdaş 'Titanikvari' felaket, sanki aynı anda İstanbul'da da yaşanıyordu. Tabii o anda muhakkak Paris, Londra, Sidney veya Montreal sokaklarında da aynı durumlar vardı. Dünya artık tüm keyif, arzu, hüzün ve korkularını aynı anda yaşamaya alışmıştı."

11 Eylül saldırısından sonra Bedri Baykam'ın duyarlılığı gerçeğe dönüşür ve biz, masum insanların öldüğü o korkunç görüntüleri tekrar tekrar izlemek zorunda kalırız.

İstanbul'a geri dönen Zaro Ağa, 1934 yılının Haziran ayında ömrünün ilk ve son doktorunu görecektir. 29 Haziran günü gözlerini Şişli Etfal Hastanesi'nde dünyaya kapayan Zaro Ağa'nın ölümünden üç yıl sonra, 1937 yılının mart ayında, *Cumhuriyet* gazetesinde şu ilan çıkar:

MEZARDAN BİR SES

Neden 157 sene yaşadım?
Bu sırrı öğrenmek istersiniz değil mi? Çünkü,

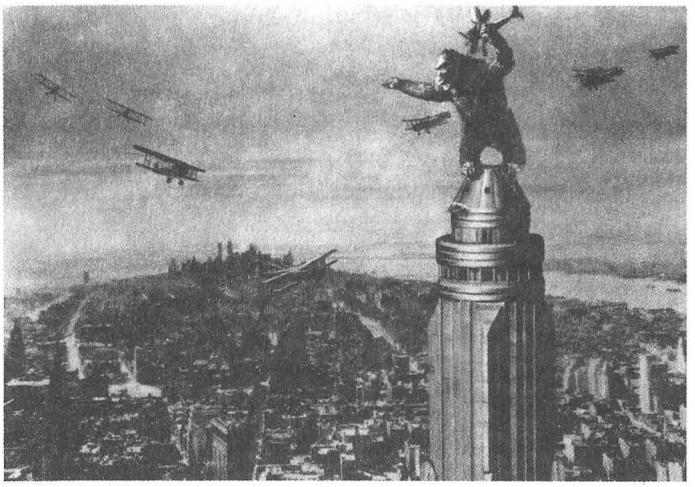
HÜSEYİN AVNİ
AKÇABOĞAZ YOĞURDU

yedim. Bunu böyle bilin,
siz de yiyin, yaşarsınız.

ZARO AĞA

Maymuna benzetilen Che tişörtleri gibi, Zaro Ağa'nın ölümünden sonra da, birileri sırtından para kazanmaya devam ederler...

1997 yılında, Bolivya'nın Vallegrande kenti yakınlarındaki bir uçak pisti kazılır. Topraktan, elleri olmayan bir insan iskeleti çıkarılır. DNA testleri, üstüne yıllarca uçakların inip kalktığı kemiklerin Ernesto Che Guevara'ya ait olduğunu kanıtlar!

King Kong filminden bir sahne.

Paris'in Kurtuluşu ve Harem'de Goethe

Paris'teki akıl hastanesinin üst kat pencerelerinden aşağı bakan hastalar, rengârenk çiçeklerle süslü bir bahçe gördüklerinde şaşırırlar. Çünkü, bir saat öncesine kadar orada böyle bir çiçek bahçesi yoktu! Penceredeki hastalardan kaçı gördükleri karşısında sağlık durumunun iyiye gitmediğini düşündü, bilemeyiz; ama bildiğimiz, aşağıdakilerin, hastanenin önünde toplanan ve yüzlerindeki geceden kalma makyajın korkularını gizleyemediği, şapkaları kocaman çiçeklerle süslü kadınlar olduğudur.

İçeri girmeyi başaran kadınlar, koridorlarda yakaladıkları doktorlara kendilerini hasta olarak yatırmaları için, duvarda asılı sus işareti yapan hemşire fotoğrafına aldırmadan yüksek sesle yalvarırlar. Hastanenin odalarındaki pijamalı insanların hiçbir anlam veremeden baktıkları kadınların ortak yanı, son derece alımlı ve güzel olmalarının yanında, tüm kentte "Alman dostu" olarak tanınmalarıdır. Paris'ten kaçmayı başaramayan bu kadınlar, yasak bir sevişme esnasında gardıroba gizlenen sevgili gibi, akıl hastanesine sığınmak telaşındadırlar.

Naziler Paris'ten çekilirken, caddelerde, sokaklarda sevinç ve korku iç içedir. Yenilginin öfkesini yaşayan Nazilerin etrafı kan gölüne çevireceği, giderlerken arkalarında

yıkık bir kent bırakacakları düşüncesi, her Parislinin yoğun olarak hissettiği bir endişedir. Bu nedenle, Alman askerlerini taşıyan araçların çıkardığı gürültüye ürkek ve hızlı adımların sesi karışmakta, indirilen bir Nazi bayrağının yanından geçenler, yenilgiyi hazmedemeyen bir subayın silahından çıkacak kurşunla öldürülme korkusunu enselerinde duymaktadırlar. Raspail Sokağı'nda bir tankın ekmek almak için fırının önünde bekleyen kadınlara ateş ettiği, Ternes Alanı'nda arabasından inen bir Alman yüzbaşının, yolun kenarında direnişçileri destekleyen bir gazete okuyan Parisli'yi öldürdükten sonra suratını çizmesiyle ezdiği ve masum pek çok sivilin kurşuna dizildiği haberleri, Paris'i bir korku kentine dönüştürmüştür.

Tarih, 24 Ağustos 1944'tür. Paris'te uzun uzun çalan bir kapı zili, merdiven boşluğundaki pencerenin önüne konan güvercinleri ürkütür. Kapıyı açan kadının yüzünde de, güvercinlerin yaşadığına benzer bir telaş görünür. Uzatılan zarfı alan kadın kâğıtta yazılı olan haberi okuyunca gözyaşlarını tutamaz: "Halife Hazretleri bugün saat 11'de ani olarak vefat etmiştir."

Mektubu alan, II. Abdülhamit'in kızı Ayşe Osmanoğlu'dur. Ayşe Hanım, oğlu Osman'ın dışarı çıkmanın çok tehlikeli olacağı sözlerine aldırmadan, onu da yanına alarak Paris sokaklarında hızlı adımlarla yürümeye başlar. Kentin ünlü kafeleri boş, sokaklar ise ıssızdır. Sıcak bir yaz günü olmasına rağmen açık ne bir kapı ne de bir pencere görünmektedir. Anne ve oğlu bir köşe başına geldiklerinde, kentten çekilmekte olan Nazi ordusunu karşılarında bulurlar. Askerler büyük bir disiplin içinde, sanki kenti yeniden işgal etmeye gelecekleri korkusunu arkalarında bırakmak istercesine, kara çizmelerini yere sertçe vurarak yürümektedirler. Ayşe Hanım ve oğlu Osman, bir apartman kapısından içeri atarlar kendilerini...

Tam bir saat geçer aradan. Alman ordusunun ardında bıraktığı ses boş sokaklarda yankılanırken, yeni gelen bir birliğe yakalanmaktan korkan anne ve oğlu koşmaya karar verirler. Hızla kapatıldığı için perdelerin sıkıştığı pencerelerin altından, duvara dengeli bir şekilde yaslanmadıkları için devrilen bisikletlerin yanlarından geçerler. Birden, evlerin kiremitlerini adeta yalayarak geçen uçağın sesinden ürkerek yere çömelirler. Bu, pilotluğunu Amerikalı Stanley B. Kocher'in yaptığı, müttefik askerlerin Paris'in çok yakınında olduğunu haber veren bir pırpır keşif uçağıdır. Kocher, gözlemcisi Marvin Mold ile birlikte emir dışı uçmaktadır. Üzerlerine ateş eden Alman mitralyözlerine aldırmayan iki çılgının amacı, Eiffel Kulesi'nin altından ilk geçenler olmaktır!

Eiffel Kulesi'ni tam karşılarına aldıklarında, pilot Kocher alçalmaya başlar. Bu sırada Mold, tarihi ânı belgelemek için nefesini tutmuş, fotoğraf makinesinin deklanşörüne basmayı beklemektedir. Kocher, kulenin birinci katından aşağı sarkan çelik halatı son anda fark ederek uçağının burnunu kenara kırar. Eiffel Kulesi'ni sıyıran uçak geriye sağlam olarak dönse de, iki maceraperest izinsiz uçtukları için sekiz gün hapis cezasına çarptırılır.

Ayşe Hanım ve oğlu Osman, Halife'nin evinin bulunduğu Marechel Mounoury Bulvarı'na geldiklerinde yavaşlarlar. Çünkü burası, kenti işgal eden Alman ordularının kumanda merkezidir. Bu yüzden, binaların çatılarına kesilmiş dev ağaçlar konulmuştur. Binaların duvarları da çimen yeşili ve toprak rengine boyanmıştır. Osmanlı'nın son halifesi Abdülmecit Efendi'nin cansız bedeni, işte, uçaktan bakıldığında park sanılan bu sokaktaki evlerden birinde yatmaktadır. Ne gariptir ki, Abdülmecit Efendi'nin ölmeden önce yaptığı son koleksiyonu, balkonuna düşen şarapnel parçalarını ve mermileri toplamaktır!..

Son Halife'nin cenazesi Glace Monga'daki Faslıların yaptırdığı camiye getirilir. Abdülmecit Efendi'nin bir masaya konulan tabutuna yeşil bir örtü serilir. Merhumun başucundaki fesinin üstüne de bir Kuran konulur. O sırada, Notre-Dame Kilisesi'nin çan kulesindeki örümcek ağlarına tutsak, ölümünü bekleyen bir kelebek mucize eseri kurtulur! Kilisenin güney kulesindeki 13 tonluk dev çan, dört yıl süren sessizliğiyle birlikte örümcek ağlarını da bozarak, Paris'in özgürlüğe kavuştuğunu haber vermek için çalmaktadır. Montmarte Tepesi'ndeki Sacre-Couer Kilisesi'nin 18 tonluk çanı, bu çağrıya karşılık vermekte gecikmeyecektir. Birkaç dakika içinde Paris'in tüm çanları Nazi işgalinin sona erdiğini bildiren şarkıya katılmak için dile gelirler. Son Halife'nin başucundaki dualar, İkinci Dünya Savaşı'nın Paris için sona erdiğini duyuran çan seslerine karışır...

Abdülmecit Efendi müziğe ve resme meraklıdır. Onun fırçasından çıkan resimler, Cumhuriyet döneminin ders kitaplarına girseydi, toplumun genelinde kadına bakış daha eşitlikçi, daha çağdaş olurdu. İslam dininin en büyük temsilcisi olan Halife Abdülmecit Efendi'nin tablolarındaki kadınlar, 2000'li yılların eşiğinde, Türkiye'de çekilecek nice fotoğraftan daha çok yakışmaktadır bu çağa. Resimlerden birinde, siyah ve uzun saçlı bir kadın vardır ki, bir eliyle de kitap tutmaktadır. Tablonun adı şudur: "Harem'de Goethe."

Son Halife Abdülmecit Efendi'nin, tablosunda kadının eline okuması için verdiği kitap, Alman şair ve yazar Goethe'nin ünlü eseri *Faust* olabilir mi? Kitaba adını veren Faust gerçek bir kişiliktir. 1480 yılında Knittlingen'de doğan Georg Faust, tıp, astroloji, ilahiyat ve simya bilimlerinde eğitim alır. Avrupa halk edebiyatında yüzyıllardır anlatılan efsane motifler, büyü hikâyeleri 1541'de ölümü-

"Harem'de Goethe" Abdülmecid Efendi.

nün ardından Dr. Faust'a mal edilir. Bunun da nedeni, Georg Faust'un ilahi öğretilerin dışında doğa bilimlerine yönelmesidir. Öyle ki, yaşadığı dönemin bilgi birikimini aşarak cinlere ve ruhlara başvurur. Ruh çağırma toplantıları düzenlediği söylentileri ortalığa yayılınca, Dr. Faust'a "inançsız" damgası vurulması da gecikmez. İşin aslını ararsanız, Dr. Faust karakterine 16. yüzyılda matbaanın bulunuşuyla ortaya çıkan "Volksbuch" yani halk kitaplarında da rastlarız. Bu imge, dünyanın büyük sırlarının şeytanla anlaşmaya varıldığında çözülebileceği inancını temsil etmektedir. Avrupa halk edebiyatında pek çok kez işlenen bu konu, Goethe'nin mürekkebiyle gerçek kimliğini bulmuştur. Ruhunu şeytana sattığı için dışlanan Faust'a, Goethe, eserinde onun ağzından söylediği şu sözlerle sahip çıkacaktır: "Bana öğretmen ve hatta doktor diyorlar. On yıldan beri öğrencilerimi burunlarından yakalayarak bir

yukarı, bir aşağı yalan yanlış sürüklüyorum. Buna rağmen bizim hiçbir şey bilmediğimizi görüyorum. İşte buna yüreğim yanıyor. Gerçi bütün o budalalardan, doktorlardan, öğretmenlerden, yazarlardan ve papazlardan daha akıllıyım. Hiçbir kuruntu ve hiçbir kuşku içimi kemirmiyor, ne cehennemden ve ne de şeytandan korkum var. Fakat, buna karşılık bütün sevinçlerden yoksun kaldım. Doğru bir şey bilmek, insanları ıslah etmek ve onları doğru yola getirmek için bir şeyler öğretebilmek kuruntusuna kapılmıyorum... Dünyanın en derin yerinde neler bulunduğunu anlamak, bütün etkili kuvvetlerle hayat tohumlarını görmek ve bu suretle artık söz tellallığı yapmamak için kendimi sihirbazlığa verdim."

Dr. Faust, şeytanla yaptığı antlaşmayı kanıyla imzalar. 24 yıl geçerli olan antlaşmaya göre şeytanın hizmetçisi olan Mephistopheles, gökyüzü ve yeryüzündeki tüm varlıkları araştırmak için Faust'un emrine verilecektir. Bilimin yolunda yürüyenler, din öğretisinin dışına çıktıkları için şeytanla işbirliği yapmak suçuyla karşı karşıyadırlar. Aydınlanmanın tarihi bu suçlamaların binlerce örneğiyle doludur.

Abdülmecit Efendi'nin, Osmanlı Harem'inde okuyan bir kadının elinde resmettiği kitabın Goethe'ye ait olmasıyla, Alman yazarın *Doktor Faust* eseri arasında bilginin taşlarıyla bir düşünce köprüsü kurmaya çalışmamızın nedeni de, ruhunu şeytana satan bu adamın halk arasında anlatılan bir öyküsünün İstanbul'da geçmesidir!

Kanuni Sultan Süleyman, bir akşam yemeği yerken, Dr. Faust salonda ateş topları gezdirmeye başlar. Muhafızlar ateş toplarını söndürmeye çalışırlarken gök gürlemesiyle birlikte şimşekler çakar. Herkes küçük dilini yutar korkudan! Birden, güneş ışığıyla aydınlanan salonda Dr. Faust'un ruhu belirir ve kendini İslam peygamberi

olarak tanıtır. Peygamber'in kendine görünmüş olmasından çok etkilenen Kanuni Sultan Süleyman yere kapaklanır. Sarayın Harem bölümünde de garip şeyler olmaktadır. Yoğun bir sis tabakasıyla örtülen Harem'de, Dr. Faust kendini aynı şekilde kadınlara tanıtır. Aradan altı gün geçer. Padişah, sis dağıldığında Harem'e gider ve altı gün boyunca ne yaptıklarını sorar. Onlar da, Peygamber'in geldiğini ve istediği kadınla birlikte olduğu yanıtını verirler.

Son Halife Abdülmecit Efendi'nin, Dr. Faust'un bu öyküsüne gönderme yapmak için tablosuna "Harem'de Goethe" adını vermiş olduğunu düşünmek, öykünün içeriğinden dolayı hiç de doğru olmayacaktır. Sanırım, Abdülmecit Efendi'nin, kalemiyle dünya edebiyatına tanıttığı Goethe'nin ünlü Faust'unun halk kitaplarındaki bu öyküsünden haberi olsaydı, tablosundaki kitaba başka bir yazarın adını koyacağını düşünmek daha doğru olacaktır. Elbette Goethe'nin Faust'u, gökyüzünün ve yeryüzünün sırlarına ulaşmaya çalışan, araştırma duygusu ve bilgi sahibi olma arzusunun seline kapılmış bir insanı anlama çabasıdır. Bu çaba uzayı, dünyayı, yıldızları, doğanın kurallarını sorguladı diye tarih boyunca nice bilim insanını yakan, derisini yüzen, zindanlarda çürüten bağnazlığa da bir karşı duruştur. Goethe'nin, en büyük eseri sayılan *Faust*'ta, kendi düşüncelerini, hayatını, aşklarını sorguladığını ve bu kitabı bir türlü sonlandıramadığını, onu daha da derinleştirmeye çalışırken son nefesini verdiğini de unutmamalıyız. Bu yüzden *Faust*, Alman yazarın bütün eserlerinin bir birleşimi olarak kabul edilir.

Dr. Faust kimliğinde kendini sorgulayan, arayan, duygularını anlatan edebiyatçı yalnızca Goethe değildir. Christoper Marlowe, Gotthold Ephraim Lessing, Thomas Mann, Cristian Dietrich Grabbe, Faust motifine

eserlerinde yer veren yazarlar arasındadır. 1956 yılında yolu Prag'a düşen bir şair kentin şafak, sabah, öğle ve akşam hallerini anlattıktan sonra "gece"yi anlattığı şiirine şu dizelerle başlar:

Gecenin bir geç vaktında,
kulelerin dibinde, kemerlerin altında,
dolaşıp durdum Pırağ'ı.
Gökyüzü karanlıkta altın çeken bir imbik,
bir simyager imbiği, alevi mavi mavi.
Şarl Meydanı'na doğru indim yokuş aşağı,
orda, köşe başında, kliniğe bitişik,
bahçe içinde Doktor Faust'un evi.

İmbiklerinde altın üretmeye çalışan simyagerleriyle tanınan Prag'da, bir gece vakti, "limon sarısı" bir Ay altında Dr. Faust'un kapısına dikilen şair, Nâzım Hikmet'tir. Neden mi? Şiirin bir kıtasında bu sorunun yanıtı çıkar karşımıza:

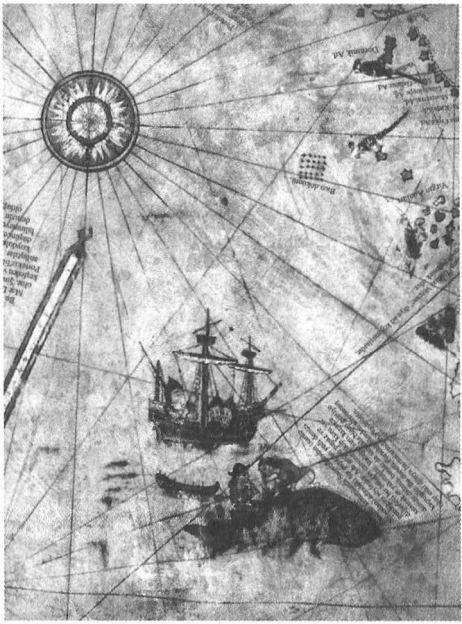
Kapıyı çalıyorum.
Bu evde ben de senet vereceğim şeytana,
ben de kanımla imzaladım senedi.
Ne altın istiyorum ondan,
ne bilim, ne de gençlik.
Hasretlik cana yetti,
pes!
Beni İstanbul'uma götürsün bir saatlik...

Piri Reis'in Haritasının Şifresi!..

Topkapı Sarayı'nı müzeye dönüştürme çalışmalarının yoğun bir şekilde devam ettiği 1929 yılında, Ethem Eldem, Harem Dairesi'nden geçerken, bekçiler ve birkaç işçi yemek yedikleri masaya davet ederler, müze müdürünü. Ethem Eldem, tam teşekkür ederek uzaklaşmaktadır ki, gözü masaya serilen ve üstünde yiyeceklerin bulunduğu beze takılır. Birkaç adım atıp dikkatlice baktığında, gördüklerine inanamaz. Bu bir haritadır!.. Şaşkınlık ve kızgınlıkla bağırır: "Kaldırın derhal yiyecekleri..." İşte, Piri Reis'in ünlü haritası böyle bulunur!

Piri Reis'in Amerika haritası resimler ve "tahin helvası yağı"yla doludur! Elimizde bulunan, haritanın beşte birlik kısmıdır. Ünlü haritanın beşte dördü kayıptır. Hepimiz görmüşüzdür; bizde geçici olarak kurulan sofralarda, üstünde ekmeğin, peynirin, domatesin, helvanın yenildiği bez ya da kâğıt yemek sonrası atıklarla birlikte bohça yapılarak çöpe atılır. Ben diyorum ki, Piri Reis'in haritası Ethem Eldem tarafından cuma günü bulunmuş olmalı!.. Pazartesi, salı, çarşamba, perşembe... Haritanın bulunamayan dört parçasını başka nasıl açıklayabiliriz?..

Amerika Kıtası'nın Atlas Okyanusu kıyılarının, günümüzde uzaydan çekilen bir fotoğrafla neredeyse aynı çizildiği bu harita hakkında pek çok söz söylendi, iddia ortaya atıldı. Bunlar arasında en gülünç olanı, haritayı uzay-

Piri Reis'in haritasına çizdiği masal.

lıların dünyayı ziyaretleri sırasında yanında getirdikleridir! Uzaylılar haritayı bizzat mı verdiler, yoksa düşürdüler de Piri Reis mi buldu, orası pek bilinmez!.. Ama, bildiğimiz bir şey varsa, o da bu iddiaları atanların lütfedip de, haritanın sol alt köşesine yazılan metni okumadıklarıdır. Söz konusu yazıda Piri Reis, çalışmasına kaynak olarak kullandığı pek çok haritadan bahseder. Ünlü denizci, dönemin en başarılı 34 haritasını bir araya getirerek, o belgelerin ışığı altında çalışmalarını yürütür. Piri Reis'in yararlandığı haritalardan biri de, Kolomb'un günümüzde kayıp olan ünlü Amerika haritasıdır. Kolomb'un 1498'de yaptığı kabul edilen haritasının, kâşifin üç seferine katılan bir denizci tarafından Piri Reis'in amcası Kemal Reis'e verildiği kabul edilmektedir. Kayıp olan Kolomb'un haritası hakkında bize bilgi verecek tek belge, Piri Reis'in çalışmasıdır.

Piri Reis'in haritasında papağan, fil, devekuşu, puma gibi hayvan resimlerinin yanı sıra bir de masal çizilmiştir!.. Haritanın üst kısmında, bir balina üstünde ateş yakmış iki insanın görüldüğü resmin yanında şu yazılıdır: "Rivayet ederler ki zamanı evvelde Santo Brandan derler bir papaz yedi deryayı gezmiş derler. Mezbur bu balığın üzerine uğramış kuru yer sanıp balık üzerine ot yakmışlar; balığın sırtı kızınca denize dalmış, bunlar sandala koyulmuşlar, gemiye kaçmışlar..."

Kimi araştırmacılar, tarihteki pek çok olayın abartıldığını, aslında öyle bir şeyin olmadığını iddia ederler. Bu gibilerinin haklı oldukları yerler yok değildir, ama yanıldıkları konular da çoktur. Örneğin, Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında gemilerini karadan yürüterek Haliç'e indirmesi!.. Tarihi yalnızca taht, saltanat, soyağacı ve kılıçla açıklamaya çalışanlar için bu bir palavradır. Anlatıların "masal" olduğunu söyleyenler, Bizans'ın Boğaz'ın girişini bir zincirle kapattığı Haliç'te bir sabah Türk gemilerini gördüklerini ama, o gemilerin Haliç'in iç kısımlarında kurulan tersanelerde yapıldıklarını kabul ederler!.. Tarihi tarih yapanın düşler, hayaller olduğunu unutanlar, masalların içindeki gerçekleri küçümseyerek kendilerinin "ciddiye" alınmasını isteyenlere verilecek en güzel yanıt, Piri Reis'in haritasına yazdığı ve resimlediği masaldır... O masallar dünyasıdır ki, oraya dalmaya her tarihçinin nefesi yetmez. Oraya Piri Reis gibi ciğeri ve yüreği büyük bilim insanları ve de yazarlar dalabilirler. Masalları küçümseyenler dizlerine kadar gelen suda deve güreşi yapmaktan bir adım ileriye gidemezler. Onları konferanslarda, televizyon programlarında görebilirsiniz... Bilgi sahibi olmadıkları konularda ahkam keserken, alay etmeye çalışırlarken öylesine komik duruma düşerler ki, saray soytarısı olduklarının farkında bile değillerdir.

Piri Reis'in haritasında da, farklı büyüklüklerde on tane yelkenli gemi resmi vardır. Nâzım Hikmet, Piri Re-

is'in haritası için yazdığı şiirin son dizelerinde, o gemileri bırakın karadan yürütmeyi, okuyun bakalım nerelere çıkarıyor:

Yelkenlilerle gidiliyor kosmosa
Piri Reis'in hartasında yüzen yürek kadar yelkenlilerle.

Koca şairin şiiri 29 Aralık 1960 tarihlidir. O yıllarda, Amerika ve Rusya uzayın fethi için yarışmaktadır. Amaç, Ay'a gitmek, oraya bayrak dikmektir... Nâzım Hikmet, Gelibolu'da iki yıl kitap okuyan, kendinden önceki haritaları karşılaştırarak en kusursuz dünya haritasını yapmayı hayal eden ve başaran Piri Reis'in çizdiği yelkenli gemilerle uzaya gidilebileceğini söylüyor...

2008 yılının temmuz ayında, Orlando'da bulunan Kennedy Uzay Üssü'nün müzesini gezerken, Apollo 12'nin arması karşısında gözyaşlarımı tutamadım. Nâzım Hikmet'in ölümünden yıllar sonra Ay'a inen ikinci roket olan Apollo 12'nin arması, dünyayı geride bırakmış, uzaya doğru yol alan bir yelkenli gemidir!..

Fatih'in Karadan Yürüttüğü Gemiler, Uzaya Neden Gidemedi?

Duvara asılı resminin altından geçerken, başımı kaldırarak ona bakmaya korkardım. Beyaz atını öfkeyle denize süren adamın dünyası, üstümdeki siyah renkli ilkokul önlüğü gibi karanlık gelirdi bana!..

II. Mehmet'tir, çocukluğumun korkulu rüyası. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onay damgası vurulmuş, Fatih Sultan Mehmet'i sinirli bir halde gösteren resim, hayallerin, düşlerin tarihin önüne çekilen bir setten farksızdır. Hangi eksik akıllı o resmin okul duvarlarına asılmasına izin vermiştir, bilinmez.

Fatih Sultan Mehmet, İstanbul'u kuşattığında, tarihçi Hammer'in anlatımına göre dördü Cenevizlilere ait olan beş geminin donanmayı atlatarak, kente yardım getirmesine sinirlenmiş ve atını denize sürmüştür... Ve de II. Abdülhamit döneminde saray ressamı olan İtalyan Zonaro, bu tarihi anın resmini yapmıştır. İstanbul'un birbirinden güzel pek çok resmini yapan sanatçının söz konusu tablosu, müzede sergilenebilir. Ama, bu resmin bir okul koridorunda ya da ders kitabında yeri olamaz. Alman kralı da, tarihin bir sayfasında kızarak elinin tersiyle bir vazoyu devirmiştir!.. Ya da, İngiltere kralı bir savaşta kızarak yanındakinin kıçına tekme atmıştır. Siz hiç, Almanya'da bir okul-

da, kralın sinirlilik anında vazo kırarkenki halini gösteren bir resmi görebilir misiniz? Ya da, İngiltere'de herhangi bir eğitim kurumunda, öfkeli kralı yanındakinin kıçına tekme atar durumda gösteren bir tabloyu?

Oysa, II. Mehmet, surları aşarak İstanbul'a girdiğinde kütüphaneye gidecek ve methini duyduğu bir kitabı eline aldığında, ortasında bulunan haritanın çalındığını görünce üzülecektir. Kent yaşamında kütüphaneleri kanalizasyon ve hamamlarla bir tutan, kent ve de bedenimizi temiz tutmamız kadar düşüncelerimizin, beyinlerimizin de aydınlanmasına önem vermemiz gerektiğini vurgulayan II. Mehmet, Atina'ya gittiğinde tarihi Akropol'ü görmeyi de ihmal etmeyecektir.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan, ama ne yazık ki sergilenmeyen bir resim defteri vardır. Sayfalarında leylek, baykuş, at, hilal, insan gibi pek çok resim bulunan bu defter bir çocuğa aittir. Rumeli Hisarı'yla ilgili kaynaklarda, Fatih Sultan Mehmet'in bin usta ve iki bin ırgatı yöneterek, tarihi eserin yapımında bizzat çalıştığı bilgisini okuruz. İyi ama neden? Koskoca Fatih, surlarının uzunluğu kilometrelerce olan Bizans'ı nasıl fethedeceğini düşünüp, stratejiler üretmek varken, neden Boğaz'ın en dar yerine örülen duvarın liderliğini üstlensin? Eline mala alıp, taş üstüne taş koyan padişahın amacı ne olabilir?

Rumeli Hisarı hakkında bilgi veren metinlerde, yukarıdaki sorularımızın yanıtlarını bulamazsınız. Bu konudaki bilgi açlığımızı giderecek olan, Topkapı Sarayı'nın deposunda olan ve ziyaretçilere bilgi olarak sunulmayan, resim defteridir. Çünkü, o defterin sayfalarına resimler çizen çocuk, Fatih Sultan Mehmet'tir. O çocuk ki, düşlerini, hayallerini kalemlerle çizdiği defterinin sayfalarına, belki ileride gerekli olur düşüncesiyle imzasını çalışacak ve büyüdüğünde de, kocaman imzasını taşlarla İstanbul Boğazı'nın

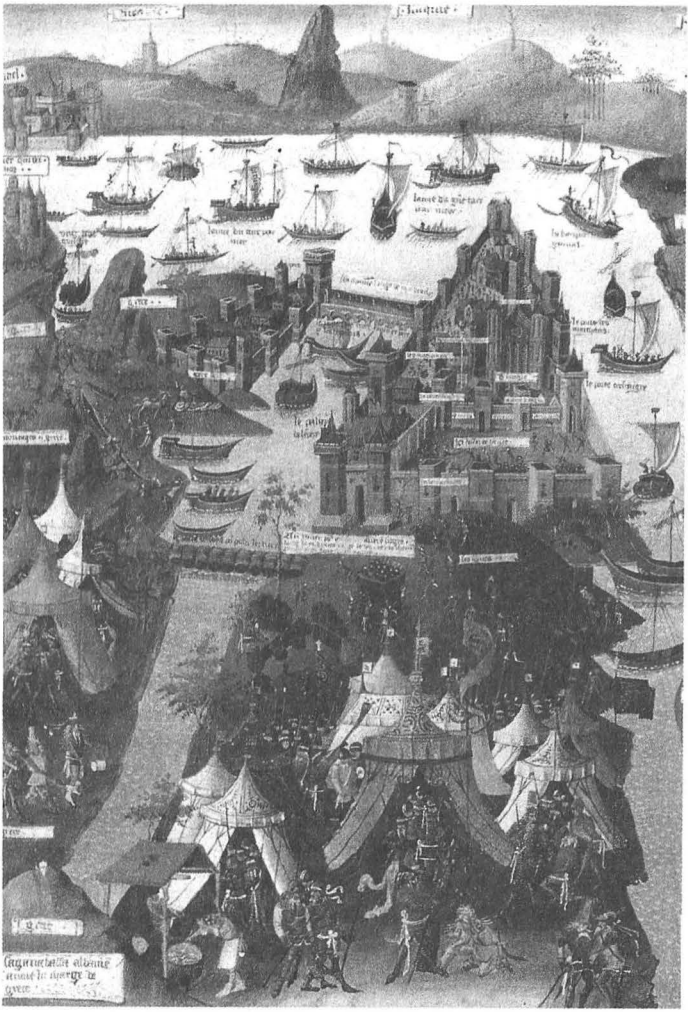
kıyısına atacaktır. Evet, Fatih Sultan Mehmet, Rumeli Hisarı yapılırken bizzat başında bulunmuştur. Çünkü imza, ait olduğu insanın elinden çıkmalıdır!

Rumeli Hisarı'nın yapımına 3 Nisan 1452'de başlanmış ve II. Mehmet'in (Muhammed) imzası olan bu yapı 12 Ağustos günü tamamlanmıştır. Evliya Çelebi *Seyahatname*'sinde şu bilgiyi aktarır: "Hisar'ın şekli kufi yazısı ile Arapça Muhammed ismi şeklinde yapılmıştır. Zağanos Paşa kulesi 'M' harfi, Halil Paşa kulesi 'H' harfi, Sarıca Paşa kulesi 'M' harfi ve nihayetteki burç 'D' harfi yerindedir."

Fatih Sultan Mehmet'in ilk taşı 3 Nisan günü koyması rastlantı değildir. O gün, Hz. Muhammed'in doğum günüdür. Son taşın konulduğu 12 Ağustos ise Regaip kandilidir. Bu zaman aralığı 132 gün olup, hisarın yapımı özellikle bu zaman diliminde tamamlanmıştır. Çünkü, II. Mehmet imzasını yalnızca taşlarla İstanbul Boğazı'nın kıyısına değil, gün hesabıyla da tarihe atmak düşüncesindedir ve bunu da başarmıştır. Rumeli Hisarı'nın inşasını kapsayan 132, ebced hesabıyla Muhammed kelimesinin sayısıdır!

Okullarımızın duvarlarına resimler asıp, çocuklara geçmişimizi anlatmak istiyorsak, seçeceğimiz örnekler hayallerimizin, düşlerimizin, aydınlanmanın tarihinden olmalıdır. Fatih'in adının önünde "II." sıfatı vardır. Elbette bunun nedeni, saltanat koltuğuna kendinden önce aynı adı taşıyan birinin oturmuş olmasıdır. Ama ben, deniz kıyısında kumlardan kale yapan bir çocuk gibi, Boğaz'ın kıyısına imzasını atmasından dolayı, bu sıfatı "ikinci çocukluk" olarak algılıyorum. İnsanlığın geleceğini aydınlatacak olan, duvarlarına çocuk Fatih'in resim defterinden sayfaların asılı olduğu okullardır.

Bizans, bir sabah uyanır ve Haliç'te Türk gemilerini görür!.. Fatih Sultan Mehmet, girişine zincir çekilerek güvence altına alınan Haliç'e, gemilerini karadan yürüterek

Bertrandon de la Brocquiere'nin kitabında karadan yürütülen gemiler...

ulaşır. Kimi tarihçiler, bu olayı inandırıcı bulmazlar. Hatta aralarında, karadan yürüyen gemiler için "palavra" diyenler de yok değildir. Karşı düşüncede olanlar, gemilerin Haliç'in derinliklerinde bulunan Kağıthane'de kurulan tersanede yapıldığını savunurlar. Bu bilgi Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'sinde de yazılıdır. Evliya Çelebi bir gece rüyasında gördüğü Peygamber'den "şefaat," yani, günahlarının bağışlanması için aracılık yapmasını isteyecekken dili sürçer ve "seyahat" diler. Hal böyle olunca da, kendisine yol görülür!.. On yıl İstanbul'u gezer ve kentin hafızasının oluşmasında büyük emeği geçer. İstanbul hakkındaki ve kent dışındaki gezilerinden topladığı bilgiler *Seyahatname* adlı eserinde gün ışığına kavuşur. Evliya Çelebi'nin rüyayı gördüğü yıl olan 1630, İstanbul'un alınışından 177 yıl sonrasıdır. *Seyahatname*'sinde sunduğu İstanbul'un fethiyle ilgili bilgilerde, gemilerin Kağıthane'de yapıldığı var olmasına vardır ama, 150 geminin karadan yürütülerek Okmeydanı'nda toplandığı, oradan Haliç'e indirildiği ve Timurtaş Paşa'nın Kağıthane'de yaptığı 50 kadırgayla bir araya geldikleri de yazılıdır.

Tahtların, altın sırmalı kaftanların, zümrütlü kılıçların, iktidarların tarihçileri, uygarlığı var edenin hayaller olduğunu asla kavrayamazlar. Onlar ki, tarihin düşlerin ayak izini takip ettiği gerçeğini göremedikleri için, körlüğe mahkûm edilenlerdir. Böyleleri, gemilerin karadan yürütülmesi olayının, Evliya Çelebi'nin *Seyahatname*'sinde yer alan "palavra"lardan biri olduğunda ısrar ederler. Oysa, yoksun oldukları, ünlü gezgin Bertrandon de la Brocquiere'in, *Denizaşırı Seyahat* adlı kitabının ışığıdır. Çok değil, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethinden iki yıl sonra, 1455 yılında tamamlanan eserdeki bir minyatür, gemilerin karadan yürütülüp yürütülmediği tartışmalarına son noktayı koymaktadır. Minyatürde, gemilerin Tophane önlerinden

başlayarak, Galata'nın arkasından itibaren karadan yürütüldüğü ve Evliya Çelebi'nin yazdığı gibi Okmeydanı'ndan aşağı çekilerek Haliç'e indirildiği görülmektedir!

Yine de yanıtlamamız gereken bir soru var: Kağıthane'de tersane kurularak gemi yapıldıysa, neden gemileri karadan yürütmek gibi masalsı bir yola başvurulsun? Bu sorunun yanıtını da, Brocquiere'in kitabında yer alan aynı resimde buluruz. Minyatürü biraz daha inceleyecek olursak, Bizans'ın aptal olmadığını, gemilerin karadan yürütüldüğü gerçeğine karşı çıkan kimi tarihçilerden daha zeki oldukları için, Türklerin Haliç içlerinde bir yerde kuracakları tersanede yapacakları gemilerle, Haliç kıyısındaki surlarda da bir cephe oluşturacakları, böylelikle kara tarafında savunma yapan askerlerin bir kısmının bu yöne kaydırılmasıyla güçlerinin zayıflayacağı gerçeğini düşünerek, Boğaz yönünde olduğu gibi Haliç'i iç kısımdan da kapattıklarını görürüz.

Bizans'ın hesap edemediği bir şey vardı? Karşılarında, Boğaz'ın kıyısına taşlarla imza atacak kadar büyük hayal gücü olan bir insan vardı!..

II. Mehmet'in karadan yürüttüğü gemilerin, uzaya neden çıkamadığı sorusunun yanıtı, okulların duvarlarına asılı sevimsiz, aksi, nefret dolu adam resimlerinde ve Topkapı Sarayı Müzesi'nin arşivinde duran, deposunda bekletilen, bir çocuğun resim defterinin sayfalarındadır...

Hayallerin tarihi tozlu raflara mahkûm edilirken, padişahın komposto takımı parlatılarak sergileniyorsa, Ay da, uzay da bize uzak, çok uzak demektir!

Fişeklerin Deli Tarihi!..

29 Mayıs 1453'te, bir keşiş, Kazlıçeşme'deki Zoodohos Piyi Kilisesi'nde balık kızartmaktadır. Yanına gelen bir arkadaşı telaşla bağırır: "Kent düştü!" Keşiş, böyle bir habere ancak, tavadaki balıklar canlanırsa inanacağını söyler... Ve ağzından bu sözler dökülür dökülmez, balıklar ateş üstündeki tavadan atlayarak, havuzda yüzmeye başlarlar! O günden beri, olayın yaşanıldığına inanılan yer halk arasında "Balıklı Kilise" olarak anılır. 1874 yılında kente gelen İtalyan yazar Edmondo de Amicis, *İstanbul* adlı kitabında, kiliseye gittiğini ve bir papazın kendisine efsaneyi anlatarak, sarnıçta yüzen kırmızı balıkları gösterdiğini yazmaktadır.

Uzaya çıkmak amacıyla roketlerimizi ateşleyeceğimiz bu yazımızın üssü de, Balıklı Kilisesi ya da bir diğer adıyla Balıklı Ayazma olsun. Yolculuğumuza, kilisenin avlusunda bulunan bir mezar taşını okuyarak başlıyoruz:

Niğde sancağında Kurdonos'tur vatanım
Yunan torunu Prodromos'tur zatım
Donanma gecesi bir kazaya uğradım
Seyre gittim ateş taliminin karşısına
Taşkışla'da bir fişek vurdu başıma

Yeni girmiştim yirmi beş yaşıma
Rahmet çıkarın okuyan kardeşler
Ustam da ahü figan eder, akıtır kanlı yaşlar
Tarihin bin sekiz yüz altmış yedide başlar.

Mezar, Kurdonos'lu Prodromos'undur. Talihsiz adam, henüz 25 yaşındayken, bir şenlik sırasında uçurulan fişeğin üstüne düşmesiyle yanarak, korkunç bir şekilde can verir. İstanbul'da yapılan şenliklerde, gökyüzüne ışık saçarak yükselen fişekler önemli bir yere sahiptiler. Fişekleri hazırlamakla görevli ateşbazlar, olimpiyatlarda altın madalya kazanan bir atletin, ilk adımlarını attığı bebeklik günlerinde bundan habersiz olması gibi, gelecekte uzaya çıkacak olan roketlerin tekniğini hazırladıklarını bilmeden, İstanbulluları eğlendirmek amacındaydılar. Öylesine başarılıydılar ki, o yıllarda dünyadan gökyüzünün en üst noktasına fırlatılan fişekleri üretmekteydiler. 1673'te İstanbul'a gelen İngiliz Thomas Coryate, bir vezirin üç oğlunun sünnet düğününe tanık olur ve bu denli yükseğe çıkan fişekleri o güne kadar hiç görmediğini yazar.

Düğünlerde, bayramlarda ya da doğum kutlamalarında yapılan fişek gösterilerinde tüm İstanbul bir hayal kentine bürünürdü. Deniz ya da Haliç kıyısından gökyüzüne yükselen fişekler, ışıkların suya yansımasıyla izleyenlerin düşlerini daha da kamçılıyordu. Fişeklerin büyüsüne kapılıp, onlarla birlikte yukarıya doğru yol almayı düşleyenlerden biri de Lagari Hasan Çelebi'dir.

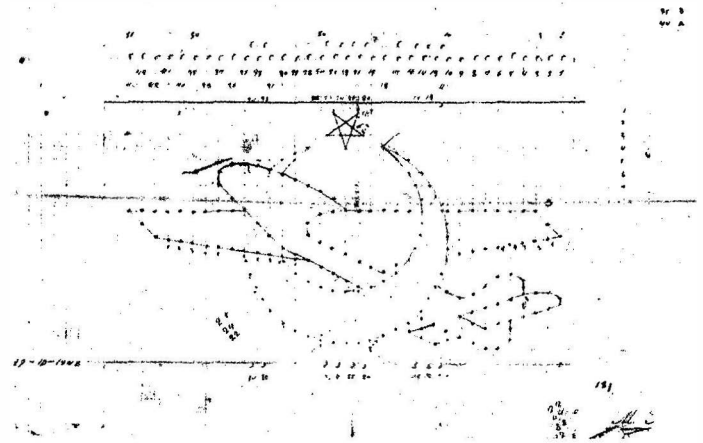
Padişah IV. Murat'ın kızı Kaya Sultan doğduğunda, Tanrı'ya şükür niyetiyle kurbanın kesildiği gün, gelenek üzerine "akika şenliği" düzenlenir. Aynı gece, tüm İstanbul'un gözü Sarayburnu'ndadır. Lagari Hasan Çelebi, 50 okka barut kullanarak yaptığı fişekle gökyüzüne çıkacaktır! Yardımcıları fişeği ateşlerken, Lagari'nin IV. Murat'a

seslenişini ve sonrasında neler yaşandığını Evliya Çelebi'nin *Seyahatname* kitabından okuruz: "'Padişahım seni Huda'ya ısmarladım. İsa Peygamber ile konuşmaya gideriz,' diye göklere yükselirken dua edip Allah'a hamdlar ederek yanında olan fişeklere ateş edip deniz yüzünü aydınlattı. Gök kubbede büyük fişeğin barutu kalmayıp yere inerken ellerinde olan kartal kanatlarını açıp Sinan Paşa Kasrı önünde denize düşüp yüzerek çıplak, padişah huzurunda yer öpüp, 'Padişahım, İsa Peygamber padişahıma selam eyledi,' diye şakalar etti. Bunun üzerine bir kese altın ve 70 akçe ile sipahi zümresinden olup Kırım'da Selamet Giray Han'a gidip orada öldü."

Evliya Çelebi, haliyle ilkel olsa da, bu insanlı roket uçuşunun tanığıdır. Çünkü Lagari Hasan Çelebi'den "Rahmetli yakın dostumuzdu," diye bahsetmektedir.

Bilim insanlarının hesabına göre, 50 okka barut içeren 7 fişekli bir roketin ağırlığı 64 kilodur. Bu roket, yere inmek için kullanılacağı paraşütün ağırlığıyla birlikte 100 kilo olan Lagari Hasan Çelebi'ye eklendiğinde 164 kiloya ulaşılır. Sonuç şudur: Bu düzeneğin içindeki bir insan, yeryüzünden gökyüzüne doğru 350 metreye kadar rahatlıkla çıkabilir.

Gece, gökyüzünün kazanını dolduran Ay ve yıldızlar, insanın hayallerini ve yaratıcılığını kışkırtan altınlar gibidirler. Uygarlık tarihinde asıl zenginlik dünyadaki değil, gökyüzündeki altınları toplayabilmektir. Bir toplum, altınları için bankalar yapıyor ama hayallerini bir çatı altında toplayacak müzeler kuramıyorsa, siyasetçileri, ekonomistleri istediği kadar konuşsun, yoksullaşıyor demektir.

Mahyada uçak...

Mahyadaki Uçak!

İstanbul şenliklerinde, ellerindeki ışık makaslarıyla gökyüzünün siyah kumaşından elbiseler kesen sadece ateşbazlar değildir. Yılın on bir ayı unutulan, Ramazan'dan Ramazan'a hatırlanan mahyacıların tarihleri gecenin, ateşin ve gökyüzünün hazinesinde önemli bir pay sahibidir.

Mahyalar, Ramazan ayına tutsak değildi bir zamanlar; önemli günlerde, kutlamalarda da geceye takı olurlardı. Abdülaziz döneminin mahyacılarından Abdüllatif Efendi, Mısır Hıdivi İsmail Paşa İstanbul'a geldiğinde, Emirgan'daki yalısının önüne çektiği iki mavnanın direkleri arasına mahya kurmuştur.

III. Ahmet döneminde, mahyalarda Ramazan ayının ilk on beş gününde yazı, sonrasında resim yapılmasına izin verilmesiyle, İstanbul'daki camilerin minareleri değişmeye başlar. Üsküdar'daki Mihrimah Sultan Camii'nin ikinci minaresi, kentin Asya yakasında oturan halkın resimli mahya görmek istemesi üzerine yapılmıştır. Daha da önemlisi, Eyüp Sultan Camii'nde iki minare olmasına rağmen, boyları mahya kurulmasına izin vermediği için, minareler yıkılıp birer şerefe daha uzun yapılmıştır. Sözüm ona bir şair, bu toplumun camilerinin minarelerini süngüye, kubbelerini de miğfere benzeten bir şiir yazmış. Mü-

minler de askermiş! Ne büyük bir yanılgı ve ne büyük bir cehalettir bu!.. Onlar, güzellikten, resmin hayata kattığı mutluluktan anlayan, hayallerinin peşinden koşan bir milletin sembolleridirler. Yeryüzünde tapınaklarının, mabetlerinin boyutlarını resim sevgisine göre ayarlayan, yıkan, yeniden inşa eden başka bir kültür tanıyor musunuz?

Yağmurlu gecelerde mahya kurulamazdı. Haliyle kandilin içine su girer ve ateş sönerdi. Ama, bir mahyacı yağmurun bardaktan boşanırcasına yağdığı bir Ramazan gecesi, özel tasarladığı, içine su almayan kandillerle mahya kurmayı başarır!.. Haydi, gelin o geceye gidelim:

Rüzgârın uğultusu ve caminin pencerelerine çarpan yağmur damlalarının sesine arada bir gök gürültüsü de karışmaktadır. Teravih namazı kılan İstanbulluların, şimşekle aydınlanan yüzlerinde belli belirsiz bir korku okunmaktadır. Saf tutanlardan biri, başını yanındaki arkadaşına usulca çevirerek, şunu söyler fısıltı halinde: "Abi, bu gece mahya kurulacakmış..." Yağmur sularının şelale gibi aktığı pencereye bakan adam, şaşkın bir ses tonuyla yanıt verir: "Nee? Bu havada mı? Yemin et!.." Bunun üzerine mahya kurulacağını söyleyen hafif bozularak: "Abi tövbe de, camideyiz yahu!.."

Secdeye varılırken, arka safta konuşulanları duyan İstanbullu, alnını yere koyduğunda namaza birlikte geldiği komşusuna seslenir: "Duydun mu, mahya kurulacakmış bu gece..." Namazla birlikte bu söylenti de caminin içinde ilerler!.. Öyle ki, namaz birden hızlı hızlı kılınmaya başlanır. Haber, hocanın kulağına kadar gitmiştir!

Selam verilip kalkıldığında, söz birliği edilmişçesine herkes caminin kapısına koşar. Suların sel olup aktığı İstanbul sokaklarında ıslana ıslana koşuşturan insanlar, mahyanın kurulduğu söylenen caminin önüne geldiklerinde, yukarı çevirirler başlarını. Yağmur damlaları öylesine

hızla yağmaktadır ki, iki minare arasına bakmaları hiç de kolay olmaz. Sanki, iğne atılmaktadır gökyüzünden...

Yağmurun şiddetinden dolayı gözlerini kısarak gökyüzüne doğru bakan insanların ağızları aniden hayretle açılır; açık ağızlardan içeri yağmur suları girer...

Şaşkın insan yüzlerindeki ağızların birer çanak gibi yağmura tutulmasının nedeni, mahyanın kurulmuş olmasıdır! Orada, iki minare arasında, hem de yağmurlu bir havada, ateşin kırmızı rengiyle yapılan bir resim asılmıştır. Ne resmi mi?.. Şemsiye!.. Evet, yağmurlu Ramazan gecelerinde şemsiye resmi yapmak modaydı.

Gelin, böyle bir geceye kuşbakışı bakalım: Bulutların üstündeyiz ve yağmur taneleri inci gibi İstanbul'a düşüyor. Birden, ateşten bir şemsiye beliriyor altımızda. Az ötede bir şemsiye daha açılıyor. Onun da ilerisinde bir şemsiye daha... Daha da ötede yine ateşten bir şemsiye! İstanbul, yağmura ateşten şemsiyeler açan, ah güzel İstanbul!..

Edirne'de mahyalar kuran Mustafa İşlekel, ilk ampullü mahyayı hazırlayandır. Resimli mahya geleneğini Cumhuriyet döneminde de sürdüren İşlekel, aynı zamanda radyo tamircisi ve sinema makinistidir. Mustafa İşlekel'in unutulmaz mahyalarından biri de, iki minare arasına yaptığı uçak resmidir! Unutulan mahya yazılarımdan biri de şudur: "Tayyareyi Unutma".

İki minare arasındaki boşluğu ateşten resimlerle doldurmayı düşünen bir toplumun hayal pisti büyük, çok büyüktür. Yeter ki, o milletin geleceğini belirleyen siyasetçiler, pistin ucunu görecek yükseklikte bir kontrol kulesini inşa edebilsinler!

Anadolu'dan Ay'a Giden Bir Yol Var!..

Enis Batur, *NTV Tarih* Dergisi'nin, Temmuz 2009 sayısında "Ay'a İlk Ayak Basan İnsan" başlıklı yazısında Samsatlı Lukianos'u anlatır. Yazar, sözü çok haklı olduğu bir konuya getirir. Der ki: "Sinoplular Diogenes'le, Egeliler Herodotos'la, Hataylılar Dönek Julianos'la ne kadar övünüyorlardır, bilemiyorum. Bizde 'zaman' bir noktadan sonra anlamını yitiriyor galiba, 'hemşerilik' kavramını 19. yüzyıldan başlatarak işletiyoruz Anadolu'da."

Bu doğru tespitten sonra Batur, şunları yazar: "Malatyalı olsaydım Samsatlı Lukianos'un hemşerisi olmakla övünecektim; bunu söyleyebilirim. Samsatlıların, Malatyalıların derdi tasası olduğunu sanmıyorum."

Yazar haklı, Malatyalıların Lukianos'un hemşerisi olmakla övünmelerini bekleyemeyiz. Çünkü, ilk bilimkurgu romanının yazarı olarak kabul edilen Lukianos'un yaşadığı antik kent Samosata Malatya'nın değil, Adıyaman'ın sınırları içindedir! Günümüzdeki adı da Samsat'tır!.. Bu konuda yanılan sadece Enis Batur değildir. Sunay Akın da, *Ayçöreği ve Denizyıldızı* adlı kitabında aynı konuda topu boş kale yerine auta atmıştır. Ama, Akın'ın şutu Batur'unkine göre kale direğine çok daha yakın mesafeden dışarı çıkmıştır. Sunay Akın, Lukianos'un yaşadığı antik kentin Urfa yakınlarında olduğunu yazmıştır ki, haksız da sayıl-

maz. Samsat ilçesi, günümüz haritalarında bağlı olduğu Adıyaman kentinin Urfa sınırındadır. Malatya ise, Adıyaman'ın kuzeyinde yer almaktadır.

Lukianos da öyküsünde denizlerin ve okyanusun sınırlarını zorlayan bir yolculuk yapar. Olimpiyatlara katılmış elli atletin görev yaptığı gemileri büyük bir fırtınaya yakalanır ve bir hortum tarafından kaldırılarak Ay'a atılır. Lukianos, Ay'da kanatları lahanadan dev tavuklar, fasulyeden yapılma zırhlar, on iki fil büyüklüğünde pireler ve sivrisinekler gördüğünü yazar. Daha da önemlisi, Ay Kralı'nın yanında Güneş askerleriyle yapılan savaşa katıldığını anlatır ki, bu da ilk "yıldız savaşları" öyküsünün Anadolu kökenli olduğunun belgesidir.

Cumhuriyetimizin ilk yıllarında bankalara "Sümerbank", "Etibank" adı konulmuştur. Bu kültürlerin bankalara ad olmasının rastlantı olduğunu düşünemeyiz. Cumhuriyet vatandaşlarının yüzyıllar öncesinde bu topraklarda yaşayanları "hemşeri" olarak benimsemelerinin doğru yol olacağını gösterir, söz konusu tabelalar. Nazi etkisi altında şekillenen "Türk-İslam" sentezi zaman içerisinde öylesine güçlenir ki, Kurtuluş Savaşı sonrasında Atatürk'ün Truvalı komutandan yana olduğunu belirttiği şu sözü unutulur, gider: "Hektor'un öcünü aldım."

Anadolu, 1071 yılında girilen bir yurt değildir... Ya da İstanbul 1453... Bu tarihlerden öncesi de bizimdir. Çünkü bizler, bu topraklarda kiracı değil, ev sahibiyiz. 1071'i ya da 1453'ü kira kontrat tarihleri gibi gösterirsek, ev sahibi bize "oğlum evleniyor, çıkın" diyecektir!

Defne, Anadolu'nun kırlarında, bayırlarında dolaşan ve evlenmemeye kararlı çok güzel bir kızdır. Bir gün, Güneş Tanrısı onun güzelliğini görür ve gökten yere iner. Defne, kendisine yaklaşan bu delikanlıdan tedirgin olur ve onun aşk sözcüklerine kulak asarak kaçmaya başlar. Güneş Tanrısı'nın kovaladığı genç kız kurtulamayacağını an-

layınca Zeus'a kendisini bir ağaca çevirmesi için yalvarır. Tanrılar Tanrısı da, bir erkekle birlikte olmamaya kararlı genç kızın dileğini kabul ederek kollarını dallara, bedenini de bir ağacın gövdesine dönüştürür. Âşık olduğu kızın bir anda ağaç olduğunu gören Güneş Tanrısı, ona şöyle seslenir: "Ey güzeller güzeli Defne! Benden kurtulmak uğruna ağaç oldun. Ben ki Güneş ve Güzel Sanatlar Tanrısı'yım. Kendim gibi ölümsüz bir aşkla bağlanmıştım sana. Ağaç oldun, benden kurtuldun ama yine de bırakmayacağım seni. Sen benim simgem olacaksın. Dünya durdukça insanlar seni benim kutsal ağacım olarak bilecekler. Büyük zafer kazanan komutanlar, önemli başarı elde eden sporcular, sanat eserleri ortaya koyan sanatçılar başlarını senin dal ve yapraklarından yapılan çelenklerle süsleyecekler."

Kökleri Anadolu olan Defne ağacının öyküsü, Güneş Tanrısı'ndan kurtulmaya çalışan bir genç kızın hüzünlü sonudur. Defne'ye âşık olan Güneş ve Sanat Tanrısı'nın adı da Apollo'dur... Apollo, Von Braun'un Ay'a gönderdiği roketlerin de adıdır!.. Uzaya gönderilen Apollo roketlerinin sonuncusu olan Apollo 17'nin ambleminde Güneş ve Sanat Tanrısı'nın resmi vardır. NASA'nın kayıtlarında Apollo Yunan Tanrısı olarak geçse de aslında Anadolulu, Likyalıdır. Yani, bizim hemşerimizdir!..

Ay'a giden Apollo 11'in astronotları, Dünya'ya geri döndükten sonra ziyaret ettikleri pek çok ülkede defne dallarıyla karşılanırlar. Ne dersiniz, astronotlar ya da yanlarındaki NASA görevlileri, Apollo ve Defne'nin aşkını, ağaca dönüştükten sonra Apollo'nun Defne'ye söylediği sözleri biliyorlar mıydı?

Apollo, Helikon Dağı'nda, Zeus'un ilham perileri olarak da bilinen dokuz güzel kızı Musa'larla birlikte oturmaktadır. Kanatlı, beyaz bir at olan Pegasus da bu dağdan şairlere ilham taşımakla görevlidir. Pegasus'un taşıdığı ilhamla şiirler yazanlardan biri de Ülkü Tamer'dir. Şair, Lu-

Apollo 17 amblemi.

kianos'un kenti Samosata'nın yakınlarındandır, Gazianteplidir ve hemşerisinden yaklaşık 1.800 yıl sonra "Ay Yolunda" adlı bir şiir yazmıştır. Ay'a giden astronotun anlatıldığı şiir şu dizelerle başlar:

Yarım saat önceyi hatırlıyorum şimdi,
kucağıma bir kedi verip
güler yüzlü bir resim çektiklerini.

Rüzgâr çok hafif esiyordu,
ışıklar kediyi ürkütmüştü,
yüzümü tırmalayıp kaçmak istedi.
Generallerden biri,
"Biliyor ayda fare olmadığını,
onun için gelmek istemiyor seninle" dedi,
bir kahkaha attı sonra,
herkes güldü,
gazeteciler cümleyi tekrarlattılar.

Güneydoğu Anadolu'nun havasından, suyundan olsa gerek Ülkü Tamer ve Lukianos gibi bu topraklarda yetişen şairlerin, yazarların eserlerinde Ay'a yapılan yolculuk konusuna rastlıyoruz. Oysa, Ülkü Tamer, başı yıldızlarla derde giren bir şairdir. Nasıl mı? Bunun için önce, Tamer'in "Yazın Bittiği" adlı şiirinden bir kıtayı dikkatle okuyalım:

Her yerde yazın bittiği söylenir,
Çürür çiçeklere yapışan kanlar;
Belki uzaktan iki atlı yaklaşır,
Belki yakından iki yaprak kalkar;
Akşamın örtüsü derelerde yıkanır,
Gökyüzünü görünce gecenin devi
Çıkarıp şapkasından yıldızlar saçar,
Cüceler bunu bilir, gürgenler bilir,
Aşkın uyumadığı her yerde söylenir.

Edebiyat Profesörü Mehmet Kaplan, 1973 yılında, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı tarafından yayımlanan *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri* adlı kitabında, Ülkü Tamer'in yukarıdaki dizeleri hakkında öyle bir yorumda bulunur ki, insan gülmek ya da ağlamak konusunda bir karara varamıyor. Ağlamak dedim, çünkü Mehmet Kaplan'ın yazdığı edebiyat kitapları 1970'li yıllarda ders kitabı olarak okutulmuştur. Diyor ki Kaplan: "Şiirin son mısralarında geçen 'dev' ve 'cüce' kelimeleri arasındaki kontrastla bu kelimelerin kullanılış tarzı dikkati çekicidir... 'Gecenin devi gökyüzünü görünce' şapkasını çıkarır, 'şapkasından yıldızlar dökülür...' Burada bir fikir gizlemek için sembolik bir ifadeye başvurulmuştur. Öyle sanıyorum ki, burada bahis konusu olan 'gecenin devi' kelimesi ile kastolunan DEV-GENÇ'tir. Cüceler ise onları küçümseyen insanlardır... Bu nevi şiirleri

tahlil ederken, adeta suçluları ihbar ve teşhir eden insanların durumuna düşmek endişesi taşıdığımı itiraf edeyim. Metinleri anlamaya çalışırken bir zorlama yapmadığımı sanıyorum. Bir milliyetçi olarak Türkiye'yi bölmek isteyen anarşist ile komünistleri, bir insan olarak kan dökmeyi yüceltenleri tenkit hakkımdır. Fakat burada benim vazifem, metinleri doğru olarak tahlil etmektir. Tahlil esnasında bu nevi fikirlerle karşılaşır ve onları ortaya koyarsam, acaba ilmi araştırmanın dışına mı çıkmış olurum?"

Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya'nın uzayda cirit attığı 1970'li yıllarda, Türkiye'nin ne denli içler acısı bir durumda olduğunu Mehmet Kaplan'ın "tahlil"i gözler önüne sermektedir. Ülkü Tamer'in lirik, kırılgan ve bir o kadar da duyarlı, aşk kokan dizelerinde, DEV-GENÇ gibi o yıllara damgasını vuran bir sol örgüt aramanın "şiir tahlili" ile ne ilgisi olabilir? Üstelik, Ülkü Tamer'in, içinde Mehmet Kaplan'ın hışmına uğrayan "Yazın Bittiği" adlı şiirinin de yer aldığı *Gök Onları Yanıltmaz* adlı şiir kitabı 1960 yılında yayımlanmıştır. 1970'li yılların siyasi arenasında görünen DEV-GENÇ nerde, 1960 yılı nerde!..

Bir ülke düşünün ki, o ülkenin bir profesörü, bir şairinin geceye saçtığı yıldızlardan rahatsız olsun ve bunun altında bir kötü düşünce arasın. Böyle bir ülkeden, yıldızlara yol almasını bekleyebilir misiniz?

Yıldızları tutukla geceden, at hapse ve yok et...
Sonra başını kaldır ve yukarıya bak...
Ne kaldı geriye?

Enver Paşa Uçakla Kaç Kez Düştü?

Mustafa Kemal Paşa'nın, Anadolu'da çoban ateşleriyle başlattığı direniş tüm ülkeye yayılırken, Berlin'de bulunan Enver Paşa da, Türklere destek olan Rusya'ya gitmeye karar verir. Kara ve deniz yolunu kullanarak Moskova'ya ulaşmak hem uzun hem de tehlikeli olduğundan, geriye kalan tek çare, Almanya'dan bir uçakla havalanmaktır...

Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik ayrılan Almanya'da bir uçak bulmak zor olmaz. Asıl sorun, uçağın ne amaçla satın alındığının duyulmaması, sınıra nakli sırasında dikkat çekmemesidir. Bir uçağın Rusya'ya doğru uçmak üzere hazırlandığını savaş galibi ülkeler duyarsa, Alman hükümetinin buna izin vermeyeceği haberi Enver Paşa ve arkadaşlarına el altından iletilir.

Enver Paşa ve Doktor Bahattin Şakir Bey, Berlin'den trenle sınıra yakın bir yerde uçuşa hazır bekleyen uçağın yanına giderler. Pilotla buluşan iki yolcu, ertesi sabah erkenden, yanlarında taşıdıkları birer küçük bavulla birlikte havalanırlar. Berlin'deki Bolşevik merkezi, uçuş hakkında Moskova'ya bilgi verdiği için, Enver Paşa ve arkadaşının tüm korkusu Rus sınırına kadardır. Geçecekleri Letonya ve Estonya, işgal altında olduklarından, uçak bu topraklar

üstündeyken, haliyle iki maceraperestin yürekleri ağızlarındadır.

Görülmemek için yüksek irtifadan uçan pilot, bulutlardan dolayı yönünü bulmada zorlanınca alçalmaya başlar. O an, Enver Paşa ve Doktor Bahattin Şakir Bey, top atışıyla vurulma korkusu yaşarlar. Fakat bu korkuyu bir süre sonra atlatırlar, çünkü uçağın motoru aniden durur!

Kovno kenti yakınlarına düşen uçak paramparça olur. Enver Paşa ve arkadaşı kendilerine geldiklerinde baygın olan pilotu da enkazdan çıkarırlar. Koşan kalabalığı görünce, Enver Paşa, telaşlanmaması, sakin olması konusunda uyarır arkadaşını. Etraflarını çeviren askerler tarafından esir alınan yolcular, Kovno'daki pis bir otelin, basık tavanlı küçük bir odasına hapsedilirler. O gün, Kovno'daki işgal gücü askerlerine Bolşevikleri taşıyan bir uçağın Berlin'den havalanarak Rusya'ya geçeceği haberi ulaşmıştır. Kenti elinde tutan İtilaf Devletleri askerlerinin gördüğü tek uçak Enver Bey'in bulunduğu olduğundan, yolcuların fotoğrafları çekilerek kimlik tespiti için Paris ve Londra'ya gönderilir.

Birkaç gün sonra, İtilaf Devletleri'nin Kovno'daki komutanı, Enver Paşa ve Şakir Bey'in Bolşevik olmadığa inanarak, yanıt gelene kadar gündüz kentte dolaşmalarına izin verir. Enver Paşa bu durumu, kaçmaları yolunda bir umut kapısı olarak görür (Ne de olsa, Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer almayı seçmişti). Çekilen fotoğrafından gerçek kimliği ortaya çıktığında, tutuklanması sürpriz olmayacaktır. Bu yüzden, kentte dolaşırlarken, kaçış planı gereği, yanlarına verilen askerin gönlünü çikolata ve konyak gibi hediyelerle kazanmaya çalışırlar. Enver Paşa, kentin yakınlarında bir Alman uçak karargâhının olduğunu öğrenmiştir. Planı, bir şekilde kendilerine eşlik eden askeri kandırıp, kent dışına çıkmaktır.

Aradan geçen bir hafta içinde Enver Paşa, Kovno sokaklarında bir Alman pilota rastlar. Pilotu yardım etmeye razı eden Enver Paşa'nın planı şöyledir: Bir gün, mümkün olduğu kadar kentin dış mahallelerinde gezintiye çıkacaklar. O sırada, Alman pilot uçağıyla yakınlardaki bir düzlüğe düştü izlenimi vererek konacak. Uçağın yanına kalabalıkla birlikte Enver Paşa, Şükrü Bey ve yanlarındaki asker de koşacak. Sonrası, uçağa binip kaçmak...

Her şey planlandığı gibi olur. Enver Paşa ve Şakir Bey, düştü sanılan uçağa doğru koşarlarken, asker arkalarından yalpalayarak onları takip etme uğraşındadır. Çünkü, Enver Paşa askere gün boyu konyak ısmarlamış ve afyon ruhu damlattığı çikolatalardan yedirmiştir!

Uçağın yanına gelen insanlar pervanesinin döndüğünü ve her yerinin sapasağlam olduğunu görünce şaşırırlar. Asıl şaşkınlığı yaşayacak olan ise zavallı sarhoş askerdir. Pilot, uçağın makineli tüfeğini kendisine doğrultarak bağırır: "Ellerini yukarı kaldır..."

Tam da o gün, Avrupa gazetelerinde Enver Paşa'nın Rusya'ya giderken Kovno'da yakalandığı haberleri çıkmıştır. Çekilen fotoğraflardan Enver Paşa'nın kimliği tespit edilmiş olsa da, bir mucize eseri kaçmayı başarmıştır.

Berlin'e dönen Enver Paşa, bir kez daha uçakla Moskova'ya ulaşmanın yolunu aramaya koyulur. Bulur da!.. 1920 yılının yılbaşı gecesinden bir gün önce, herkes kutlama sarhoşluğu içindeyken uçacaktır. Enver Paşa ve Doktor Bahattin Şakir Bey'in bindiği uçak Almanya sınırına gelemeden havadayken arızalanır ve hızla irtifa kaybederek yere çakılır. Uçağın düştüğü yere yakın bir köye ulaşmayı başaran iki kafadar, burada birkaç gün kaldıktan ve yaralarını tedavi ettirdikten sonra bir kez daha Berlin'e geri dönerler!

Enver Paşa, Moskova'ya uçakla girmek konusunda ısrar etti mi dersiniz? Evet!.. Ama bu kez, uçağın sağlamlığını denemek için tecrübe uçuşları yapmasını isteyecek ve de haklı çıkacaktır: Uçak, bu uçuşlardan birinde düşerek parçalanacaktır.

Dördüncü denemede iki kafadara biri daha katılmıştır: Berlin'e gelen Cemal Paşa!.. Enver Paşa, uçuş denemelerini başarıyla yapan uçağa binmeye karar vererek yeniden Moskova'ya doğru havalanır. Havadayken, yaşadığı düşüşlerin etkisinden olsa gerek, Enver Paşa motorların sesini beğenmediğini söyleyerek pilottan geri dönmesini ister. Oysa pilot, geri dönse de, motorların uçuşa engel olmayacağını, küçük bir bakımdan sonra yeniden havalanabileceklerini söyler. Birkaç gün sonra, Enver Paşa, Moskova'ya uçakla gitmek için beşinci kez yola koyulur!..

Berlin'den havalanalı bir saat olmuştur ki, motorlarından biri duran uçak yalpalayan bir uçurtma gibi düşmeye başlar! Pilot, uçağı yere bin bir zorlukla indirmeyi başarsa da, parçalanmasına engel olamaz. Enver Paşa bir kez daha düşmüştür.

Doktor Bahattin Şakir Bey pes etmiştir! Cemal Bey'le birlikte, Rus esirleri kafilesine katılarak Moskova'ya gitmeye karar vererek yola koyulurlar. Enver Paşa ise kararlıdır: Moskova'ya uçarak gidecektir!..

Enver Paşa, içine bir yolcu alabilecek uçakla havalanır... Havada arızalanan uçak pilotun gayretiyle Danzig'e iner. Enver Paşa uçağı bir an önce tamir etmesi için pilota dil döker. İngiliz askerlerinin işgali altında olan Danzig'de yakalanması her şeyin sonu demektir. Bu sefer şans kendisine güler ve kısa sürede onarılan uçak yeniden havalanır. Uçuş esnasında bir kez daha arızalanan uçak Königsburg kenti yakınlarına iner. Burada yeniden tamir edilen uçak havalanır ve bir süre yol aldıktan sonra benzin almak için

Estonya'ya iner. Enver Paşa, Bolşeviklerin idaresinde olan bu topraklarda kendisini güvende hissetse de büyük bir tehlikeyle karşı karşıyadır.

Estonya Bolşevikleri, Enver Paşa'yı Almanya'ya kaçan bir Alman kontu sanarak tutuklarlar ve Reval kentinde hapse atarlar. Bu bölgedeki Alman kontları kaçmak isterken yakalanmakta ve mahkemede idama mahkûm edilerek bir-iki gün içinde asılmaktadırlar. Daha da kötüsü, Estonya'daki çiftliklerden birinde çalışan bir köylü Enver Paşa'yı görünce şunu söyleyecektir: "Ben bu Alman Kontu'nu tanıyorum. Çiftliğin sahibi idi. Onun yanında çalışırken bir gün bana tokat atmıştı."

Enver Paşa yanına para almadığı için her öğün önüne konulan taze fasulyeyi yemek zorundadır. Parası olan tutuklular dışarıdan yemek getirtebilirlerken, Enver Paşa her gün taze fasulyeyle karnını doyurmak zorundadır. Haşlanmış fasulye yemekten rahatsızlanan Enver Paşa, para kazanmak için bir yol bulur; Bolşeviklerin resmini yapacaktır. Gardiyanların portrelerini yapan Enver Paşa'nın kazandığı paralarla sağlığı da düzelmeye başlar. Ünü kulaktan kulağa yayılan Enver Paşa'dan hapishane müdürü de resmini yapmasını ister. Enver Paşa ve yaptığı resim karşısında para almadığı hapishane müdürü dost olurlar. Öyle ki, bir dönemin Harbiye Nazırı, müdürün evine gitmekte, birlikte yemek yemekte ve ailenin resmini yapmaktadır.

Aradan geçen üç aydan sonra Almanya ve Estonya arasında imzalanan barış antlaşması imdada yetişir. Enver Paşa, esir Alman Kontu sıfatıyla trenle Berlin'e geri döner.

Bu arada, Doktor Bahattin Şakir Bey ve Cemal Paşa Moskova'ya çoktan ulaşmışlardır! Enver Paşa da sonunda Rusya'ya geçmeyi başarır; elbette kara yoluyla!..

Nâzım Hikmet ve Uzaylılar!..

Nâzım Hikmet, Bursa Cezaevi'ndeki hücresinin penceresinden, onca yıl Ay'a bakarken, neler düşündü, kim bilir?.. Bu sorunun yanıtını yalnızca, 1949 yılının herhangi bir gecesinde, yazdığı şu şiiri okuyarak verebiliriz:

Ay doğdu içinde tavuşanıyla
ben bir şey düşündüm yüreğimin kanıyla
terini sildi o şey ceketinin yeniyle
o şey tepeden tırnağa süzdü beni
bastı gaza aldı virajı debriyajdayken
ezip geçti aydan asfalta düşen tavuşanı.

Sanskrit efsanelerinde, Ay'da yaşayan ve bütün dünyadaki soydaşlarının kralı olan bir tavşanın varlığından söz edilir. Nâzım'ın, dört duvar arasında yazdığı "Ay'dan Asfalta Düşen Tavuşan" adlı şiir, bu bilginin dizelere yansımasından başka bir şey değildir... Ve ne gariptir ki, insanoğlunun Ay'a adım atmak için yaptığı ilk yolculukta, astronotların Houston Kontrol Merkezi'yle yaptığı konuşmalarda söz dönüp dolaşıp Ay'daki tavşana gelir!

Nâzım Hikmet'in gözlerini Ay'a kapayışından altı yıl sonra, 20 Temmuz günü, Türkiye saatiyle 13:00'da, Ay çevresinde onuncu turunu atan Apollo 11 uzay gemisinde

astronotlar uyanmış, kahvaltılarını yapmaktadır. Armstrong ve Aldrin önlerindeki günün heyecanından rahat uyuyamamış olsalar da, Collins deliksiz bir uyku çekmiştir. O gün, yüzyıllardır süregelen özlem sona erecek, Ay yüzeyine ilk kez bir insanın ayak izi bırakılacaktır.

Kahvaltıdan sonra gündelik haberleri astronotlara ileten Houston Kontrol Merkezi, Bursa Cezaevi'nin taş duvarları arasında şiiri yazılan Ay'daki tavşanı anlatmaya başlar: "Eski bir masala göre, dört bin yıldır, Çango adında çok güzel bir Çinli kız yaşarmış orada. Kocasından ölümsüzlük hapını çaldığı için Ay'a sürgün edilmiş. Bir de arkadaşı varmış yanında. Her zaman, tarçın ağacının gölgesinde arka ayakları üzerinde oturan Çinli bir tavşanmış bu." Kontrol Merkezi'nin bir Çin masalını anımsatması üzerine karşılık olarak Collins'in sesi duyulur dünyada: "Hiç merak etmeyin. O tavşan kızı ne yapıp yapıp bulacağız!"

Ay'a gidilmesinden yıllar sonra bile Suudi Arabistan'da, yolculuğun gerçek olmadığı, böyle bir yolculuğun yapılamayacağı üniversitelerde okutulurken, Nâzım Hikmet "daha da ötelere" gidileceğinin şiirini yazar, 1959 yılında:

Ay'a gidilecek
daha da ötelere,
teleskopların bile görmediği yere.
Ama bizim dünyada ne zaman kimse aç
kalmayacak,
korkmayacak kimse kimseden,
emretmeyecek kimse kimseye,
yermeyecek kimse kimseyi,
umudunu çalmayacak kimse kimsenin?
İşte ben komünistim bu soruya karşılık
verdiğim için.

Nâzım Hikmet bu dizeleri 13 Eylül 1959'da, Sovyetler Birliği'nin "Lunik 2" adlı uzay gemisini fırlatmasından birkaç gün önce, 26 Ağustos'ta yazar. Lunik 2, biraz sert olsa da, Ay yüzeyine inmeyi başaran ilk araçtır. Nâzım'ın şiire "Ay'a gidilecek" dizesiyle başlaması, uzay yolculukları konusunda gündemi ne denli yakın takip ettiğini gösterir. Şair, bu başarıdan bir yıl önce, 1958 yılının 4 Ocak günü fırlatılan "Lunik 1"in yerçekiminin etkisinden kurtulmayı başaran ilk roket olduğunu ve ayın 7.500 kilometre yakınından geçerek güneş sistemindeki yörüngesine oturduğunu da çok iyi bilmektedir. Ve Nâzım, 1959'un aralığında, "daha da ötelere" gidileceğinin inancıyla şu dizeleri yazar:

Merih'e giden kosmos gemisinde turistler
yeryüzüyce yazılmış şiirler okuyacak.
Her sözü beste beste, renk renk, kat kat açarak
en sırlı çekirdeğe ulaşabilecekler.

İnsansız yapılan ilk denemelerde Sovyetler Birliği, Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı ezici bir üstünlük sağlar. Amerika'nın, o yıllardaki çalışmaları Sovyetler'in oldukça gerisindedir. 6 Aralık 1957'de, uzaya göndermek istedikleri ilk uydu milyonlarca televizyon izleyicisinin gözü önünde, henüz roket rampadayken yansa da, Amerika pes etmez. Bir yıl sonra, 17 Ağustos günü, dünyadan aya ulaşma amacıyla yapılan ilk araç olan "Able 1" atıştan 77 saniye sonra yere çakılır. 11 Ekim'de ateşlenen "Pioneer 1" ise ay yolunun üçte birlik kısmına yaklaşmışken, dünyanın çekiminden kurtulamayıp parçalanır. 9 Kasım 1958'de, Amerika'dan fırlatılan "Pioneer 2" ve 6 Aralık'ta denenen "Pioneer 3"ün sonları da diğerlerinden farklı olmaz. Bütün bu başarısız denemeleri yakından ta-

kip eden Nâzım, yıldızlardan birinde yaşadığına inandığı uzaylılarla ilk karşılaşacak olanların Sovyet kozmonotlar olacağına emindir. Bu yüzden "Kosmosun Kardeşliği Adına" adlı şiirinde Rusçada yoldaş anlamına gelen "Tovariş" sözcüğüne yer verir:

ve yıldızlardan birinde
hangisinde bilmiyorum
yıldızlardan birinde konuşacak elçimiz
hangi dilde bilmiyorum
yıldızlardan birinde konuşacak elçimiz onunla
Tovariş diyecek
söze bu sözle başlayacak biliyorum.

Nâzım Hikmet, bu şiirini 13 Nisan 1961 tarihinde Paris'te yazmıştır. Yani, uzaya gönderilen ilk insan olan Yuri Gagarin'in, dünyayı aracının penceresinden seyretmesinden bir gün sonra!.. Şairin "biliyorum" diye kendinden son derece emin bir ifade kullanmasının nedeni "Vostok 1" adlı uzay aracının yaptığı başarılı yolculuktur.

"Kosmosun Kardeşliği Adına" şiiri edebiyatımızda bir uzaylıya seslenen ilk dizelerdir. Belki, bu özelliğiyle dünya şiirinde de ilk örnekler arasındadır. Ne gariptir ki, Radi Fiş *Nâzım'ın Çilesi* adlı kitabında şöyle tanımlar şairi: "Uzun boylu, güçlü kuvvetli, yakışıklı, etrafa nerede ise fiziki bir şekilde hissedilen ruhi enerji saçan bir insandı. İcap etmiş olsa, başka dünyalarda yaşayan kimselere dünyamızın insanını en müspet şekilde temsil etmek için Nâzım'dan daha iyi elçi bulunamazdı. Onunla ilişki kurmak bahtiyarlığına eren, enerji sahasına yaklaşabilen herkes, ondan harikulade bir kuvvet ve enerji alarak ayrılıyordu: Tasavvur olunan her şey mümkün görünmeye başlıyordu ve onun mensup olduğu cinse mensup olmakla if-

tihar etmeye başlıyordu insan. Bu cinsin, bu ırkın adı ise İNSANLIK'tı."

Uzayda bizden başka canlılar var. Buna inanıyorum. Bizden de haberdarlar. Yeryüzündeki bunca zulmü, baskıyı, paylaşım savaşlarını, sömürüyü gördükleri için de uzak tutuyorlar kendilerini. Hele, Amerikan filmlerinde vahşi, cani, canavar, kötü ruhlu olarak yansıtıldıklarını bildiklerinden tanışmaya hiç de niyetleri yok. Sevindirici olan "Kosmosun Kardeşliği Adına" şiirini okumuş olmaları. Bu yüzdendir ki, içinde yaşadığımız gezegene "Nâzım Hikmet" adını vermişlerdir!..

Bu Karanfili Nâzım Gönderdi!..

Geride kırmızı karanfiller bırakarak ayrıldılar, Nâzım Hikmet'in mezarından. Şairin ölüm yıldönümü olan 3 Haziran'da, mezarı başındaki anma etkinliğine katılanlar Novadeviç Mezarlığı'nın kapısına doğru yürürlerken, ben, girişteki tabeladan yerini tespit ettiğim kozmonotları bulmak üzere iç kısımlara doğru ilerlemeye başladım!..

Onlar ki, burada, Nâzım Hikmet'le aynı mezarlıkta yatmaktadırlar. Koca şair, hayatının son yıllarında yazdığı şiirlerinde onlara mutlaka yer vermiştir. Nâzım, Rusya ve Amerika arasındaki uzay yarışını yakından takip ediyordu; bu nedenle, şiirlerinde bir yıldız gibi kayarak düşen imgelere rastlarız, uzay yolculuğuyla ilgili haberlere dair. İşte onlardan biri, 1960 yılının şubat ayında yazılmış "Sabah Karanlığı" adlı şiirden birkaç dize:

sonra bu sabah saat altıda
üçüncü suputnik
dönerken yeryüzünü 8879 kere
açılır yastıkta kocaman gözleri gülümün.

Mezarı başında durduğum ilk kozmonot Sergey Nikolayeviç Anohin oldu... 11 Ağustos 1962'de Vostok 3'ü

kumanda eden Nikolayeviç, bir gün sonra uzaya fırlatılan Pavel Popoviç yönetimindeki Vostok 4 ile birbirlerine beş kilometre kadar yaklaşarak, uzayda ilk kez birden fazla insanın aynı anda bulunması gibi tarihi bir çokluğa imza atmışlardır. Nâzım aynı yıl yazdığı "Severmişim Meğer" şiirinde şu soruları soracaktır:

kosmos adamlarına sorularım var
çok daha iri iri mi gördüler yıldızları
kara kadifede koskocaman cevahirler miydiler
turuncuda kayısılar mı
kibirleniyor mu insanlar yıldızlara biraz daha yaklaşınca
renkli fotoğraflarını gördüm kosmosun Ogonyok dergisinde.

Bir gazetede çıkan haber ya da bir dergide gördüğü fotoğraflar... Nâzım Hikmet'in şiirlerinde uzay konulu tüm dizeleri bulup çıkaran ben, şimdi de, şairin yattığı mezarda ona komşu olan kozmonotları arıyorum... Başında uzay kaskı olan bir heykel görüyorum birden ve hızlı adımlarla ona doğru yürüyorum... Gherman Stepanovich Titov'un mezarı bu! Demek, o da Nâzım Hikmet ile aynı mezarlığa gömülü... Onun adını ilk kez duyuyor olabilirsiniz ama, Yuri Gagarin hastalansaydı ya da uçuşuna engel bir durum tespit edilseydi

Gherman Stepanovich Titov'un Novadeviç'teki mezarı.

tüm dünya Stepanovich Titov'un adını ezberleyecekti! Çünkü Titov, uzaya gönderilecek ilk insanlar arasında yapılan seçmelerde 19 kozmonot arasında ilk ikiye girmeyi başarmış ve Gagarin'in yedeği olarak onunla aynı eğitimi almıştır. 12 Nisan 1961 günü yapılan ünlü uçuşta, Gagarin uzay gemisine binene kadar Titov ona eşlik etmiştir. Bir terslik anında uzaya çıkan ilk insan Titov olacaktı ama o, Gagarin'e başarılar dileyerek dünyada kalacaktır.

Çok değil, Gagarin'den üç ay sonra Titov, 6 Ağustos günü fırlatılan Vostok 2 ile uzaya çıkacaktır. Bu uçuşta Titov'un görevi, Sputnik 5 ile gönderilen Belka ve Strelka adlı köpeklerin uçuşunu tekrarlayarak dünyanın çevresinde on yedi tur yapmaktır. Ne var ki, bu yolculukta Titov rahatsızlanacak ve kozmonotlar ile astronotlarda çokça görülecek olan bir hastalığın ilk belirtilerini verecektir. Bu hastalık, iç kulağın dengesini kaybetmesinden doğan uzay tutmasıdır.

Titov'un uzaya çıktığı günlerde Nâzım Hikmet, hayatının en uzun uçak yolculuğuna hazırlanmaktadır. Şairin yaşadıklarını "Havana Röportajı" şiirinde okuruz. Şiir, uçakla başlar:

Prağ-Havana uçağı Küba bale takımını bekliyor
sosyalist şehirlerde dans ettiler altı ay
sıcak denizlerdeki adalardan çığlıklarla kalkan renkli kuşlardır
alışamadım bir türlü
uçak yerden kesilirken kazaların çeşidi gelir aklıma
hele kemeri bağlarken

Novadeviç Mezarlığı'nda kozmonotları ararken büyüleyici, çarpıcı, insanı yanına çağıran mezarlarla karşılaşıyorum. Mezar taşları ve heykeller o kadar etkileyici ki,

mezarların arasındaki yollar bir müzenin koridorlarını andırıyor. Bir mezarın üstünde, yerden çıkan iki elin avuçları arasında duran kırmızı çamı görünce, oraya doğru yürüdüm. Aleksandr Nikolayeviç'in mezarıdır bu; Bakulev Hastanesi'nde cerrahlık yapan Aleksandr Nikolayeviç!

Nâzım Hikmet kozmonot Nikolayeviç'in ve Titov'un başarılarından haberdardı... Ama, şairin ölümünden sonra da Novadeviç Mezarlığı'na gömülen kozmonotlar var. Pavel İvanoviç Belyavey onlardan biridir. 18 Mart 1965 tarihinde Voskhod 2 uzay aracını yöneten Belyavey'in yanında Aleksey Leonov da vardır. Leonov, uzayda yürüyen ilk insan olacaktır.

Timofeyevich Beregovoy, 26 Ekim 1968'de, Soyuz 3 aracını, kendisini uzayda insansız beklemekte olan Soyuz 2'ye bir metre kadar yaklaştırmış olsa da kenetlenme gerçekleşemez. Kozmonot, hayatı boyunca bu başarısızlıktan sorumlu tutulacak ve bunun acısını gömüleceği Novadeviç Mezarlığı'na kadar yüreğinde taşıyacaktır.

Kırmızı karanfiller bıraktım, 3 Haziran 2009 sabahı, Moskova'daki Novadeviç Mezarlığı'ndaki kozmonotların mezarlarına... Alın, dedim; bu karanfilleri size Nâzım Hikmet gönderdi... O, hayatı boyunca başını gökyüzüne her bakışında sizleri düşündü, yüreği sizlerle attı... O da, siz de "yarin yanağından gayri her yerde, her şeyde hep beraber" diyenlerdensiniz... Bu kadar çiçeği ne yapsın şair? Herkes mezarı başından gidince, "Sunay bu karanfilleri yıldızları bir demet yapıp insanlara sunan kozmonotlara götür," dedi...

Dağıttım Nâzım'ın mezarındaki karanfilleri teker teker, kozmonotlara, doktorlara, tiyatrocularа, mühendislere, yazarlara, müzisyenlere...

Nâzım, hayatının en mutlu 3 Haziran'ını yaşadı!..

Taş Uçağın İki Kanadı!..

1962!.. Doğduğum yılı çok seviyorum; son iki rakamında bir tavşan saklı çünkü! Nerde bir "62" görsem, dayanamayıp tavşan yapma huyumu bilen ressam dostum Onay Akbaş, "Her şairin gittiği bir mekân var bu kentte, seninkini de buldum," diyerek bir kafeye götürdü beni Paris'te. Kafenin tabelasında şu yazılıydı: "Yellenen Tavşan."

Nâzım Hikmet hayattaydı ben doğduğumda... Ve aynı yıl, Portekizli şair Daniel Filipe, adını ilk dizesinden alan şiirine şöyle bir başlangıç yapar:

Şu 1962 yılında
taş uçaktaki Nâzım Hikmet gibi değilim
kentimdeyim
nereye istersem gidebilirim

Taş uçaktaki Nâzım Hikmet!.. Sahi, ne olabilir ki "taş uçak?.." Yoksa şair, Nâzım'ın uzun yıllar hapis yattığını bildiği için "taş ocağı" mı demek istemiş? Bir çeviri hatasıyla mı karşı karşıyayız?

Taş uçak, daha doğrusu "Taş Tayyare" edebiyatımızda kaybolan bir romanın adıdır. Yaklaşık 300 sayfa olan bu roman, 1946 tutuklaması sırasında, koruması için Tevfik

Kent'e verilmiş, ne yazık ki, emanet edildiği bu kişinin korkması sonucunda yakılıp kül edilmiştir.

Romanın yazarı Nail V. Çakırhan'dır. Yazar, 1940 yılında, *Servet-i Fünun* dergisinde yayımlanan bir yazısında şöyle anlatır taş tayyareyi: "Taş tayyaremizin hissemize düşen odasının, tek penceresinden seyrettiğimiz şehir, bilhassa geceleri o kadar çekici, harikulade idi ki, ne diyeyim bilmem, duyulur, fakat anlatılmaz bir histi bu..."

Taş tayyare ya da "taş uçak," Bursa Hapishanesi'nden başka bir yer değildir. Hapishanenin "T" harfi şeklinde olmasından dolayı mahkûmlar bu adı takmışlardı ona. Bursa Hapishanesi denildiğinde de, akıllara ilk önce Nâzım Hikmet gelir şüphesiz. Nail V. Çakırhan, 1930 yılında *1+1=1* adlı şiir kitabını yayımlar. Bu kitap, Nâzım Hikmet'in de bir şiir kitabının adıdır aynı zamanda. Aynı adı taşıyan iki ayrı kitap mı var? Hayır, Nâzım Hikmet ve Nail V. Çakırhan ortak bir kitap çıkarmışlardır. İki şairin birlikteliği, yalnızca bir şiir kitabının sayfalarını paylaşmakla sınırlı değildir. Nail V. Çakırhan'a kulak veriyoruz: "Cağaloğlu Yokuşu'ndaki polis teşkilatında bir ay boyunca işkence gördüm. Sonra da otuz arkadaşla birlikte cezaevine düştük. Bursa Cezaevi'nde Nâzım'la aynı koğuştaydık. İki buçuk yıl kaldık. O bol bol şiir yazıp durdu..."

Nail V. Çakırhan, 1934 yılında serbest bırakılana kadar Nâzım'la aynı koğuşta kalmadan önce de, ünlü şairin babasının evinde birlikte yaşamışlardır. Öyle ki, bir yıl Muğla'da kalan arkadaşının İstanbul'a geri dönüşü üzerine Nâzım Hikmet, "Hoş Geldin" adlı şiiriyle selamlamıştır onu:

Hoş geldin!
kesilmiş bir kol gibi
omuz başımızdaydı boşluğun...

Çakırhan'ın başı ilk kez, lise yıllarında arkadaşlarıyla çıkardığı *Halka Doğru* dergisinde yayımlanan "Alev Yağmuru" adlı şiirinden dolayı derde girer. Şair, Konya Emniyeti'nde gözaltındayken, bir telefon gelir Ankara'dan: "Bırakın çocuğu! Ayıptır..."

Mustafa Kemal Atatürk'tür telefonun ucundaki ses!.. Şair, şöyle anımsar o günleri: "Ben bu şiirde Atatürk'ü değil, Muğla'daki ağaları benzetmiştim derebeylerine. Atatürk, biz gençler için müthiş bir deha, taptığımız bir insandı. Ona hakaret etmeyi düşünmem bile mümkün değildi. İşgüzarın biri şiiri ters yorumlamış ve nezarete attırmıştı beni."

Nâzım Hikmet de, arkadaşıyla aynı düşüncededir: "Komünist olmam, Mustafa Kemal Paşa'ya saygı duymama, Anayasa'daki altı umdeye sahip çıkmama mâni değildir ve neşriyatım bunun delilidir."

Çakırhan ile Nâzım'ın hayatının kesiştiği bir nokta da, İstanbul Boğazı'dır! Nâzım, 1951 yılında, Tarabya kıyısından bir motora binerek ayrılır memleketinden. Çakırhan ise, 1937 yılında, Odesa'dan bindiği bir takayla Karadeniz'de dört gün yol aldıktan sonra, Rumeli Hisarı önünde karaya çıkar. İstanbul Boğazı birinin hayatına ayrılık, öbürüne ise memlekete kavuşma olarak girer...

Ne var ki, her iki şair de hüzünlüdür; Boğaz kıyısında memleketindeki son adımını atan da, yıllar sonra doğduğu topraklara ilk kez ayağını basan da!..

Hüzünlüdür çünkü, Nâzım Hikmet karısını ve oğlunu bırakmıştır geride...

Çakırhan ise, Moskova yakınlarındaki bir tekstil fabrikasında görüp âşık olduğu karısı Taisa'dan ayrılmak zorunda kalmıştır...

Üstelik, Taisa sekiz aylık hamiledir!..

Boğaz kıyısında birbirine sarılmış, el ele yürüyen sevgililer gördüğümde hüzünlenmem de, işte bu yüzdendir.

İdam Sehpasındaki Kaleci!..

Yuri Gagarin'in, uzaya çıktığı 12 Nisan 1961 günü, bir adam, karısına yazdığı mektuptaki sözcükleri saymaktadır. Elli sözcük, evet, mektupta sadece elli sözcük kullanmasına izin vardır!.. Sözcükleri sayar. Elliyi biraz geçmiştir... O kadarının kontrol edenler tarafından görmezlikten gelindiğini bildiği mektup şöyledir: "Berinim: Dün mektup alamadım; bir gün bile mektupsuz kalmak ne kadar mahzur ediyor; hasretim ne derecelerde... Mektuplarından başka neyim, senden, sizden başka kimim var ki... Yüksel geldikten sonra mektup almadım senden, yalnız tel almıştım. Yüksel nasıl, beraber nasılsınız, öğrenmek istiyorum, mektuplarını ayrıca bunun için de pek sabırsızlıkla bekliyorum; inşallah bugün alırım. Yüksel de yazsın. Zihnim duracak kadar her an sizinle, seninle meşgul; hepinizi binlerce öperim yavrum Berinim."

Berin Hanım, kocasının mektuplarındaki anlatımı beğenmemektedir. Her gün aldığı mektupları okurken, yazılar yazmış, kalemi güçlü olan annesi Raziye Hanım'ı anarak, oğluna şunları söyler: "Ah! Annem olacaktı ki! O kim bilir neler yerleştirirdi bu mektuplara, üstü açık, üstü örtülü..."

Duyguların, acıların, özlemlerin anlatımının elli sözcükle sınırlandırıldığı mektuplar, içinde sadece yatağın olduğu bir odada yazılmaktadır. Oda bir hapishaneye, hapishane de bir adaya tutsaktır... Adnan Menderes'tir, Yassıada'da yazdığı mektuplardaki sözcükleri sayan adamın adı!

Menderes'in idam edildiği 17 Eylül 1961 tarihinde, Amerika Birleşik Devletleri, astronot John Glenn'i, uzaya göndermeye hazırlanmaktadır. Ay'a adım atma yarışı Ruslar ve Amerikalılar arasında hız kazanırken, Türkiye'de, Başbakan'ın ayağının altından tabure çekilecektir... Ve ne gariptir ki, Adnan Menderes, cellat ipi boynuna geçirmeden önce, ayağından asılmıştır!

Demokrat Parti Sakarya Milletvekili Rifat Kadızade, Adnan Menderes'in enkazın içinde baş aşağı asılı kaldığını görünce yanına koşar hemen... Kadızade, Başbakan'ın sıkışan ayağını kurtardıktan sonra, Şefik Fenmen'in de yardımıyla, uçaktan kopan ve ters dönen kuyruk kısmından dışarı çıkarır.

Düşen, Türk Hava Yolları'na ait, Viscount tipi "SEV" adlı uçaktır. Başbakan ve heyeti, 17 Şubat 1959'da, bağımsız Kıbrıs devletini kuracak olan anlaşmayı imzalamak için Londra'ya gitmek üzere İstanbul'dan havalanırlar. Yolculuğun daha başında Londra'da havanın kapalı olduğu haberi gelir. Paris'e inmek planlanır ama Londra'nın 40 kilometre güneyindeki Gatwick Havaalanı'nın inişe elverişli olduğu öğrenilir. Kaptan Münir Özbek bunun üzerine uçağın burnunu Londra'ya çevirir...

Akşam 19:00'da, SEV uçağı, saklambaç oyununda gizlendiği pencere tülüne dolanan bir çocuk gibi sisten kurtulmak, havaalanına inmek için alçalmaktadır... Yolcular, çam ağaçlarına çok yakın olduklarını anladıklarında, her şey için çok geçtir... Şefik Fenmen, kaza anını yıllar sonra

şöyle anlatacaktır: "Kemerlerimiz takılmıştı. Dışarıda hava alacakaranlıktı. Uçak havada devamlı dönüşler yapıyor, fakat inişe geçemiyordu. Etrafımızı kalın, koyu gri renkte bir sis tabakası sarmıştı. Sonunda inişe geçtiğimiz anlaşılıyordu. Uçakta sessiz bir bekleyiş vardı. Bir anda büyük bir gürültüyle kendimi uçağın enkazı altında yerde buldum. Etrafımda küçük alevler yanıyordu. Önümde Melih Esenbel'in bir gündüz ışığına doğru süzüldüğünü gördüm ve ona yardım etmeye koyuldum. Kısa sürede kendimizi dışarı atmayı başardık."

Uçağın enkazına ilk ulaşan, kaza yerine yakın bir çiftlikte oturan Bailey ailesi olur. Elizabeth Bailey'in eski bir hemşire olması hayattaki yolcular için ikinci bir şans olsa da, ambulanslar olay yerine iki saat sonra gelebilecekti.

Bailey ailesinin altı yaşındaki kızları Margaret yaşadıklarını hiç unutamaz: "Önce uzaktan bir ses duyduk, sonra bir sürtme sesi ve patlama... Hepimiz pencerelere koştuk. Sisten hiçbir şey göremiyorduk ama çok büyük bir terslik olduğunun farkındaydık. Babam bir balta alıp anneme, 'Hadi gidiyoruz!' dedi. Arabaya bindiler ve kaza yerine gittiler. Annem arabayla biraz uzakta bekledi, babam uçağın yanına gitti. Yardım etmeye çalışıyordu. O sırada orada bekleyen annem ormanın içinde bir adamla karşılaştı. Şok halindeki bu adam Adnan Menderes'ti. Annem onu hemen arabaya alıp eve götürdü, pansuman yaptı. Yaraları temizledi, ambulans çağırdı. Menderes şok halinde olduğu için konuşamıyordu."

Margaret, yıllar sonra bir Türk doktorla evlenecek ve Adnan Menderes'in gençliğinde Altay Spor'un kaleciliğini yaptığı İzmir'e yerleşecektir.

Futbol kalesi de üç direkle kurulur, idam sehpası da...

Kaybedilen bir maçın suçlusu bellidir: Kaleci... Hakem bitiş düdüğünü çalınca, tribündeki bakışlar daha ceza ala-

nından dışarı çıkmadan idam ederler, sırtında "1" numaralı formayı taşıyan oyuncuyu...

Ne trajedidir ki, Adnan Menderes, "1" numaralı adam olarak, hayatında bir kalecinin de, bir siyasetçinin de en kötü ve en hüzünlü anlarını yaşamıştır.

Yalnız Hilal

Viyana'yı kuşatmak için yola çıkan ordu, geride kalan kasabalarda birkaç askeri tedbir olsun diye bırakıyordu. Viyana yakınlarındaki Lambach kentinde de, bir grup askerin kalması uygun görülür...

Lambach'taki askerler günlerini gün etmeye başlarlar. Arkadaşları Viyana kapılarında kırılırlarken, onlar şarap şişesini sabah akşam ellerinden bırakmıyorlardır.

Kuşatma bozgunla sonuçlanınca püskürtülen Osmanlı ordusu neyi var, nesi yoksa toplayarak geri dönüş yolculuğuna hazırlanır. Önlem olsun diye civardaki köylere ve kasabalara bıraktıkları Yeniçeriler de durumdan haberdar edilip, geri çağırılır.

Lambach'taki askerlere kuşatmanın sona erdiği, orduya katılmaları haberi gelir, ama aralarından biri sanki yer yarılıp içine girmiştir. Yok!.. "Ali" adlı yeniçeri hiçbir yerde yoktur... Ara, ara, ara Ali yok!.. Arkadaşları fazla vakitleri olmadığı için aramadan vazgeçerler ve Lambach'tan ayrılırlar.

Ali sızdığı yerde uyanır ve şöyle bir gerinir. Kılıcını, kalkanını yerden alan Ali sokağa çıkar... Allah, Allah!.. Lambach halkı bir tuhaf bakmaktadır kendisine! Aaa, üstüne üstüne geliyorlar... "Gelmeyin lan," diye bağırıp

kılıcını gösterse de hiç kimseyi korkutamadığını kısa sürede kavrar. Olup bitene bir anlam veremeyen zavallı Ali, sokaklarda koşmaya başlar. Nasıl koşmasın ki, tüm Lambach arkasından onu kovalamaktadır... Sanki, Viyana kuşatmasının tüm faturası ona kesilmiş, hesabı Ali ödeyecektir.

Kiliseye sığınan Ali'nin arkasından Papaz Efendi kapıları kapatır ve halkı sakinleştirir. Nefes nefese kalan Ali, kendisine gelince olanları anlamaya başlar; ordu İstanbul'a geri dönmüş ama o, Lambach'ta kalmıştır.

Kilisedeki ilk gecesinde Ali, yattığı yerden gökyüzüne bakar. Orada, hiçbir yere gidemeyen, yalnız bir hilal vardır. Ali'nin bedeni de yatakta bir hilal şeklini almıştır. O da, gecedeki kardeşi gibi yalnızdır ve karanlığa, bilinmezliğe tutsaktır!..

Ali, kilisenin bahçıvanlığını üstlenir. Yaptığı hizmet karşılığında Papaz yiyecek ve içecek verir kendisine. Unutulan yeniçeri, sokağa hiç çıkmadan aylarca Lambach Kilisesi'nde yaşar. Almancayı öğrenince, sokağa çıkmak isteğini anlatır Papaz'a... Papaz, bunun bir tek yolu olduğunu, dinini değiştirmesi gerektiğini söyler.

Kilise mezarlığındaki bir taşta şu ad yazmaktadır: "Ali Lambacher..." Yani Lambachlı Ali!.. Kilisenin giriş kapısının üstündeki heykelde de bir Aziz göze çarpar. Kalın kaşlı, pala bıyıklı bir "Aziz"dir bu. Ve elbette Ali'den başkası değildir. O heykeldeki Ali kendi kendine konuşmaktadır sanki: "Şu işe bak yahu; ne amaçla geldik, ne olduk!"

Ali elinde olanak olsa da ülkesine geri dönmez. Çünkü, biliyordur ki, ülkesinin tarih kitaplarında onun hikâyesi yer almayacaktır!.. Ali bilmektedir ki, kendi ülkesinde, üniversite seçme ve yerleştirme sınavlarında adı geçmeyecektir... Oysa, yanlış bir "şık"ta da olsa buna razıdır!..

Lambachlı Ali'nin heykelinin bulunduğu kilise kapısının altından tam dört yıl gelip geçen bir öğrenci, sigara içerken yakalandığı için atılır Rahip Okulu'ndan.

11 yaşındaki öğrenci, Ali'nin içeri alınarak hayatının kurtulduğu kapının dışında affedilmesi için gözyaşları döker, yalvarır... Ama boşuna!..

O öğrenci "Adolf Hitler" adını taşımaktadır!

Demek ki, sigara yalnızca bireyin değil, tüm insanlığın sağlığına zararlıdır... Ve, sigara içerken yakalanan her öğrenci okuldan atılmamalıdır!

Hitler ile bir Türk savaşçısının tarihin derinliklerine gömülü birlikteliği, yalnızca Lambachlı Ali'nin öyküsü değildir.

1940'lı yılların başında, Naziler tarafından, kendilerine bağlı bir Türk lejyonunun kurulmasına karar verilir. Bu konuda, SS subayı Berger, Hitler'in danışmanı Grothmann'a 24 Kasım 1943 tarihli bir rapor sunar. Raporda şunlar yazılıdır: "Türk lejyonu sorunu bizim için çok önemlidir. Biz, Batı Müslüman (!) bir orduya karşı, Doğu Müslüman bir ordu çıkarabilirsek, o zaman 220 milyon Müslüman için de önemli, büyük bir müftüyle birlikte çalışmamız başarı açısından selamlanacak bir durumdur!"

Berger'in sözünü ettiği "Batı Müslüman" ordusu, şüphesiz ki bizim ordumuzdur. Nazilerin bu planı o yıllarda başarılı olamamıştır; ama Amerika'nın Sovyetler Birliği'ne karşı Usame bin Ladin'e verdiği destek ve sonrasındaki gelişmeler, sömürgeci, "mandacı" anlayışın aynı taşı 50 yıl sonra bir kez daha oyuna soktuğunu göstermektedir. Kimi tarihçiler, yazarlar, Ay'a gidenlerin aslında Almanlar olduğunu, Amerikalıların sadece şoförlük yaptıkları düşüncesindedir. Bunun da nedeni, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Amerikalıların, Alman bilim insanı Van Brown'u ülkelerine kaçırarak, füze projelerine sahip çık-

maları ve bu sayede Ay'a ulaşmalarıdır. Amerika'nın egemenlik kurmak istediği Müslüman ülkelerde kimi tarikat liderlerine sahip çıkarak "büyük bir müftü" yaratma çabası da, tıpkı uzay projeleri gibi Almanlardan devraldığı bir mirastır.

Berger şöyle devam ediyor raporuna: "Bu noktada bizim için zorluklar olacağı açıktır. Bu çapulcuların (!) çetelerin bölgesinde devreye sokulması gerekir. Eğer başarısız olurlarsa onları kurşuna dizeriz. Bizim için kolay bir iş!.."

Tatarlar, Kafkasyalılar ve Türklerden oluşan "Türkistan Lejyonu"na katılanları "çapulcu" olarak tanımlayan Nazilerin, kendi saflarına çekmeye çalıştıkları "ari ırk"tan olmayanları ne gözle gördükleri, Berger'in raporundan bir kez daha günümüzü aydınlatıyor!

Türkistan Lejyonu, 458 kandırılmış "çapulcu"dan oluşuyordu ve başında da Nazi General Mayer-Mader bulunuyordu. Bu örgütün simgesi, önceleri Semerkant'taki "Şah Sinda Camii"yken sonradan ok ve yay olmuştur. Ordunun, mavi ve böğürtlen kırmızısı olan bayrağına Alman subay Ernecke tarafından Nazilerin simgesi olan gamalı haç da konulur; elbette üstüne tünemiş kartalıyla birlikte!.. Ne var ki sonradan bu amblem bayraktan kaldırılır.

Mayer-Mader, ordudan kaçanlar olduğunu, böylelikle güvensizlerden arınıldığını belirtir. Lejyondaki askerlerin tecavüz ve yağma olaylarına çokça karıştığının, bu yüzden üstlerinde "demirden bir el" olması gerektiğinin de önemini vurgular!..

Olzscha adlı bir başka Nazi de 1944 yılında, Turancılar ile Nazilerin ilişkisini şöyle açıklar: "SSCB dışındaki Pan-Türk hareketi anti-Bolşevik eğilimler taşıdığı için onların dayanışması Almanların çıkarlarıyla uyum içindedir: Doğu'daki düşmanın güçsüzleştirilmesi amacına kadar!"

Olzscha bu görüşüne 30 Ekim 1944 tarihinde yazdığı "Turan Düşüncesi" adlı raporunda yer verir. Açıkça görülüyor ki Naziler, milliyetçi duygularını sömürerek kandırdıkları insanları bir paspas olarak görmekte, ayaklarını sildikten, yani "amacına" ulaştıktan sonra kaldırıp atmayı düşünmektedir. Bu arada, Nazi ırk öğretisinin mimarlarından Hans F.K. Günther de Attilla ve Timurlenk gibi tarihi kimlikleri SS anlayışıyla sunmak çabasındadır. Bu arada, İstanbul'da neler oluyor? Bir Nazi olan Dr. Scurla, Türkiye'deki Almanları tek tek fişlemektedir. 7 Aralık 1942 tarihli *Vatan* gazetesi yasaklanıyor. Bunun nedeni, sayfalarından birinde Charlie Chaplin'in Hitler'le alay eden bir fotoğrafının yayımlanmasıdır. 4 Mayıs 1942'de ise Anadolu Ajans'ta çalışan 26 Yahudi yurttaşımız işten atılıyor!.. Bu örnekler bile, Nazi propaganda dalgasının yandaşları sayesinde ülkemizdeki etkisini göstermek için yeterlidir.

Türkistan Lejyonu hiç savaştı mı?.. Evet, Nazilerin eğittiği "çapulcu"lar, İtalya'da, faşizme karşı direnen Partizanların önüne atıldılar...

Türkistan nireee, İtalya nire?..

İtalyan direnişçilerin ünlü "Çav Bella" şarkısı var ya... Demek, o şarkı söylenirken karşı tarafta "bizimkiler" varmış!..

Ay Işığı Altında Afrika

"Harem'de Beethoven" Abdülmecid Efendi.

Abdülmecit Efendi'nin bir tablosu "Harem'de Beethoven" adını taşır. Resimde enstrüman çalan üç kişi vardır: Piyanonun başında bir kadın otururken, bir erkek ona çelloyla eşlik etmekte ve yine bir kadın, keman çalmaktadır. Paşa kıyafetli bir adam ve üç kadın da müziği dinlerken kendi hayallerine dalmışlardır. Yerde duran nota kitabının kapağında tabloya adını veren

Beethoven'in adı yazmaktadır. Odada ayrıca Beethoven'in bir de büstü göze çarpar. Tablodaki tek heykel bu değildir. Piyano çalan kadının arkasında at üstünde bir adam heykeli durmaktadır. O adam, Osmanlı hanedanları arasında heykelini yaptıran tek padişah olan Abdülaziz'den başkası değildir. Abdülmecit Efendi de zaten, Sultan Abdülaziz'in oğludur!..

Resimdeki kadının parmaklarıyla dokunduğu tuşlardan çıkan notalar, Beethoven'in *Ayışığı Sonatı*'na ait olabilir mi? Ben, ne zaman "Harem'de Beethoven" adlı tabloyu görsem, Beethoven'in *Ayışığı Sonatı*'nı duyar gibi olurum. Oysa Beethoven ünlü eserini sağırlığını kabullenmeye başladığında bestelemiştir. Eserin taşıdığı yoğun duygusallık, bir bestecinin yaşayabileceği en büyük trajedi olan sağırlık ve böylesi bir dönemde Beethoven'in genç öğrencisi Guicciardi'ye olan aşkının ifadesidir. İşin aslı, Beethoven eserini bestelerken ay ışığı aklından dahi geçmemiştir. Bu ölümsüz esere *Ayışığı* adını da kendisi vermemiştir. Beethoven'in ölümünden beş yıl sonra besteye *Ayışığı* adını uygun gören Alman şair ve müzik eleştirmeni Ludwig Rellstab'dır.

Beethoven'in *Ayışığı Sonatı*'nı bestelediği dönemde, Osmanlı Sarayı'nın hareminde III. Selim'in cariyeleri vardır. O dönemin padişahı III. Selim, müziği çok seven, "İlhami" mahlasıyla şiirler yazan, son derece duyarlı ve ince düşünceli bir insandır. İşte, III. Selim'den gökyüzüne teleskop gibi uzanan bir beyit:

Güneş ve ay tutulmuş, çevrelerini zulmet bulutları bürümüş
Gayret gözüyle bakılacak olsa dünyanın da gözyaşı akıttığı görülür

Türk Sanat Müziği'ndeki "Şevkefza", "Pesendide" ve "Suzidilara" gibi makamlar III. Selim'in eseridir. Ne acıdır ki, bu sanat sevdalısı padişah, canını almak için Topkapı Sarayı'nın harem dairesine giren cellatlara karşı kendini elindeki neyle savunmaya çalışacak ama hunharca katledilecektir.

III. Selim, Beethoven'in *Ayışığı Sonatı*'nı bestelediği 1801 yılında, Mısır'ı işgal eden Napolyon Bonapart'ın askerleriyle uğraşmaktadır. Biz de soluğu Mısır'da alalım ama Osmanlı-Fransız Savaşı'na değil, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna gidelim...

1945 yılında, Libya ve Mısır arasındaki çölün kızgın kumlarındayız... Çölde hummalı bir çalışma yürütülmektedir. İngiliz askerler, savaş sırasında gömdükleri mayınları temizlemektedirler. Birden, bir asker, toprağın altında garip bir şeyin olduğunu fark eder. Bu, dikdörtgen prizma şeklinde ve alçıyla kaplanan büyük bir kütledir!.. Duruma müdahale eden komutanları bunun bir tuzak olabileceğini söyleyerek bombayla imha edilmesini emreder... İşte, tam o sırada bir kamyon şoförünün sesi duyulur:

"Duruuun!.. Bu bir piyano!.."

Şoförün adı Avner Carmi'dir... General Montgomery'nin tugayında şoförlük yapmakta olan Yahudi kökenli Carmi sanatsever, müzisyen bir insandır... İlk görüşte, şüphe uyandıran, toprağa gömülü büyük nesnenin bir piyano olduğunu anlasa da, ötekileri ikna etmesi hiç de kolay olmamıştır. Komutan dikkatli bir şekilde garip nesnenin etrafının açılmasını ve ortaya çıkarılmasını söyler. Askerler, itinayla kumları açtıkça, Carmi'nin haklı olduğu gözler önüne serilir. Evet, karşılarında çölün kumlarına gömülen bir piyano vardır. Üstelik bu, sıradan olmayan, antika bir piyanodur!..

Çöle gömülen piyanonun öyküsü 1800'lü yıllarda, İtalya'da başlar. Monza Sarayı'ndayken Mussolini'nin dikkatini çeken piyano yerinden koparılır ve faşist diktatörün evinin bir köşesini süsler. Mussolini, savaş başladığında, iyi niyet gösterisi olarak piyanoyu müttefiği olan Almanların ünlü generali Rommel'e armağan eder...

Nazilerin Kuzey Afrika'daki birliklerini kumanda eden ve "Çöl Tilkisi" olarak da anılan Rommel, cepheye giderken antika piyanoyu da yanında götürür. Sıcak Afrika akşamlarında savaşın stresini piyanoyla atan Rommel (!) çok geçmeden çöl havasının piyanoya zarar verdiğini görür. Antika piyanoyu korumak telaşına düşen faşist general, alçıyla kapanmasını emreder. Savaşın Nazilerin aleyhine gelişmesi üzerine de Rommel, Afrika'dan çekilirken piyanoyu kuma gömdürür. Niyeti, savaş bittiğinde geri dönmek ve çok sevdiği piyanosuna kavuşmaktır. Ama, bu hiç olmayacaktır!.. Antika piyano, bir kuyruklu piyanoya benzeyen Afrika Kıtası'nın tuşlarına denk düşen kuzeyinde gömülü kalacaktır. Ta ki, bir kamyon şoförü onu tanıyana kadar...

Piyano mükâfat olarak Avner Carmi'ye verilir. Carmi, görevi sona erince piyanoyu evine götürür. Bir barışsever olan Carmi, kendisiyle röportaj yapan bir gazeteci sayesinde Sedat ve Begin'e şu mesajı gönderir: İsrail ve Mısır arasındaki savaşı sona erdirirlerse piyanoyu Mersa Matruh Müzesi'ne bağışlayacaktır!..

Uzaydan bakıldığında bir kuyruklu piyanoya benzeyen kıta Afrika'dır!.. Ve bu kıtanın derinliklerinde yalnızca katledilen onca insanın kemikleri değil, bir de bilinmeyen bir piyano öyküsü gömülüdür.

Savaş Uçakları Liverpool'u Bombalarken

Julia'nın çığlıkları, kente düşen bombalardan kaçan insanların haykırışlarına karışmaktadır. İngiltere'nin liman kenti olan Liverpool, Hitler'in savaş uçakları tarafından yerle bir edilmektedir. Kentte çıkan yangın gecenin siyah saçlarını tutuşturmuş, ateşin dev dili savaşın zafer şarkısını söylemektedir...

Oysa Julia, insanlık tarihinin kara günlerinden biri olan 9 Ekim 1940'ta, gökten ölüm yağdığı böylesi bir günde, bir doğumevinde atmaktadır çığlıklarını!..

1938 yılıydı... Julia, kentteki Seflon Parkı'nda gezerken karşılaşmıştı Freddy'le... Freddy'nin başındaki şapka güldürmüştü Julia'yı, komik bir şapkaydı bu. Freddy, şapkayı çıkarıp göle fırlatmış ve böylelikle arkadaşlıkları başlamıştı... Ailesi bu birlikteliği onaylamasa da, evlenmeye kararlıydılar... İki yıl sonra Julia, Freddy'nin çocuğunu dünyaya getirmektedir.

Doğum anında Freddy, karısı Julia'nın yanında değildir. Bunun da nedeni Freddy'nin gemilerde garsonluk yapmasıdır. O günlerde Freddy'nin çalıştığı gemi New York Limanı'na demirlidir ve Julia kocasından Amerika'ya göçmen olarak başvuranların tutulduğu Ellis Adası'nda olduğuna dair haber almıştır. Julia, böylesi zor koşullarda do-

ğurduğu erkek çocuğa "John" adını koyar... Ve tabii ki bebek, babasının soyadını alarak kaydedilir nüfusa: "John Lennon..."

John zeki bir çocuktur. Okumayı dört yaşında söker... Yazma da ise başarılı olamaz! Sözcükleri bir türlü doğru olarak yazamamaktadır. Gittikleri göz doktoru Julia'ya, oğlunun aşırı derecede miyop olduğunu söyleyecektir.

Peter Shotton, Nigel Whalley ve Ivan Vaughan... Hayır, hayır; bunlar John Lennon'un Beatles'dan önce kurduğu topluluğun müzisyenleri değildir. John Lennon'un hayatındaki ilk grup yine dört kişidir ama amaçları müzik yapmak değil, dükkânlardan şekerleme ve oyuncak çalmaktır!

John Lennon, ortaokul yıllarında da epeyce ünlüdür. Karatahta silgilerini pencereden sokağa atmak, bahçede oynanan futbol maçlarında müşterek bahis oynatmak, okuldan kaçmak o yıllarda Lennon'un şöhretine şöhret katan eylemlerinden birkaçıdır sadece!

Okuma ve yazmayı söktüğü günlerden beri kitap yazan, resim yapan Lennon, bu marifetlerini okul yıllarında da sürdürür. Şiirleri arkadaşlarını güldürmek için yazarken, öğretmenlerin de karikatürlerini çizmektedir. Karikatürleri dart tahtası olarak para karşılığında arkadaşlarına sattığı bu günlerde John Lennon'un müzikle tek ilişkisi, eniştesi George'un armağanı olarak cebinde taşıdığı mızıkadır.

Jim McCartney, kulakları az duyduğu için askere alınmayan, bu durumundan dolayı da uçak motoru üreten bir fabrikada çalışan işçidir. Jim, karısı Mary Mohin'in 18 Haziran 1942'de dünyaya getirdiği çocuğa "Paul" adını koyar...

Paul McCartney derslerinde çok başarılı bir öğrencidir. Tarih ve dil konularına aşırı ilgisi olan Paul, eski bir mü-

zisyen olan babasının gitarını da elinden düşürmemektedir. Babası, verdiği onca derse rağmen oğlunun gitar çalma konusunda gelişme gösterememesine bir anlam veremez. Sonunda sorunu çözer: John McCartney, her işini sağ elle yapıyor olsa da, gitar çalma konusunda solaktır! Bu gerçeği anladıktan sonra Jim'in yaptığı ilk iş, gitarın tellerini ters takmak olur...

6 Temmuz 1957... John Lennon, kurduğu müzik topluluğuyla Woolton'daki yaz şenliğinde sahneye çıkar. Konser sonrasında, çocukluk yıllarında kurduğu masum hırsızlıklar çetesinin üyelerinden Ivan Vaughan yanına gelir. İki eski dost kucaklaştıktan sonra Ivan yanındaki arkadaşını tanıştırır: "Bu Paul..."

Beatles topluluğunun üçüncü üyesi George Harrison 25 Şubat 1943'te, gemilerde kamarot olan bir baba ve manavda çalışan bir annenin çocuğu olarak dünyaya gelir. Ağabeyi Peter, John Lennon'un sınıf arkadaşıdır. George, hem okulda hem de gitar çalma konusunda son derece başarısızdır. Derslerdeki kötü notları umurunda olmasa da, gitarı elinden hiç bırakmamaktadır. Öylesine sevmektedir gitarı, parmaklarının acısından ağlayıncaya kadar çalmakta ve gitarın borcunu ödemek için de, bir kasabın yanında çalışmaktadır!.. George, John Lennon ile aynı otobüse binerek okula gitmekte ve yol boyunca da müzik konusunda sohbet etmektedirler.

John Lennon, Paul McCartney ve George Harrison'dan sonra gelelim Beatles topluluğunun son üyesine... Bunun için Nazi uçaklarının bombaladığı Liverpool'a geri dönüyoruz... Tarih, 7 Temmuz 1940. O gün Elsie Starkey, dünyaya gelen bebeğini kucağına alarak, yeni bir hava saldırısından korunmak için kömürlüğe inmektedir... Bebeğe babasının adı olan "Ritchie" konulmuştur... Ritchie'nin hayatının ilk yılları talihsizliklerle doludur. Okula başladı-

ğı yıl apandisit şikâyetiyle hastaneye kaldırılır ve zor geçen ameliyat sonrasında haftalarca komada kalır. Tam iyileşti denilirken, hastane yatağından düşer ve başını sert bir şekilde zemine çarpar. Bu kazalar nedeniyle sekiz yaşına geldiğinde bile henüz okuma ve yazma bilmemektedir. Okula başlayan Ritchie ağır bir soğuk algınlığına yakalanır ve hayatının iki yılını da bir çocuk sanatoryumunda geçirmek zorunda kalır.

Ritchie Starkey, elinin altındaki her şeye vurmakta, etrafındakiler bunu rahatlamak için yaptığını sanmaktadır. Üvey babası Harry, bir doğramacının yanında çırak olarak çalışan Ritchie'nin yeteneğini keşfederek ona ilk davul takımını alır. Arkadaşları, parmaklarına taktığı yüzüklerden dolayı Ritchie'ye yüzükler, yani "Rings" adını koymuşlardır. Zamanla bu ad, Ritchie'nin vahşi batıya duyduğu ilgiden dolayı "Ringo"ya dönüşür. Soyadı da zaman içinde kısalır ve Beatles'ın son üyesinin adı böylelikle doğmuş olur: "Ringo Star..."

İnsanlığın Ay'a ulaşma haberlerinin en yoğun olduğu 1960'lı yılların gazete sayfalarında, astronotlardan daha çok, öykülerini okuduğunuz "Beatles" grubunun fotoğrafları yer almaktadır!.. Ve NASA, kuruluşunun 50. yıl kutlamalarında, uzaya dev uydulardan bir şarkı yayını yapar. 3 bin 879 trilyon kilometre ötedeki Kutupyıldızı'na ulaşan şarkı, Beatles'ın "Evreni Aşmak" adlı eseridir:

Kırılan ışık hayalleri
Beni tekrar tekrar çağıran
Bir milyon gözün dans etmesi sanki
Ve evren boyunca düşünceler
Bir posta kutusunun içindeki
Dinmeyen rüzgâr gibi amaçsızca dağılıyor.

Bir Uçak Kaç İnsan Öldürebilir?

Kentlerde patlayan bombalar için "terörist işi" deniliyor. Masum insanları katletmenin elbette haklı görünür bir yanı yoktur, olamaz da! Tıpkı, günümüzden tam 60 yıl önce, 6 Ağustos 1945 günü Hiroşima'da on binlerce masum insanın ölümüne neden olan atom bombası gibi!..

Sahi, ne diyeceğiz Hiroşima'ya atılan atom bombası için? Savaş mı, yoksa terör saldırısı mı? Yüze yakın masum insanı öldüren saldırılar "terör" olarak adlandırılırken, ölen sivillerin sayısı on binleri aşınca bunun adı "savaş" mı oluyor?

Japonya'da atom bombasından söz etmek yıllarca yasaklanır. Amerikan işgal komutanlığı katliamla ilgili her türlü yayını ve toplantıyı yasaklar. Beş yıl sonra, 1950 yılının 6 Ağustos'unda Hiroşima'da düzenlenmek istenilen "Barış Günü" işgal askerleri tarafından dağıtılır. Dahası, Japonya'da, *Atom Bombası Çocukları* adlı film tam 25 yıl sonra, 1970 yılının Haziran ayında gösterilir!

Hiroşima, Otha Nehri'nin denizle buluşurken altı kola ayrıldığı delta üzerinde kurulan, ince ve uzun adalardan oluşan bir kent... Adalar arasındaki köprüler birer kolye gibi süslüyor bu güzel kenti.

8 Ağustos 1945'te, Hiroşima halkı sığınaklarda geçirdiği gecenin ardından güzel bir yaz gününe uyanır. Duyulan uçak sesleri kimseyi korkutmaz, çünkü saldırı alarmı verilmemiştir. Saat 8:15'te, 20 bin ton TNT gücünde olan bir atom bombası patlar, Tinian Adası'nın 600 metre üstünde...

O gün, Hiroşima'da yaşanılanların korkunçluğunu kentteki Barış Müzesi'nde sergilenen bir fotoğrafla anlatmaya çalışalım: Atom bombasının patladığı an çekilen bu fotoğrafta bir insan gölgesi görülüyor yalnızca; o korkunç sıcaklıkta bir insan bedeni eriyip giderken, Sumitoma Bankası'nın duvarında gölgesi kalır yalnızca!.. İnsan yok olmuş ama gölgesi kalmış duvarda... Ve tam o an çekilmiş fotoğraf, gölge de silinmeden az önce! Atom bombasının insanları nasıl da bir anda kül ettiğini uzun uzun yazmaya hiç gerek yok. Sözünü ettiğimiz fotoğraf her şeyi anlatıyor apaçık.

Latin şair Tibullus, yaklaşık iki bin yıl önce yazdığı bir şiirde savaşın korkunçluğunu şu dizelerle dile getirir:

Kimdi kılıç denilen korkunç silahı icat eden
Sel gibi akıtılıyor insanlık kanı
Ölümün yolu ne kadar kısa ve korkunç

Yıllar geçer aradan... İnsanlık kılıçtan daha korkunç, ölümün yolunu daha da kısaltan silahlar icat eder. Sonunda Melih Cevdet Anday "Hiroşima" adlı şu dörtlüğü kaleme alır:

Büyükbabam, babam, ben,
Küçük oğlan, kız, damat,
Gelişimiz teker tekerdi,
Gidişimiz cümbür cemaat!

Kılıcı sevmeyen, bu demir parçasını ölümün yolunu kısalttığı için korkunç bulan Tibullus, Hiroşima'yı görseydi neler yazardı acaba? Bizde ise Ceyhun Atuf Kansu yazdı Hiroşima'yı, Fazıl Hüsnü Dağlarca... Ve elbette Nâzım Hikmet:

Koşuyor altı yaşında bir oğlan,
uçurtması geçiyor ağaçlardan,
siz de böyle koşmuştunuz bir zaman.
Çocuklara kıymayın efendiler.
Bulutlar adam öldürmesin.

Enola Gay, dünyaya getirdiği erkek çocuğuna "Tibbets" adını koyar. O çocuk büyür ve pilot olur; o da annesinin adını verir uçağına. Enola Gay'in Hiroşima üstünde açılan kapakları 250 bin masum insanın ölümüne neden olan atom bombasını doğurur!

Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombaları binlerce sivil insanın ölümüne neden olur. İnsanlık tarihinin bu en büyük dramı kınanırken, bir gerçek unutulur hep!.. O da şudur: Atom bombaları atılmadan önce, Amerikan savaş uçaklarının bombaladığı Japon kentlerinde ölen sivillerin sayısı, Hiroşima ve Nagazaki'de katledilenlerin toplamından bir kat fazladır!

Amiral Onishi, atom bombalarından sonra da teslim olmayı kabul etmez. Radyodan imparatorun Japonya'nın teslim olduğunu bildiren konuşmasını dinledikten sonra Japon gençliğine seslendiği şu yazıyı kaleme alır: "Kamikaze pilotlarının ve askerlerin ruhlarını saygıyla anıyorum. Başarısızlığımdan dolayı Japon gençliğinden özür diliyorum. İmparatorun sözlerini dinleyin ve tüm dünyada barış için çalışın."

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra insanlık, bir daha böyle korkunç yıkımlar olmaması için temiz bir sayfa açar.

Savaş sonrasında güç gösterisi Ay'a ilk ulaşan olma yönündedir. Onishi, Japon gençliğine veda mektubu yazdıktan sonra harakiri yapar. Ve son nefesini verirken de bir şiir yazar. Bu şiir, sanki, 1950'li ve 60'lı yılların habercisi gibidir:

Tazelenmiş ve temiz
Bir ay ışıldıyor
Korkunç fırtına sonrası

Onishi'nin mektubuna başlarken andığı Kamikaze uçakları, Amerikalıların savaş gemilerine, askeri üslerine yaptıkları ölüm dalışlarıyla ünlenirler. Pilotun kendini feda ettiği bu uçaklar adını bir Japon efsanesinden alırlar. Efsaneye göre, düşman Japonya'ya saldırdığında, Güneş Tanrısı, çocuklarını korumak için bir rüzgâr göndermiş ve o rüzgâr ülkenin kurtarıcısı olmuştur. Rüzgârın adı "İlahi Rüzgâr" anlamına gelen Kamikaze'dir.

2 Eylül 1945'te, Amerika Birleşik Devletleri'nin Japonya'ya teslim belgelerini imzalattığı Missouri savaş gemisinde iki bayrak asılıdır. Bunlardan biri, Japon savaş uçaklarının Pearl Harbor'ı bombaladıkları gün, Washington'daki Beyaz Saray'da asılı olan bayraktır. Ne de olsa Amerikalılar, Pearl Harbor'ın intikamını almak için atom bombalarını attıklarını söylemektedir. Amerikan donanmasının üssü olan Pearl Harbor'a Japon savaş uçaklarının yaptığı saldırıda 2.800 insan ölmüştü. Bunlar arasında sivillerin sayısı 68'dir. Sivillerin hepsi de yanlışlıkla Amerikalılar tarafından vurulmuştur!

Missouri'ye asılı öteki bayrak ise 1853 yılından kalma bir bayraktır! Söz konusu tarihte Matthew C. Perry kaptanlığındaki bir Amerika savaş gemisi Japonya'ya gelir ve kendileriyle ticaret yapmamaları halinde limandaki tüm gemileri batıracağı tehdidini savurur. Amerikalı General

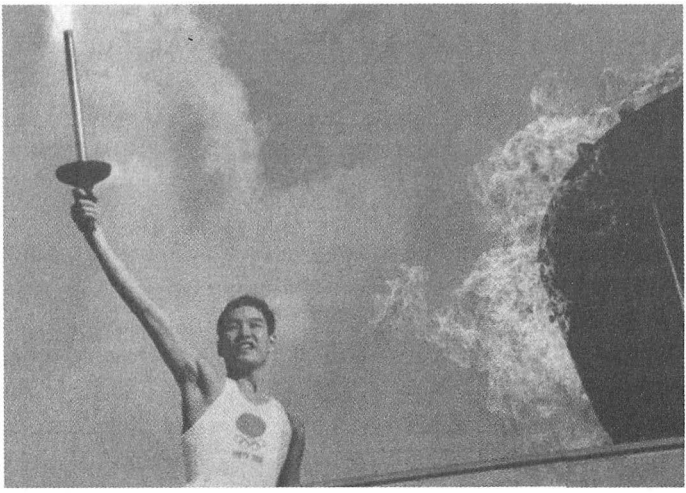
MacArthur'un gemisinin direğine çektiği ikinci bayrak, tarihteki bu zorbalığın yaşandığı gün, Kaptan Perry'nin gemisine asılı olan bayraktır.

Tarih, 10 Ekim 1964... 18. Olimpiyat Oyunları Japonya'da düzenlenmektedir. Tokyo'daki stadyumu dolduran Japonlar coşkuyla olimpiyatlara katılan sporcuları alkışlamaktadır...

Birden, binlerce insanın doldurduğu tribünler sessizliğe gömülür! Stadyuma, olimpiyat meşalesini taşıyan atlet girmiştir...

Atletin adı Sakai Yoshinori'dir... 6 Ağustos 1945'te, atom bombasının atıldığı gün Hiroşima'da doğan Sakai Yoshinori'nin elindeki meşale, yüreklerdeki yangını bir kez daha tutuşturur.

Dünya'daki en büyük ateş, keşke yalnızca, uzaya doğru yol alan bir roketin arkasında bıraktığı olsa!

Sakai Yoshinori, 1964 Tokyo Olimpiyatları'nın ateşini yakıyor.

Bild Lilli oyuncağı 1955 yılında, Almanya'da üretilmiştir.
(İstanbul Oyuncak Müzesi Koleksiyonu)

Astronot Barbie Olmasaydı!..

Tarihçiler İkinci Dünya Savaşı'nı, Hitler'in ordularının 1 Eylül 1939'da Polonya'yı işgaliyle başlatırlar. Oysa, ne büyük bir yanılgıdır bu!.. Hitler, Almanya'da iktidara geldiği 1933 yılında önce oyuncak askerlerle çocukların düşlerini, oyunlarını işgal etmiştir. Nazi kıyafetli, ellerinde gamalı haçlı bayraklar taşıyan bu oyuncaklarla oynayan çocuklar, savaş başladığında oyuncakların yerine geçeceklerdir!..

Nazi propagandası içeren oyuncak askerleri üreten Hausser Fabrikası, dünya oyuncak tarihinde bilinmeyen, çok önemli bir rol daha oynamıştır!.. Her şey Hamburg'da yayımlanan *Bild Zeitung* adlı magazin gazetesinin sayfalarında başlar... Gazetenin yöneticileri, okurlar tarafından çok sevilen Bild Lilli adlı karikatür kahramanını bir oyuncağa dönüştürmeye karar verirler. Bir kadın kahraman olan Lilli'nin oyuncağı 1955 yılında, Hausser Fabrikası tarafından üretilir. Nazi Almanyası'na askerler yapan fabrika, oyuncak tarihinin en büyük savaşına neden olacak bir ürünü piyasaya sürdüğünden elbette habersizdir!..

Amerikalı oyuncak imalatçısı Eliot Handler, karısı Ruth ile gezmek amacıyla gittikleri İsviçre'de bir oyuncakçıda Bild Lilli'yle karşılaşırlar. Gazete sayfasından çıkarak

oyuncakçı vitrinine yerleşen Lilli'yi Handler çifti çok beğenir. Amerika'ya apar topar dönerek, 1959 yılında "Barbie" adlı bir oyuncak üretirler. Bu oyuncak, Lilli'nin ikiz kardeşi olup, sadece boy olarak birkaç santim daha büyüktür. O güne kadar yapılan bebeklerin dışında kadınsı görünümü olan Bild Lilli'nin, çocuklar tarafından beğenileceği düşüncesine Eliot Handler ve ortağı Harold Matson karşı çıksalar da, Ruth Handler, kızı Barbara'nın bebeği çok sevdiğini ve ürettikleri Barbie'nin tüm dünya çocukları tarafından kapışılacağını savunur. Bild Lilli'nin Amerikalı ikizi de adını zaten Handler çiftinin kızları Barbara'dan almaktadır.

Tüm tartışma, kız çocukların göğüsleri olan bir oyuncak bebekle oynayıp oynamayacaklarında kilitlenir. Almanya'da doğan göğüslü oyuncak bebeğin Amerika'ya taşındığında büyüyen sadece boyu değildir. Ruth Handler'in tasarladığı ilk Barbie'nin vücut ölçüleri 98-45-83'tür!.. Ne var ki, oyuncak piyasasından eleştiriler gelmekte gecikmez. Barbie bebeğin erkeklerin cinsel fantezilerine alet olduğu ve kız çocuklarının henüz olgunlaşmamış bedenlerine yabancılaştıklarına dair tepkiler Ruth Handler'in geri adım atmasına neden olur ve de Barbie bebeğin göğüsleri küçültülür.

Harold Matson'ın soyadının ilk hecesi ve Eliot Handler'in de adının ilk hecesinden oluşan Mattel firması, 1964 yılında "Füzeler Savaşı"nı kazanır ve patentini satın aldığı Almanya'da üretilen göğüslü Lilli bebeği tarih sayfasına gömer. Barbie'nin göğüsleri füze savaşı konusunda Almanya'nın ABD'ye karşı aldığı ikinci yenilgidir. Nazi döneminin ünlü füze uzmanı Von Braun'u Amerika'ya kaptırması Almanya'nın ilk hezimetidir. Ne gariptir ki, Barbie bebeğin göğüslerinin büyütüldüğü yıllarda Amerika, Ay'a ulaşacak füze projelerini de aynı hızla büyüt-

mekteydi. 1964'te Amerika, Orlando'da bataklık bir alanda bulunan Merrit Adası'nı Cape Kennedy Uzay Üssü'ne dönüştürmek için inşaata başlamıştı. Aynı yıl, Ruslar Ay'a ulaşma konusunda Amerika'nın önündeydiler. 12 Ekim 1964'te "Voskhod 1" adlı araç Vladimir Komarov, Konstantin Feoktistov ve Boris Yegorov adlı kozmonotları uzaya taşıyarak, birden çok ilk insanlı uçuşu başarıyla gerçekleştirmişlerdir.

Uzay savaşının Ruslar ve Amerikalılar arasında bilim alanında yaşanıldığı 1960'lı yıllarda, Barbie çılgınlığı tüm dünyayı etkisi altına almaya başlar. Öyle ki, o yıllarda bir saniyede iki Barbie bebeği satılmaktadır!.. Bu arada, Handler çiftinin oğulları Kenneth, Barbie'nin yeni üretilen erkek arkadaşı "Ken"e de adını vermiştir.

İri göğüslü oyuncak bebek üreticisi Ruth Handler'i 1970 yılında kötü bir haber beklemektedir: Ruth göğüs kanseridir!.. Ameliyatta bir göğsü alınan Ruth, sağlık nedeniyle Barbie serüvenini kapatır. Üretilen protez göğüslerin rahatsız ve kullanışsız olduğunu gören Ruth, estetik protez uzmanı Peyton Massey ile birlikte bu alanda daha kaliteli ürünler yapmaya karar verir. Kurdukları "Ruthton Inc." firmasında ürettikleri protez göğüsler kısa sürede kanserli kadınların yüzünü güldürür. Firma ayrıca, ameliyatta göğsü alınan kadınlar için mayo da üretmiştir.

Ruth Handler, 2002 yılında ayrılır dünyadan... Ne gariptir ki, iri göğüslü oyuncağı üreten Ruth'un, sonradan kurduğu protez göğüs imalatında çalıştırdıkları da, Barbie fabrikasından emekli olmuş teknisyenlerdir!..

Bilinmeyen bir Füze Savaşı'nın iki kahramanı olan Bild Lilli ve Barbie'nin ender bulunan ve çok değerli olan ilk örnekleri İstanbul Oyuncak Müzesi'nde sergilenmektedir. İtiraf etmeliyim ki, müze çalışmalarına başladığım ilk yıllarda Barbie bebeğe önyargıyla bakıyordum. Tüketim top-

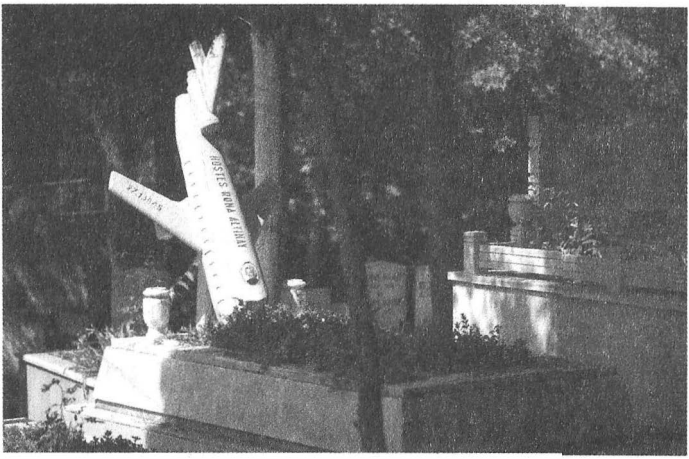
lumu yaratmanın, cinselliğin, Amerika hayranlığının ve uzun bir listeye sığacak daha pek çok olumsuzluğun simgesi olarak görünüyordu gözüme. Listede haklı olduğum maddeler yok değildi elbette... Ama, tanık olduğum şu olay, yargı terazisinin karşı tarafına da çok önemli bir ağırlık koymama neden oldu:

İstanbul Oyuncak Müzesi'ni tasarlarken, hazırladığımız ilk yer Uzay Odası olmuştur. Tavanında yıldızların yanıp söndüğü bu odada, insanın Ay'a ulaşma düşüyle ürettiği oyuncak örnekleri sergilenmektedir. İşte, bu odanın kapısına gelen bir anne içeriye girmeden, başını şöyle bir uzatarak baktıktan sonra, elinden tuttuğu altı, yedi yaşlarındaki kız çocuğuna şunları söyler: "Gel kızım gidelim, bu oda erkek çocukların oyuncaklarıyla dolu."

Anneye göre uzay konulu bir odada kızları ilgilendiren bir şey olamazdı! Çünkü, uzaya çıkmak, Ay'a gitmek ne de olsa erkek işiydi! Uzay Odası'nın kapıya yakın camekânında sergilenen astronot kıyafetli bir Barbie vardı... Kız çocuğu onu göstererek, "Ama anne bak, burada Barbie var, girebiliriz," dedi...

Barbie bebeği fazla süslü, takıp takıştıran, sürüp sürüştüren bir kadın simgesi olarak görebiliriz. Unutmamalıyız ki, Barbie karakterlerinin neredeyse tümünde, çalışan kadın imajı vardır. Öğretmen, doktor, hemşire, pilot, hostes, veteriner... Astronot Barbie olmasaydı, o kız çocuğu annesini Uzay Odası'na sokamayacak, belki de hayallerine Ay'ı, yıldızları ve tüm gezegenleri koyamayacaktı!..

Aşiyan'a Çakılan Uçak!..

Hostes Rona Altınay'ın mezar taşı.

Aşiyan Mezarlığı'nda, burnunun ucundan yere çakılı duran uçak şeklinde bir mezar taşı vardır. Gövdesinde "Hostes Rona Altınay" yazılı mermer uçağın bir kanadında mezarda yatan genç kadının doğum tarihi okunur: "27.1.1955".

Öteki kanatta yazılı olan ölüm günü ise bizi uçuş tarihinin en büyük kazalarından birine götürür: "3.3.1974".

O gün, Yeşilköy Havaalanı'na ulaşan habere hiç kimse inanmak istemez: "981 düştü!.."

"Ankara" adlı uçaktır sözü edilen... 1974 yılının 3 Mart günü, saat 08:55'te, 221 yolcusuyla Yeşilköy'den havalanır Ankara... Önce Paris'e uğrayacak, yolcu indirip, yeni yolcularını aldıktan sonra Londra'ya uçacaktır. Orly'de 93 yolcunun indiği uçağa 217 kişi biner. 345 yolcu ve 12 mürettebatıyla Paris'ten ayrılan Ankara, Türkiye saatiyle 13:30'da yere çakılır.

Paris'e 60 kilometre uzaklıkta bulunan kulübe golf oynamak için giden Carrel şöyle anlatır gördüklerini: "Uçak tam anlamıyla ormana doğru fırlattı kendini. Ağaçların tepelerini biçerek yere çakıldı. İki-üç saniye kadar sonra şiddetli bir patlama duydum. Aynı anda korkunç bir hava basıncı çevreyi yaladı ve bulunduğum kulübün camlarını parçaladı."

Fransız krallarının av alanı olan Ermenonville Ormanı'na düşer Ankara... Üzücü haber ülkemizde, dünya sivil havacılık tarihinin en büyük kazası olarak duyurulurken, radyo ve televizyondaki eğlence programları kaldırılır. Kar altındaki ormanda, uçağın on kilometre uzağında bile insan cesetleri toplanır.

Ankara, McDonnell Douglas Şirketi'nin yapımı olan ve "DC-10" diye adlandırılan uçaklardan biridir. Türk Hava Yolları'nın, gelişmiş havayollarının bile almakta acele etmediği DC-10'lardan üç tanesini filosuna katması eleştirilere yol açmıştır. Bir görgü tanığının ifadesinde uçağın önce kuyruğunun koptuğunu, geri kalan kısmının bir müddet uçtuğunu söylemesi üzerine, soruşturma komisyonu çalışmalarını bu bilginin ışığında yürütmeye başlar. Araştırma sonucunda da, Ankara'nın bagaj kapısının koparak kuyruğu parçaladığı gerçeğine ulaşılır.

Hostes Rona Altınay'ın, Aşiyan'daki mezar taşında bu bilgiler yazmaz elbette. Ama, düşen bir uçak şeklindeki

mezar taşının bir köşesine "DC-10" yazdırmayı unutmamış yaptıranlar!

Kaptan pilotluğunu Nejat Berköz'ün yaptığı Ankara'ya, Paris'ten binenler British European Airways Şirketi'nin yolcularıdır. Bu şirketin yer personeli grevde olduğu için yolcular THY'ye aktarılır. İngiliz hostesler, uçağın düştüğünü öğrenince, "Bu yolcuları biz vererek ölümlerine sebep olduk," diyerek dışa vururlar pişmanlıklarını.

Ölenler listesinde Halide Toygar'ın adı okunsa da, bu yolcu uçakta değildir. İstanbul'da rahatsızlanan Halide Toygar'ın biletini Vilma Ortaagopyan adlı arkadaşına verdiği anlaşılır. İstanbul Radyosu'nda program yapımcısı olan Tulga Akbulut da yolcular arasındadır. Akbulut, gözüne tornavida batan dört yaşındaki oğlu Yunus'u tedavi için Londra'ya götürüyordur.

Kemanın hayat kurtardığı uçaktır Ankara!.. Müzisyen Tunç Ünver, Londra'ya gidecektir ama keman almak için Paris'te inecek şekilde tasarlar uçuşunu... Ve öyle de yapar!

Bir kanadında doğumu, öbür kanadında ölümü yazılı mermer bir uçakla anılan Rona Altınay'ın aramızdan ayrıldığı gün olan 3 Mart, ünlü bir yazarın da ölüm günü aynı zamanda. Kim midir o yazar? Bu sorunun yanıtı aşağıdaki paragrafta gizlidir:

"Bulutlar arasından Londra'ya doğru uçmakta olan Ankara adlı uçak, bir uçurtma gibi süzülür, toprağa çakılır sonra... Ağaçların dallarına takılır dostlara alınan armağanlar. Kar altında üşür bir oyuncak ayı. Görgü tanıkları uçağın kuyruğunun koptuğunu anlatırlar. Paris Orly Havaalanı'ndan havalandıktan birkaç dakika sonra yaşanır tüm bu acılar. Rona Altınay, uçağın düştüğü an, bir bardak su götürüyor olabilir mi, dört yaşındaki Yunus Akbulut'a?.."

Tanıdınız mı, 3 Mart 1982'de ölen ünlü Fransız yazarı? Efendim, yukarıdaki paragraftan anlaşılmıyor mu, dediniz?.. O zaman dikkatli okuyun paragrafı, içinde "e" harfini hiç kullanmadığımı göreceksiniz. Yazarımız da zaten, sayfalarında "e" harfi olmayan bir kitap yazan George Perec'tir... Ve Perec, ülkesi Fransa'ya düşen ve de adında "e" harfi olmayan "Türk Hava Yolları, Ankara" uçağından tam 8 yıl sonra çakılır hayata!..

Rona Altınay'ın, adını taşıyan çeşmeyle karşılıklı olan mezarındaki mermer uçağın kanatları, birkaç kez kopmuş ve yapıştırılmış yerlerine. Bunun nedeni, uçağı kocaman bir oyuncak sanan çocukların, kanatlarına asılarak sallanmalarıdır!..

Kanatlarını oyun oynamak isteyen çocukların kırdığı, uçak şeklindeki bir mezar taşı!...

İstanbul, daha ne sırlar gizliyorsundur kuytu köşelerinde, kim bilir?

Boğaziçi'nde Kırık Bir Kanat Öyküsü...

Hezarfen Ahmet Çelebi'nin kıtalar arası ilk insan uçuşunu gerçekleştirdiği İstanbul Boğazı'nda, Bebekli Atıf Bey ne yazık ki unutulmuştur! Teknik araçlara son derece meraklı olan ve Boğaz kıyısında şirin bir köy olan Bebek'te yaşayan Atıf Bey, ilkel de olsa İstanbul'da ilk uçağı yapan insandır. Gürgen ağacı ve saçtan yapılan uçağın kuyruğu, kanadı ve de pervanesi bulunmaktadır. 1861 yılının 26 Haziran gününde, tüm Bebekliler Protestan Bahçesi'nde toplanırlar. O gün, uçacağını duyuran Atıf Bey, pervanesini ayaklarıyla döndürdüğü uçağıyla yüksek bir yerden havalansa da, ancak 10 metre uçmayı başarır. Yaralanan Atıf Bey'e, İngiliz Okulu'nun öğretmenleri ilk tedavisini yaparken, Bebekliler, babasından kalan parayı böyle saçma sapan işlere harcadığı gerekçesiyle kendisini mirasyedi bir budala ilan ederler!

Kırılan keşke sadece Bebekli Atıf Bey'in birkaç kemiği olsa!.. Hakkında söylenenlerle gururu da kırılan, inancı ezilen uçuş sevdalısı bu Boğaz çocuğunun, martıların oyununa bir daha karışıp karışmadığı bilinmez. Atıf Bey, uçmayı denediyse de, bunu gözlerden ve dillerden uzak bir yerde ve zamanda yaptığını düşünmek yanlış olmayacaktır.

Boğaziçi'ndeki kanatların tarihine bakacak olursak, bir hayal kırıklığının da Beşiktaş'ta yaşandığını görürüz: Cumhuriyet tarihinin ilk uçaklarının satın alınması için para yardımı istenilen işadamı Nuri Demirağ şu karşılığı verir: "Mademki bir millet tayyaresiz yaşayamaz, öyleyse bu yaşama vasıtasını başkalarının lütfundan beklememeliyiz. Ben bu uçakların fabrikasını yapmaya talibim."

Nuri Demirağ "Tayyare Etüd Atölyesi" adındaki uçak fabrikasını 1936'da, Beşiktaş'ta kurar. 12 eğitim uçağı, 65 planör ve 1 adet yolcu uçağının üretildiği fabrikada çalışan "Ferruh" adındaki genç adamın gözü, işe gitmek için her gün önünden geçtiği Fındıklı'daki Güzel Sanatlar Akademisi'ndedir. Bu okuldaki öğrencilerle arkadaşlık kuran genç adam, uçak fabrikası kapanınca Akademi'nin sınavlarına girer ve ressam Nazmi Ziya'nın atölyesine kabul edilmeyi başarır. 2009 yılının ilkbaharında yıkılan uçak fabrikasında gençliğinin ilk yıllarında çalışmış olan genç adam, resim tarihine imzasını Ferruh Başağa olarak atacaktır...

Güzel Sanatlar Akademisi'nin yanındaki Donanma Çay Bahçesi, yalnızca öğrencilerin değil, hayalleri Boğaz'ın kıyısındaki bu okulda ders veren sanatçıların atölyelerine girmek olan öğrenci adaylarının da gittiği bir yerdir. Aşkın da kanatları vardır ve gün gelir kırılır, diyerek, 1970'li yılların başında, Donanma Çay Bahçesi'nin masalarından birinde oturan iki gencin yanına konuk oluyoruz. Genç adam sevgilisine "Civciv," genç kız da ona "Çılgın" demektedir. İki sevgili de baraj sınavını geçmiş, asıl sınava hazırlanmaktadır. Yani, iki sevgili birlikte ders çalışmakta ve okulun kuytu köşelerinde fırsat buldukça öpüşmektedir. Çılgın kararlıdır, sanat tarihi sınavında Civciv'i yanına oturtacak ve ona yardımcı olacaktır. Öyle de yapar; ama bir gözetmen yanına gelerek, "Kalk bakim sen oradan!" deyince tüm planlar altüst olur. Çılgın, o âna kadar altmış sorudan ikisinin yanıtını sevgilisine fısıldayabilmiştir!

Çılgın, soruların yanıtlarını yazarken bir an uzaklaştırıldığı sevgilisine bakar: Civciv'in önündeki kâğıda yanıtlarından çok gözyaşı damlamaktadır...

Akademi'nin sınav sonuçlarının asıldığı duvarının önü kalabalıktır o gün. Öğrenci adayları heyecanla adlarını aramaktadır listelerde... Üzülenler arasında Çılgın da vardır. Hayır! O, mimarlık bölümüne girmiştir ama Civciv hiçbir bölümü kazanamamıştır.

Sonbahar geldiğinde Akademi açılır, Donanma Çay Bahçesi kapanır. Çılgın'ı okulun kantininde görürüz; tek başına oturmuş, masaları, sandalyeleri kaldırılmış Donanma Çay Bahçesi'nin boşluğuna bakmaktadır. Civciv geri dönmüştür İzmir'e... Genç kızın otobüste yazdığı mektubu Çılgın hep yanında taşımaktadır: "Ah Çılgın, Çılgın şu an beraber olmalıydık. Kırmızı, kıpkırmızı. O birbirimizi bekleyeceğimiz kırmızılıkta. Falansız filansız bir kırmızı ve bir yerde incecik ay. Böyle bir gün bitimi kollarımı boynuna dolayacağım. Bunu istiyorum... Işıkları söndürdüler. Ne güzel!.. 'Ayrılsak da Beraberiz' çalıyor radyoda... Saat sekizi geçiyor, İzmir'e girdik... Senin bilmediğin benim tanıdığım yerler. Attilâ İlhan buraları çok sever..."

Çılgın durur mu? O da her gün mektup yazar İzmir'deki Civciv'e: "Bugün Bina Bilgisi'nden sınav vardı. Soru, ezbere Akademi ve çevresinin planının çizilmesi. Duvarlar yani, duvarlarımız. En başarılı benimki oldu herhalde. Arka duvarları kimse bilmiyordu, biz biliyorduk. Sonra çay bahçesi, kız lisesi tarafı, kantinin arkasındaki kaldırımda bulunan anlamsız basamağı çizdim. Seninle birlikte çizdik yani."

Gün gelir, mektupları kesilir Civciv'in... Merak içindeki Çılgın bir haber alamaz sevgilisinden. Bir gün, Gümüşsuyu'ndan Dolmabahçe'ye doğru yürürken, az ileride duran dolmuştan iki genç kızın indiğini görür. Biri Civciv'dir!

"Hosteslik sınavına geldim Çılgın."

"Niçin bana haber vermedin? Niçin mektuplarıma yanıt vermedin?"

"Sınavdan sonra konuşalım mı Çılgın?"

Genç adam uzun süre ayıramaz bakışlarını, Civciv'in içeri girdiği Türk Hava Yolları binasının kapısından... Ertesi gün, Fındıklı'da buluşur iki sevgili. Çılgın öpecek olur Civciv'i, genç kız kaçırır dudaklarını: "Yapamam Çılgın. Nişanlıma söz verdim!"

Ne demiştik yukarılarda bir yerde: "Aşkın da kanatları vardır, gün gelir kırılır..." Ama, okuduğunuz bu Boğaz öyküsünde kırılan sadece aşkın kanatları değildir. Çılgın bir gazete alır, 4 Mart 1974 tarihinde...

Ankara adlı uçağımız Paris'te düşmüş, 12'si mürettebat, 345 yolcu olmak üzere 357 insan ölmüştür...

Çılgın, yani Ferhan Şensoy, uçakta görevli hostesler arasında Civciv'in de adını okur!

Kara Kutudaki Reklam!

Ferhan Şensoy bir hostesle ilk kez, yatılı okul sınavına gitmek için bindiği uçakta karşılaşır. Samsun'dan İstanbul'a uçarken yanında Haluk adlı arkadaşı da vardır. Paris'te düşen Ankara uçağında ölen sevgilisinin hüznüyle yüreğinde büyük bir çukur açılacak olan sanatçı, şöyle anımsar o çocukluk günlerini: "Uçağa binip yerimize oturunca, daha da koyuyor bize ayrılık, annelerimizin ceplerimize koyduğu kar beyaz mendillere siliyoruz burunlarımızı. Kemerlerimizi bağlamayı beceremiyoruz, hostes abla bağlıyor."

Büyüdüğünde bir "hostes abla"ya bağlanacağından habersiz olan sanatçının *Gündeste* adlı kitabı hayatının kara kutusudur. Tiyatro sanatındaki ustalığının yanında, kalemiyle de okuru yüksek irtifalara çıkaran Ferhan Şensoy'un *Gündeste*'sinde, "Civciv" lakaplı hostes sevgilisiyle yaşadığı aşk, sayfalarda dağınık bir şekilde anlatılır. Tıpkı, Civciv'in de öldüğü Ankara uçağının enkazının bir kilometre uzunluğunda bir alana yayılması ve bulunan en büyük parçasının bir metre olması gibi!

Ferhan Şensoy, Civciv'e son seslenişini, hayatının dönüm noktası olan günlerden birinde yapar:

nam-ı civciv gönül bayraktaroğlu'na son mektup
duvardaki resmin duvar durdukça duracak orda
bugün yirmibeş ekim dokuzyüzyetmişbir
bir yıl boyu umutla bekledim seni
olmazları oldurmak senin içindi
sen istanbul'a gelmedin istanbul'a gittin
dudaklarım bir yıllık yalnızlıktır kızma
bu akşam sahneye çıkıyorum babamdan gizli
gogol'dan gizli müfettiş oyunuyla

Gündeste'nin arka kapağında iki odanın fotoğrafı bulunmaktadır. Bu fotoğraflardan birinde, duvara asılı, gülen bir genç kız fotoğrafı göze çarpar. Civciv midir, aynanın yanındaki fotoğrafta gülümseyen? Bir aşk kazasının bulunamayan, tarihe gömülmüş bir parçası mıdır, çerçeve içindeki yüz? Ne diyor hayatı roman değil, şiir olan Şensoy usta: "*duvardaki resmin duvar durdukça duracak orda...*" Bu soruların yanıtını merak etmek pisti pas geçmemize neden olmamalı. Bir havaalanının gece giydiği ışıklı kostüm gibi neşeli ve bir o kadar da hüzünlü imgeler yakalayan Ferhan Şensoy, şu dizelerle veda eder Civciv'e:

civciv'ime kıyarlar
nikah adı altında
izmir'in ortasında
şairlerle değil de mühendislerle
evlenmenin diyalektik gerekliliği üstüne

McDonnell Douglas tarafından üretilen DC-10 tipi Ankara uçağında iki büyük tasarım hatası yan yanadır. Uçakların kargo kapıları içeriye doğru açılırken, DC-10'da durum ters yönedir. 1970'li yılların teknolojisinde, bir uçağın kargo kapısının dışarı açılması büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Çünkü, kabin basıncının dışarıdan daha yüksek

olduğu uçakta, içe doğru açılan bir kapı yerinde güvenle durabilirken, DC-10'un dışarı açılan kapıları, şampanya şişesinin ağzındaki mantardan farksızdır! Daha da kötüsü, DC-10'ların kuyruktaki kontrol flaplarına giden hidrolik devreler, kargo kapısının eşiğinden geçmektedir. Bu durum, kargo kapısında doğacak bir sorunun, uçağı, ölümün eşiğine getireceği anlamını taşımaktadır.

981 sefer sayılı Ankara, Paris'ten Londra'ya kargo kapağı güvenli bir şekilde kapatılmamış olarak havalanır... Uçağın bulunan kara kutusunda kaptan, ikinci pilot ve uçuş mühendisinin son konuşmaları duyulur:

İkinci pilot – Ne oldu?
Kaptan – Kabinde patlama oldu.

O yılların simgesi olan bir bisküvi reklamı, yıllar geçmiş olsa da herkesin aklındadır: "*Bir bilmecem var çocuklar / Haydi sor sor / Çayda kahvaltıda yenir / Acaba nedir nedir / Bisküvi denince akla / Tamam şimdi bulduk / her an onun adı gelir...*"

Kara kutudaki konuşmalara dönelim:

İkinci pilot – Emin misin?
Kaptan – Çek, çek! Uçağın burnunu kaldır.
İkinci pilot – Kaldıramıyorum, kumandalar itaat etmiyor.

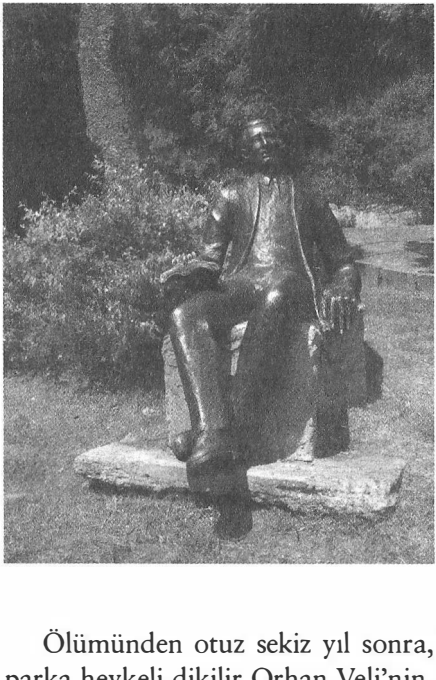
Kaptan Nejat Berköz, bunun üzerine reklam filmindeki melodisine uyarak şunları söyler: "Acaba nedir, nedir?.."

Uçuş mühendisi – Yapacak bir şey kalmadı.
İkinci pilot – Yedi bin feet.
Kaptan – Hidrolik sistemi?..
İkinci pilot – Kaybettik ayy, ayyy!
Kaptan – Galiba çakılıyoruz...

Mezar Taşındaki Uyak!..

Beyazıt Camii'nde namazı kılınan cenazenin ardından yürüyen insanlar, Cağaloğlu'na geldiklerinde, yokuş boyunca sıralanan kitabevlerinin kepenklerini birer birer indirdiklerini görürler. Vitrinleri bir giyotin gibi kapatan çinkoların çıkardıkları sesler, bir matem melodisi gibi yokuş boyunca yankılanır. O sırada, çarşı iznine çıkan bir asker, cenazeye gösterilen ilgi karşısında yanındakine sorar: "Merhum ne iş yapardı abi?" "Şairdi" yanıtı üzerine, "Nee, şair mi?" diyerek heyecanını ifade eden asker, esas duruşa geçer ve önünden ağır ağır ilerleyen tabuta selam çakar!

O gün, duvara asılı takvim yapraklarında "17 Kasım 1950" tarihi yazmaktadır. Tabutun içindeki de, üç gün önce kaldırıldığı Cerrahpaşa Hastanesi'nde, saat 23:20'de gözlerini İstanbul'a, şiire ve yaşama kapayan, doktorların ölümünü şüpheli gördükleri için otopsi yaptıkları, kestikleri, biçtikleri Orhan Veli'nin narin bedenidir. Orhan Veli, Aşiyan Mezarlığı'nda, tasarımını Abidin Dino'nun yaptığı kabire defnedilir. Şiirleri gibi süslü püslü olmayan mezar taşında yalnızca "Orhan Veli 1914-1950" yazmaktadır.

Orhan Veli heykeli.
Aşiyan Parkı, İstanbul.

Ölümünden otuz sekiz yıl sonra, Rumeli Hisarı'ndaki parka heykeli dikilir Orhan Veli'nin. Heykelin yapılış aşamasında, Melih Cevdet Anday aranılır ve arkadaşının oturup kalkışını içeren sorular sorulur. Anday, Orhan Veli'nin otururken bacak bacak üstüne attığını söylese de, heykelde bu oturuş şekli görülmemektedir. Melih Cevdet Anday'ın sözlerini doğrulayan fotoğraflardan biri, Sabahattin Ali'nin anlatıldığı, 1995'te yayımlanan *Filiz Hiç Üzülmesin* adlı kitabın sayfalarındadır. Bu fotoğrafta, Sabahattin Ali'nin yanında Orhan Veli, bacak bacak üstüne atarak oturmaktadır. Bir diğer fotoğraf ise, Mîna Urgan'ın 1998'den itibaren satış listesinde dev adımlar atan *Bir Dinozorun Anıları* adlı kitabında yer alır. Urgan'ın, Küllük Kahvesi'nde çektirdiği fotoğraftaki Orhan Veli'nin pozu, Melih Cevdet Anday'ı doğrular.

Heykelde, şairin oturuşu gibi giydiği, daha doğrusu kendisine giydirilen pantolon da tartışmaya açıktır. Şık giyinmeyi seven Orhan Veli, parasız kalınca elbiselerini eskiciye satardı. Bu konuda unutamadığı bir anısı vardır Melih Cevdet Anday'ın: "Sattığı yer hep aynı eskici olurdu. Hergele Meydanı'ndaki bir eskici. Tatlı bir anım var, onu anlatıvereyim, bu giysilerin pantolon paçaları dardı elbet, Orhan'ın beğenisine uygun olarak. Bir gün, gene bir giysisini götürdüğünde, eskici, 'Beyim, bir dahaki sefer paçaları bol tut, çünkü satılmıyor dar paçalı olduğu için,' demişti."

Orhan Veli'nin pantolon paçalarının kısa oluşunun nedeni babasıdır! Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nda şeflik yapan Mehmet Veli Bey, hiç hoşlanmazmış pantolon paçalarının ayakkabıya kadar sarkmasından. Hatta, şairin Ankara Lisesi'nden arkadaşı Oktay Rifat, bir kompozisyon dersinde kaleme aldığı yazıda, sözünü ettiğimiz paça sorununu ele almış ve Orhan Veli'nin evden çıkarken pantolon paçalarını epey yukarıya çektiğini yazmıştır. Heykele baktığımızda, pantolon paçalarının uzun olduğunu görürüz!..

Sakın ola ki, Rumeli Hisarı'ndaki Orhan Veli heykelini sevmediğimi düşünmeyin; önünden her geçişimde yüzümü gülümseten, beğendiğim bir sanat eseridir. Aşiyan Mezarlığı, şairin heykelinin birkaç metre ilerisindedir. İçinde Yahya Kemal, Turgut Uyar, Onat Kutlar ve Attilâ İlhan'ın da kalıbı dinlendirdiği mezarlığın duvarından, Orhan Veli heykeline bakan mezar taşlarından biri, Hostes Rona Altınay'ındır. Yere çakılı uçak şeklindeki bu mezar taşına, heykeldeki Orhan Veli, gecenin ıssız bir saatinde, kimsecikler görmeden, başını çevirip bakıyor mudur acaba? Bakıyorsa, şu dizeleri mi geliyordur aklına:

Ve ne düşünür tayyare
Yalnız kaldığı zaman?

Orhan Veli, Amerika ve Rusya'nın uzaya çıkmak için yarışacağı 1950'li yılların başında öldü. Dolayısıyla, yıldızları yakınlaştıran keşifleri göremedi. Ama, insanın uzaya çıkacağından, Ay'a adım atacağından, gökyüzünün en uzak yıldızlarını bile gözlemleyecek teleskoplar yapacağından emindi. Nasıl mı, bu kadar kesin bir yargıya varabiliyorum? Şairin şu dizelerini okuyun, siz de bana hak vereceksiniz:

Yüz sene sonra bugünkü dünyadan
Bir tek insan kalmadığı gün,
Sicilya sahillerinde yaşayan balıkçı
Bir yaz sabahı ağlarını atarken denize
Her zamankinden daha geniş gökyüzüne bakıp
Benden bir mısra mırıldanacak şarkı halinde.

Şiirin yazıldığı yıl 1937 olduğuna göre, "yüz sene" sonrası 2037'dir. Yüz yaşını aşan insan haberleri gazete sayfalarında arada bir boy gösterse de, Orhan Veli'nin dediği gibi, şiiri yazdığı yıllarda yaşamış olanlar, 2037'de, dünyayı terk edeceklerdir. Yaşamlarını sürdüren insanların, tepelerindeki gökyüzü hakkındaki bilgileri ve gözlem alanları ise hiç şüphesiz ki, 1937'den "daha geniş" olacaktır.

Aldırmayın siz, heykeldeki şairin bacak üstüne atıp atmadığına ya da pantolon paçalarının uzunluğuna, kısalığına... Orhan Veli'nin, başını elindeki kitaptan kaldırmış, sanki yıldızlara doğru bakan heykelini geceleri gördüğümde, aklıma hep "Sicilyalı Balıkçı" şiiri gelir...

Attilâ İlhan ve Turist Ömer!..

Uyuyamayacağını anlayan Zeynep yataktan kalkar ve pencere kenarına oturarak yıldızları seyre dalar!.. Nasıl uyusun? Sabah, Birleşmiş Milletler Teşkilatı, Merih seyahatine katılmak üzere seçilen çocukların adlarını açıklayacaktır. Adaylar arasında Zeynep de vardır..."

Orhan Yüksel'in kaleme aldığı ve 1966 yılında yayımlanan *Merih'e Yolculuk* adlı kitap Zeynep'in uykusuz gecesiyle başlar. Kitabın kapağında Nevzat Çevik'in imzasını taşıyan bir resim vardır. Resme baktığımızda gezegenler arasında yol alan bir uzay aracı görürüz. Ne gariptir ki bu araç, günümüzde astronotları taşıyan uzay mekiğine çok benzemektedir. Çevik'in kitap kapağına çizdiği uzay mekiği ve Concorde karışımı bir uçaktır.

Attilâ İlhan'a söz konusu kitabın kapağını görüp görmediğini hep sormak istemişimdir... Ama, bir türlü kısmet olmadı!.. Ne ilgisi mi var?

1930'lu yıllarda çocukların yolunu gözlediği çizgi romanlardan biri de *Flash Gordon*'du. Ülkemizde *Baytekin* adıyla yayımlanan çizgi romanın konusu uzayda geçiyordu ve hayat olan bir gezegene giden insanların serüvenleri anlatılıyordu. Republic Picture adlı film şirketi *Flash Gordon*'u sinemaya aktarır. Filmi izleyen çocuklardan bi-

ri şöyle anlatır izlenimlerini, yıllar sonra: "İzmir'de gördük onu; Karşıyaka'da oynadı. O beni büsbütün aldı götürdü ki; bugünkü şartlar altında çok ilkel bir diziydi. Düşünüyorum da, yani uzay gemileri falan çok komikti. Şimdi çok daha güzelleri yapılıyor fakat o da beni çok etkilemişti..."

Flash Gordon'un önce çizgi romanını okuyan sonra da filmine hayran kalan çocuk bir roman yazmaya karar verir. O yıl, sene sonuna doğru boş geçen derslerde hayatının ilk kitabını tamamlar. Türkiye'den insanların uzaya gidişini anlatan bilimkurgu romanın adı da konmuştu: *Merih'e Seyahat...*

Kitabın kapağında çocuk yazarın adı da yazmaz mı, yazar elbette: "Attilâ İlhan."

Şimdi anlaşıldı mı merakımın nedeni? Attilâ İlhan'ın çocukluk döneminde yazdığı ilk eserinden otuz yıl sonra yayımlanan Orhan Yüksel'in kitabının adı da *Merih'e Yolculuk* değil midir? Her iki kitap da, Merih'e giden Türkleri anlatmıyor mu?

Attilâ İlhan'ın Orhan Yüksel'in kitabından haberdar olup olmadığını ve daha da önemlisi kitabın kapağını görüp görmediğini merak ettim; çünkü, kitabın kapağında Nevzat Çevik'in çizdiği uzay gemisinin kanatlarında adı yazmaktadır. Geminin adı şudur: "İlhan-I"

21. yüzyılın yeni bir keşifler çağı olacağına inanıyordu Attilâ İlhan. 1492'de Kristof Kolomb'un Amerika'ya adım atışıyla yaşanılan toplumsal değişiklikler gibi uzay keşiflerinin de değer sistemlerini altüst edeceğini belirterek şunları söylüyor koca şair: "Yeryüzündeki birtakım değer sistemleri çok sarsılacak. Çünkü dünyanın çerçevesi içinde tutuşmuş sistemler bunlar. Halbuki, uzay sistemi içinde baktığın zaman, onların kıymetleri birden sıfıra iniyor; hiçbir önemi kalmıyor. Yani, diyelim ki Gana'daki

hükümet darbesine uzay ölçüsünden kozmik baktığın zaman, komik bir olay. Hiçbir önemi yok. Uzay zamanı içinde değerlendirmeye kalktığın zaman, salise; saniye bile değil. O kadar kısa bir sürede gelip giden şeyler bunlar. Bunlar beni etkiliyor."

Uzay, insanlar arasındaki ilişkilerin düzeysizliğinden kaçılan bir yerdir Attilâ İlhan için. Gündelik hayatta tanık olduğu yavan ilişkilerin tekrarından yıldız banyosu yaparak arınıyordu; uzayda her şey çok değişik ve çok yeniydi çünkü. Bu yüzden, uzay filmlerinin, uzay dizilerinin hiçbirini kaçırmadan izlemiştir Attilâ İlhan...

İnsanın uzayın karanlığındaki gezegenlere ulaşacağına inanan Attilâ İlhan, uzaylılara inanmıyordu! Bu konuda, Zeynep Ankara'nın yaptığı bir söyleşide şunları söyler: "Bilimsel olarak kanıtlanmadıkça böyle bir şeyin olduğuna inanmak çok zor. Alman televizyonunda UFO'lar üzerine bir program yapıldı. O programda UFO resimleri gösterdiler. Gerçekten ilginç; görüyorsun, UFO'nun resmi. Fakat ondan sonra bir cin fikirli adam çıktı; ben size şimdi bir UFO resmi göstereceğim, dedi. Bir Wolksvagen araba tekerleğinin parlak cantını aldı eline, havaya attı, resmini çekti gösterdi; UFO. Mükemmel yutturulabilir UFO diye..."

Attilâ İlhan'ın şiirinde kozmos, yani uzayın sonsuzluğu yurtsever duygularıyla çıkar karşımıza:

sonra bir çığlık edinmek eski ankara'dan
yalın bir kılıç gibi masmavi uzatılmış
türkiye üstlerine özgürlüğe susamış
kozmos boşluklarında hâlâ yankılanan

"Meraklısı için notlar..." Attilâ İlhan, şiirlerinin yazılış serüvenlerini kitabın arka sayfalarında bu başlıkla sun-

muştur okurlarına. Biz de şairin, uzayda sesin sona ermeyen yolculuğu üstüne kurduğu yukarıdaki dizeleri için şu düşüncelerini "meraklısına" aktaralım: "Buradan Merih'e gitmek, normal olarak yıllar sürecek bir şeydir. Elimizdeki hızla, eğer maddeyi ışığa çevirebilirsen, o zaman ışık hızıyla gitmek mümkün olabiliyor. Işık hızıyla gidip orada tekrar madde olabilirse, düşünebiliyor musun ne kadar ilginç bir şey yapılmış oluyor."

Attilâ İlhan, kız kardeşi Çolpan İlhan'la hayatının son günü balık tutar, İstanbul Boğazı'nın kıyısından...

Çolpan İlhan, o gün ağabeyinin hayatının kıyısında olduğunu bilmez, bilemez...

Bilir misiniz, "Çolpan" Çoban Yıldızı demektir!

Şair, kız kardeşi Çolpan'ın elleri arasından kayar gider...

Diyor ki Attilâ İlhan: "Yıllardan beri *Uzay Yolu*'nu izlerim. Yabancı televizyonlardan bile izlerim."

Televizyonun sevilen dizisi *Uzay Yolu*, Türk Sineması'na da konu olmuştu. *Turist Ömer Uzay Yolu'nda* adlı komedi filmi uzaya giden bir Türk'ün serüvenini anlatır...

O filmde Turist Ömer rolünü Çolpan İlhan'ın eşi Sadri Alışık oynamıştır!

Ay Tanrıçası, Göl ve Çoban!

Arkadaşları Harvard Üniversitesi'nin kuralı gereği siyah ceket giyerken, o sırtında yeşil ceketiyle geliyordu okula. Mezuniyet diplomasının koyun derisine basıldığını görünce şunları söylediği bilinir: "Keşke her koyun kendi derisine sahip çıksa."

Henry David Thoreau, 1862 yılında öldüğünde 45 yaşındaydı ve son yıllarını Walden Gölü kıyısındaki kulübesinde yaşamıştı. Tarihin en büyük doğa âşıklarından biri olan Thoreau'nun gölün adını verdiği kitabı, günümüzde doğa bilimcilerin başucundan eksik olmuyor. İşte, o kitaptan bir bölüm: "Ne zaman bir tilkinin, sanki dünyada hiçbir derdi yokmuş gibi, tam bir özgürlük içinde buz tutmuş gölün üstünden geçişini veya güneşli bir havada tepelerde koştuğunu görsem, güneşin ve dünyanın gerçek sahibinin o olduğunu düşünürüm."

Ünlü denizcimiz Barbaros Hayrettin Paşa anılarında denizden hiç söz etmez! Hal böyleyken, göllerimizin tarihi konusunda bilgi sahibi olduğumuzu söylemek, iyimserlik olacaktır. Göl, suyun belleğidir oysa. Dünyanın oluşumunda başrol oynayan suyun müzesi göllerdir... Ve Türkiye, jeomorfolojinin (yeryüzü şekilleri bilimi) pek çok alanında olduğu gibi göller konusunda da büyük bir mirasa sahiptir.

Edebiyatımızdaki gölleri gezecek olsak, Yaşar Kemal'in *Ağrı Dağı Efsanesi*'ni elimize almalıyız. Roman, Küp Gölü'nün kıyısında oturan çobanların kaval çalmasıyla başlar... Kemal Tahir *Göl İnsanları*'nda bir gölden çakıl taşıyan işçileri anlatır. Ülkü Tamer *Sıragöller* adını verir bir şiir kitabına; Cemal Süreya bir şiirinde Gazali'nin gölü bilgisayar olarak kullandığını yazar. Melih Cevdet Anday ise "Ay Üstüne Açıklamalar" şiirini şu dizelerle tamamlar:

Ay bizim çobanımız dağlımız
Erkeksiz kalmış tanrıçamız bizim
Baba evinin taşlığı
Gökyüzüne ilk baktıran bizi doya doya
Topraktan kurtaran
Başımızı dik tutan ilk sınavımız
Atalarımızın kafatası.

Örnekleri çoğaltabilir miyiz? Birkaç şairi, yazarı da anabiliriz ama, göllerimizin güzelliğinin hakkını verebildiğimizi söyleyemeyiz. Edebiyatımız yalnızca deniz değil, göl kaçkınıdır aynı zamanda. Ne de olsa Barbaros'un çocuklarıyız!.. Ne dersiniz, bu kısırlığın, yetersizliğin nedeni Kaliforniya Üniversitesi'nde ders veren Sargun A. Tont'un *Sulak Bir Gezegenden Öyküler* kitabında dile getirdiği şu eleştiri olabilir mi: "... Şairler bisiklete atlayıp kırlara, ormanlara açılırlarsa o zaman yazılacak öykülerin, şiirlerin haddi hesabı olmaz. Üstelik 'rakı şişesinde bir balık olmak' gibi düşünceleri akıllarından çıkararak, masmavi bir göl kıyısında bembeyaz bir zambak olmayı düşünebilirler."

Gölde boğulan şair var mıdır? Olmaz olur mu?.. İngiliz romantiklerden Shelly'nin ciğerleri göl suyuyla dolmuştur örneğin. Li Po'nun öyküsü ise çok daha trajediktir! Çinli

şair mehtaplı bir gecede sandalıyla göle açılır. Ayın sudaki görüntüsü o denli büyüleyicidir ki, Li Po kollarını açarak suya sarkar... Şair, o gece haylice içmiştir!

Üç dizelik Japon şiirleri olan Hai-kai'de dağlar kadar göller de önemlidir. Az sözcükle çok şey anlatmak, yani derinlik yaratmak ustalığı olan bu şiir türü Edebiyat coğrafyasının gölüdür. İşte, Buson'dan bir örnek:

Yaşlı ufak bir gölde
Bir kurbağa sıçrıyor
Suyun sesi...

Ay Tanrıçası Selene, yakışıklı çoban Endymion'a gönlünü kaptırır. Selene, genç adam uykudayken yanına gelir ve onunla birlikte olur. Endymion, yaşadıklarını hayal meyal anımsar. Bu durum zamanla çoban için bir işkenceye dönüşünce Endymion, Tanrılar Tanrısı Zeus'tan kendisini sonsuza dek uyutmasını ister. Sevgilisi Selene'ye kavuşan çoban, o günden beri Latmos Dağı'nda bir mağarada uyumaktadır...

Çoban ve Ay Tanrıçası'nın aşkına tanıklık eden Latmos, Ege'deki Beşparmak Dağı'dır. Dağın eteklerini ıslatan Bafa Gölü'nün kıyısında yaşayanlar, dolunayın ışığı gölü gümüş bir madalyona dönüştürdüğünde iki sevgilinin sonsuza dek sürecek olan aşkını anımsarlar. Dolunaylı gecelerde dalgaların kıyıya vuruşunun, çobanla sevişen Ay Tanrıçası'nın çıkardığı ses olduğuna inanılır.

Ahmet Aslan, *Bütün Kuşları Alkışlamaya Gidiyorum* adlı şiir kitabının kapağına omzunda kepeneği, koyunları ve iki köpeğiyle çektirdiği fotoğrafını koyar... Ay'da bir insanın ilk kez yürüdüğü 1969 yılında Urfa'da doğan şair, babasının yanında yirmi yıl inşaatlarda çalışır. Sonrasını şairden dinleyelim: "İçimde hep bir kaçma isteği vardı.

Kendimi bulabileceğim bir yerdi aradığım. Bu yeri, Konya'da bir köyde buldum. Türkülerde, şiirlerde dinlediğim, kartpostallarda imrenerek bakıp aradığım o çoban yaşamının içindeydim artık."

Çoban Ahmet, aylığını cebine koyar koymaz Ankara'da alır soluğu. Sürüsünün başına geri döndüğünde heybesi yiyecekten çok satın aldığı dergiler ve kitaplarla doludur. Çoban arkadaşlarına da sevdirir, şiirlerini okuduğu nice şairimizi... En çok da, meradan telefonla canlı olarak bağlandığı radyo programlarında şiir okumak mutlu eder onu. İşte, Ahmet Aslan'ın şair yüreğinden birkaç dize:

Derler ki yıldızdır o kayanlar
Bence
Gökyüzü taş atıyordur
Sevgilisinin penceresine

Hayatında bir kez olsun böylesine güzel bir imge yakalayamamış olanların şiir hakkında ahkâm kesmeleri neyine!.. Cezmi Ersöz haklı; Ahmet, "ortalıkta dolaşan birçok şair bozuntusundan çok daha yukarılarda bir insan."

Ahmet Aslan, şiir hakkındaki düşüncelerini şiirle anlatabilecek kadar güçlü bir şair:

Defterimin satırlarını raylara
ve kelimeleri
umut yüklü vagonlara benzetiyorum
vagonlar hem ağır
hem hafif
ki şiirdir ancak
bu yükü çekecek
en güçlü lokomotif

17 Ağustos 1999 depreminin yaşandığı o acı gecede, sarsıntı sonrasında sokağa çıkan yüz binlerce insan gökyüzünün yıldızlarla dolu olduğunu gördüler. Öyle ki, "gökyüzünde çok yıldız olunca deprem olur" yanılgısı kaldı geride. Oysa, o gece yıldızlar diğer yaz gecelerinden farklı değildiler; çoğalan, uyumak yerine onlara bakan gözlerdi yalnızca!.. Gökyüzünü gözleyen, Ay'ın hareketini, yıldızların dizilişini anlamaya çalışan ilk insanlar çobanlardır. Doğa denilen, yeryüzündeki en büyük kitabı okumakta usta olan çobanlar duygularını, düşüncelerini mağara duvarlarına resim yapan insanlar gibi yıldızları birer sözcük yapıp gökyüzünün kara tahtasına yazmışlardır. Onların yüzyıllar önce gökyüzüne çizdiği resimli romanları bizler bugün Başak, Akrep, Terazi, Aslan ya da Yengeç burcu olarak okuyoruz. Gökyüzünü çıkarsız, hilesiz, karşılıksız bir sevgiyle seven çobanlar, günümüz astronomlarının atasıdırlar. Çoban Ahmet de her gece gökyüzünü seyrediyor merasında... Bu yüzden, şiir sofrasından hiç eksik olmuyor gece, yıldızlar, Ay...

Karnımın zilleriyle uyandım
Toprağın uykusu ağırdı
Baktım,
Sofrasını açmış
Bekliyordu gökyüzü
Başımda yıldız salkımları
Ufukta karpuz dilimi bir ay

Ne dersiniz, Çoban Ahmet, şair ya da eleştirmen postu giymiş aç kurtların edebiyatta her dönem dolaştığını bildiği için, kitabının kapağına "Zor" ve "Zorlu" adlı iki Kangal köpeği arasında çektirdiği bir fotoğrafını koymuş olabilir mi?.. Şairleri toptancı kafası mantığıyla "70'li yıllar

şiiri", "80'li yıllar şiiri" ya da "90'lı yıllar şiiri" olarak paketleme kolaycılığından ne zaman kurtulacağız?

Son söz, çoban şair Ahmet Aslan'ın dizeleri olsun:

Işıldayan bir taçtır başımda hilal
Geleceksen geceleri gel
Çobanlar kralıyken ben

Ay'daki Un Torbası

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından, İngiltere'nin Minehead kentinde bir çocuk, teleskopuyla gökyüzüne bakmaktadır. Teleskopun bir ucunda Ay, öbür ucunda ise onu hayranlıkla izleyen küçük, meraklı bir göz vardır...

Clarke ailesinin oğlu olan Arthur, Ay'ı gözlemekle yetinmemekte, haritasını da çıkarmaktadır. Dar gelirli bir ailenin oğlu olan Arthur C. Clarke, teleskopu satın almamış, kendi yapmıştır!

Parasızlık nedeniyle üniversitede okurken bir devlet dairesinde çalışmak zorunda kalan Clarke, İngiliz Gezegenlerarası Derneği'nin bir üyesi olarak uzay konusundaki çalışmalarını sürdürür. İkinci Dünya Savaşı yıllarında radar eğitimciliği yaparken de, ilk bilimkurgu öykülerini yazmaya başlar.

Arthur C. Clarke'ın "The Sentinel" adlı öyküsü ünlü yönetmen Stanley Kubrick tarafından *2001: A Space Odyssey* (2001: Bir Uzay Macerası) adıyla sinemaya uyarlanır ve büyük ilgi görür. Filmin beğenilmesinden etkilenen Clarke, senaryoyu romanlaştırır ve filmin adını da kitabın kapağına yazar. Altı bölümden oluşan kitabın "İlk Yüzyıllarda Bir Gece" adlı ilk bölümünde, Ay'ı gözlemlediği için doğadaki canlılardan ayrılan maymun adamın öyküsü anlatılır. Clarke, topluluğun reisine de "Ay Gözcüsü" adını verir.

Kitabın ikinci bölümü, Dr. Floyd'un bir görev üzerine uzay aracıyla Ay'a hareket etmesiyle başlar. Stanley Kubrick, filminde, maymun adamdan bir uzay aracına geçişte sinema tarihinin en mükemmel sahnelerinden birini yaratmıştır. Bu sahnede maymun adamın Ay'a doğru fırlattığı bir kemik parçası havada bir uzay aracına dönüşmektedir. Birkaç dakika olsa da, bu sahne, insanın gerçekleştirdiği gelişimin tüm sanat eserleri arasındaki en güçlü anlatımlarından biridir.

Bir kez Mars'a, üç kez de Ay'a gitmiş olan romanın kahramanı Dr. Floyd, kendisini yıldızlara taşıyacak olan uzay aracı itici roketten ayrılırken, Leonardo da Vinci'nin şu sözünü anımsar: "Büyük kuş, koca kuşun sırtında uçarak, doğduğu yuvaya şan ve şeref getirecek."

Dr. Floyd doğrudan ulaşmaz Ay'a. "Orion III" uzay istasyonuna uğrar önce. Clarke, kitabında uzay istasyonunu "Sovyet" ve "ABD" diye iki bölüme ayırır. Ardından da şunları yazar: "Bariyerleri geçer geçmez Rus olsun, Amerikalı olsun bütün yolcuların aynı salona girmesi hoş bir simgeydi. Ayrım yalnızca idari amaçlıydı."

Kendi yaptığı oyuncak teleskopla Ay'ı gözlemleyen Clarke, yıllar sonra çocukluk arkadaşını romanında şöyle tanıtır bizlere: "Ay yüzeyindeki giderek yaklaşan dağlar, Dünya'dakilerden tamamen farklıydı. Ne kar tabakaları, ne yeşil bitki örtüsü ne de bulutlardan oluşmuş hareketli taçlar vardı zirvelerinde. Ama ışık oyunları dağlara, kendilerine özgü bir güzellik veriyordu. Dünya'daki estetik kurallar burada geçersizdi. Bu Dünya, geçip giden buzul çağları, hızla yükselip alçalan denizleri, şafaktan önce dağılan sise benzeyen sıradağlarıyla genç, yeşil Dünya'nın bilemeyeceği süresiz bir zaman boyunca bambaşka kuvvetlerce yoğrulmuş ve biçimlendirilmişti."

Arthur C. Clarke, bilimkurgu türünün ustalarından biridir; bundan kimsenin şüphesi yoktur. Bu usta kalemin ünlü eseri *2001: Bir Uzay Macerası*'nda, eksik kalan bir vidayı da biz yerine sıkıştıralım... Ya da, kontrol panosuna yanlış konan bir düğmenin yerini değiştirelim! Nasıl mı?.. Bunun için öncelikle yazarın, romanın kahramanı Dr. Floyd'u taşıyan aracın Ay'a varışını anlattığı bölümü okuyoruz: "Bir buçuk gün dolmadan insanoğlunun iki bin yıldır hayal ettiği yolculuğu kazasız atlatmıştı. Normal bir uçuştan sonra Ay'a inmişti."

Ay... Ay... Ayyy!.. Bu ne çelişki Clarke usta!.. Hani, insanın Ay'a ulaşma düşüncesi maymun adamın gözlerinden başlamıştı?.. Sen değil miydin, ilkel insan topluluğunun reisine "Ay Gözcüsü" adını veren?.. Öyleyse, Dr. Floyd'un seyahatinden neden "insanoğlunun iki bin yıldır hayal ettiği" yolculuk diye söz ediyorsun? Ay'a ulaşmak düşüncesinin başlangıcı da, Hz. İsa'nın doğuşu mu yoksa? Kusura bakma ama usta, istemeden de olsa kalbini kırdın maymun adamın. Geceleri yıldızlara bakarken hep şunu düşünürüm: Clarke usta, acaba, oralarda bir yerde, gönlünü almış mıdır maymun adamın?

Arthur C. Clarke gibi biz de gülmeyi sevenlerdeniz. Yazar, ünlü romanında bazen bir tebessüm bırakır okurun yüzünde. Örneğin, Ay üssünde, toplantının yapıldığı, en son optik ve elektronik göstergelerle donatılmış konferans salonunun duvarlarında şu uyarı tabelaları vardır: "Lütfen Çimlere Basmayınız... Çift Sayılı Günlerde Park Etmek Yasaktır... Sigara İçilmez... Hayvanlara Yem Vermeyiniz..."

Clarke, toplantı sırasında ekranda beliren Ay fotoğrafını şöyle anlatır: "Yassı dairenin tam ortasında etrafına göz alıcı ışınlar saçan parlak, beyaz bir krater çemberi görünüyor. Sanki Ay'ın yüzüne birisi bir çuval un atmış ve un her yana saçılmış gibi."

İngiliz yazar, Pablo Neruda'nın şiirlerini okumuş muydu ya da Şilili şair, Arthur C. Clarke'ın romanlarını? Belki etkilenmişlerdir birbirlerinden, belki de yıldızlar kadar uzak durmuşlardır? Belki, her ikisi de bir başkasının etkisinde kalmıştır?.. Ya da birbirinden habersiz aynı imgeyi yakalamışlardır? Çoğaltabileceğimiz bu sorulara kesin bir yanıt aramak boşunadır... Ama, kesin olan bir şey varsa, o da Neruda'nın *Sorular Kitabı* adlı eserindeki şu iki dizenin, Clarke'ın bir Ay fotoğrafını anlatırken yaptığı benzetmeyle aynı olduğudur:

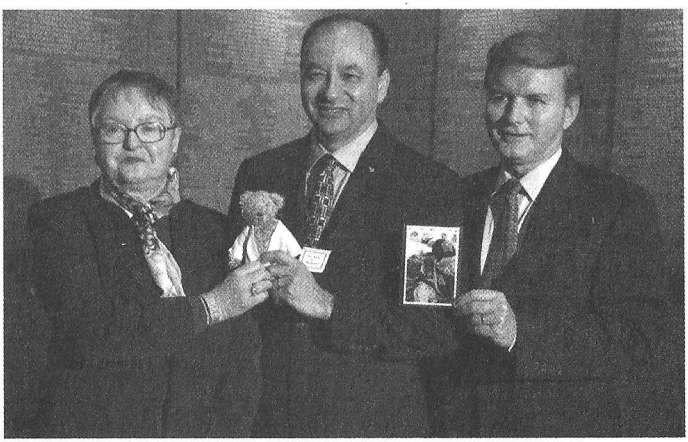
Nerede, nerede bırakır dolunay
gece boyu sürüklediği un torbasını?

Bitmedi! Yapacağımız bir keşif daha var: Ne gariptir ki, Ay'da yürüyen ilk insan olan Neil Armstrong, herkes tarafından bilinen, attığı adımın kendisi için küçük ama insanlık için büyük olduğunu belirttiği konuşmasının ardından şunları söyler: "Ay'ın yüzü ince ve pudra gibi. Ayakkabımın burnuyla rahatça kaldırabiliyorum. Ayakkabılarımın tabanına ve kenarlarına kömür tozu gibi ince tabakalar halinde yapışıyor."

Armstrong'un tarif ettiği Ay yüzeyi, rengi farklı olsa da Clarke ve Neruda'nın anlattıklarıyla aynı inceliktedir!

Ay'daki Oyuncak

Polonya'nın Lvov kenti sokaklarında Nazi çizmelerinin sesi duyulduğunda, takvim yaprakları 1941 yılının Haziran ayını göstermektedir. 4 yaşındaki Selma Schwarzwald binlerce masum insanla birlikte kentin yoksul mahallelerine taşınmak zorunda kalır. Küçük kızın tek suçu, Yahudi bir anne ve babadan dünyaya gelmektir!..

Selma Schwarzwald, eşi David Zaretsky ve Uzay Mekiği astronotu Mark Polansky.

Naziler, gettolarda yaşamaya zorladıkları Yahudileri toplama kamplarına götürmeye başladıklarında, annesi Laura ve babası Daniel, kızları Selma'ya "Sophie Turner" adıyla sahte kimlik düzenleyerek başka bir bölgeye kaçarlar. Ne var ki, Daniel Schwarzwald yakalanarak öldürülür. Trenle Krakow'a gitmeyi başaran anne ile kız sık sık adres ve ad değiştirerek gizlenmeye çalışırlar. Laura, kızına ve kendine bakabilmek için çalışmak zorundadır; bir gazeteye ilan verir. Laura'yı bir SS subayı arar ve Yahudi kadın bir Nazi'nin yanında hizmetçi ve de çevirmen olarak işe başlar!..

Savaşın zor günlerinde Selma'nın adı "Zofia Tymejko" olmuştur. Küçük kız sarı saçları ve renkli gözleri sayesinde Yahudi kimliğini rahatlıkla gizlemektedir. Dahası, ev sahipleri kadının armağan ettiği İncil sayesinde kendini Hıristiyan sanmaktadır. Laura bu durumdan hiç de şikâyetçi değildir. Onun amacı, kızının Yahudi olduğunu gizlemek ve onu toplama kamplarından uzak tutmaktır.

Laura kızına küçük bir oyuncak ayı alır. 8 santim boyundaki bu oyuncak, kız çocuğun en yakın arkadaşı dır ve ona "Mülteci" adını koyar. Annesi ve teyzesi oyuncak ayıya bir de ceket dikerler. Savaş sona erdiğinde anne ve kız İngiltere'ye giderek soyadlarını "Turner" olarak değiştirirler. Selma'nın adı da, babasının koyduğu takma ad dan "Sophie" olmuştur. Sophie Turner, tıp eğitimi aldığı yıllarda aslında Yahudi olduğunu öğrenir. Psikolojik sorunlar yaşayan Sophie ve annesi, Avrupa'dan uzaklaşarak Amerika Birleşik Devletleri'ne yerleşmeye karar verirler.

2006 yılının aralık ayında, uzay mekiğiyle yolculuğa koyulan astronot Mark Polansky, "Mülteci"nin bir benzerini yanına alarak onu uzaya taşır. Özgürlük adına yapılan bu yolculukta bir oyuncak ilk kez uzaya çıkmış olur, dersek, yanılırız!..

David Scott, bir akşam yemeğinde tanıştığı heykeltıraş Paul van Hoeydonck'tan bir oyuncak astronot yapmasını ister. Bu oyuncak, taşınma sırasında sorun yaşatmaması için hem çok hafif, hem de götürüleceği yerdeki ısı farkından dolayı son derece dayanıklı olmalıdır. Oyuncak astronotun cinsiyeti ve etnik özelliği de belli olmamalıdır. Astronot Scott ayrıca, yapacağı oyuncaktan ticari bir beklenti içerisine girmemesini ister Hoeydonck'tan... Çünkü, oyuncak astronot Ay'a armağan olarak sunulacaktır!..

"Düşen Astronot" adı verilen oyuncak, 26 Temmuz 1971'de, Apollo 15'in içinde Ay'a doğru yola çıkar. David Scott ve James Irwin tarafından Ay'a bırakılan oyuncağın yanına bir de plaket konulur. Bu plakette, 1971 yılına kadar uzaya çıkan ama yaşamını yitiren 8 Amerikalı astronot ve 6 Sovyet kozmonotun adları yazılıdır. Oyuncağın bir benzeri Washington'daki Uzay Müzesi'nde sergilenmektedir. Tıpkı, uzaya çıkan oyuncak ayı olan "Mülteci"nin aynı kentteki Soykırım Müzesi'nde ziyaretçileri beklemesi gibi...

İstanbul Oyuncak Müzesi'nde ise, insanlığın Ay'a ulaşma düşleriyle yaptığı uzay oyuncakları ziyaretçiler tarafından büyük ilgi toplamaktadır. Uzay odasındaki oyuncaklar arasında en eski olanları 1920'li ve 30'lu yıllarda ABD'de yapılanlardır. Bu oyuncaklar, insanın uzaya çıkacağı ve hatta bir gün mutlaka Ay'a adım atacağının habercisidirler. Uzay oyuncaklarının ilk örneklerini Amerikalıların yapmalarına ve Ay'a ilk adımın yine aynı millet tarafından 20 Temmuz 1969'da atılmış olmasına rastlantı diyebilir miyiz?..

Ya da, şunu soralım: Ay'a ulaşmayı kim başaracaktı, 1920'li yıllarda çocukların düşlerine, oyunlarına yaptıkları uzay oyuncaklarıyla Ay'ı hedef gösteren mi, yoksa o yıllarda çocuklarına oyuncak olarak kaynana zırıltısı alan millet mi?..

Ay'a gönderilen ilk oyuncak.

Televizyondaki kadınlara yönelik sabah programlarında "kaynana zırıltıları"nı görünce, Mars'ın da bizden giderek uzaklaştığını düşünüyorum. Oyuncakları çocuklarına düşleri, hayalleri çoğalsın diye değil, oyalansın diye alan bir milleti oyalamak, ne kadar da kolay oluyor!..

Bay Gorsky'nin Ay'da İşi Ne?..

Neil Armstrong Ay'a ilk adımı attığında söylediği söz, Dünya döndükçe anımsanacaktır: "Bir insan için küçük, insanlık için büyük bir adım..."

Ne var ki, Ay'daki ilk insanın söylediği sözler arasında en ünlü olanı bu değildir! Neil Armstrong öyle bir söz söylemiştir ki, nice yazar bu oltaya takılmış ve "ilk ben yazdım" yarışında, şaka yollu olsa da, madalyasının parlaklığıyla tarihin fotoğraf makinesi karşısında poz vermiştir. Kürsüde gördüğümüz ilk yazar Mine Kırıkkanat'tır. "Yüksek Ökçeler" adlı köşesinde, 1995 yılında yayımlanan bir yazısında Kırıkkanat, Armstrong'un Ay'daki yürüyüşünü şöyle anlatır: "Neil Armstrong, gezegenin güçsüz yerçekiminde bulutlar üstünde dans eder gibi yürüdü. NASA'nın kendisinden istediği birkaç toprak ve taş parçasını topladı, Apollo'nun merdivenlerini tırmandı, kendisini gezegenden uzaklaştıracak olan füzenin kapısından girmeden önce son kez Ay yüzüne bakıp, 'İyi şanslar Bay Gorsky!' diye mırıldandı. Yeryüzündeki uzay merkezinde astronotu izleyenler, şaşırmışlardı. Nereden çıkmıştı bu Bay Gorsky?"

Armstrong'un Ay'da söylediği ve çok tartışılan ünlü sözü işte budur: "İyi şanslar Bay Gorsky!"

Üç ayda bir çıkan *Sanat Dünyamız* dergisinin 1998'de yayımlanan 68. sayısının kapak konusu "Ay" idi... Derginin sayfalarında Hulki Aktunç'un kaleme aldığı "Ay ve Aylar Üzerine Sözlükçe" adlı yazının "Aya Gitmek" maddesinde, biraz farklı olsa da aynı öykü anlatılır: "Verne kehanetinden 104 yıl sonra, Amerikalı insanoğlu Ay'a ayak bastı. Niçin Amerikalı diye vurguluyorum? Şundan: Ay'a inen adamlardan birisi, Neil Armstrong, 'Bu benim için küçük, insanlık için büyük bir adım. Hoşça vakit geçirin Bay Hermandariz!' demişti. (Hermandariz'den emin değilim, ama öyle bir addı işte.) Armstrong'un ilk cümlesini herkes anladı da ikinci cümlenin esrarını Armstrong yıllar yılı açıklamadı. Sonunda, gazetecilerin üstelemelerine dayanamayıp açıkladı."

Hulki Aktunç, Bay Gorsky'nin adını (pek de öyle bir ad olmayan!) Hermandariz'le karıştırmanın yanında, ne olduğu yıllarca merak edilen bu cümleyi, Ay'a adım attığında söylediği ilk sözlerin ardından yuvarladığını yazıyor. Oysa, Mine Kırıkkanat, astronotun "kendisini gezegenden (!) uzaklaştıracak olan füzenin kapısından içeri girmeden önce" bu sözü söylediğinden emin. Sözün, Ay'da atılan adımlar sıralamasında söylendiği yerden ziyade, ne anlama geldiği tartışma konusu olmuştur!.. Bay Gorsky kimdir ve Armstrong ona neden "iyi şanslar" ya da "hoşça vakit" geçirmesini dilemiştir?

Neil Armstrong, küçük bir çocukken, bahçelerine kaçan topunu almak için mi, yoksa başka bir nedenle mi, bilinmez, komşu evde oturan Bay ve Bayan Gorsky'lerin konuşmasına istemeden kulak misafiri olur. Bay Gorsky, eşinden oral seks yapmasını istemiş, bu tür ilişkiden hoşlanmayan Bayan Gorsky de şu yanıtı vermiştir: "Küçük Armstrong Ay'da yürüdüğü zaman, dediğini yaparım!"

Mine Kırıkkanat, "bu inanılmaz tattaki gerçek öyküyü" şöyle toparlıyor: "Küçük Armstrong'un 'oral seksin' ne olduğunu öğrenmesi için bile yıllar geçmesi gerekti. Ama 39 yaşına gelip Ay'a ayak basan astronot unvanını kazandığında, işte bu konuşmayı anımsamış ve füzenin merdivenlerinde, Bay Gorsky'ye bunun için iyi şanslar dilemişti."

Kırıkkanat, doğruluğuna inandığı bu öyküyü birkaç yıl sonra bir arkadaşından duyunca, köşesinde bir kez daha yayımlayacak ve dahası "arkamdan nal toplayan taklitçilere pabuç ve sütunumu boş bırakmayacağım" diyerek, yazılarına tatil için ara vereceğini ama eskimeyen öykülerini tekrar edeceğini açıklayacaktır.

Oysa, insanı gülümseten bu öykü gerçek olmaktan çok uzaktır. Mine Kırıkkanat ve Hulki Aktunç gibi iki değerli kaleme kadar uzanan bu öykünün kaynağı Buddy Hackett'tir. Hackett, NBC kanalında, 1990 yılında yaptığı "The Tonight Show" adlı programında uydurduğu bu öyküyü anlatmış, sonra da Bayan Gorsky'nin sözü ağızlarda sakız olmuştur! Öyle ki, Neil Armstrong, 28 Kasım 1995 günü açıklama yapmak zorunda kalmıştır. Armstrong, öykünün aslı astarının olmadığını, Buddy Hackett'in, programına renk katmak amacıyla böyle bir öykü anlattığını söyleyecektir. NASA da, Armstrong'un Ay'da kaldığı 2 saat 37 dakikalık zamanı içeren ses kayıtlarında, asla böyle bir söz olmadığını açıklar.

Ay ve oral seks arasında ille de bir bağ kuracaksak, bunu dönemin başkanı Nixon'un, Neil Armstorng ve Buzz Aldrin Ay'da yürürlerken onlara hitaben yaptığı şu konuşmada aramalıyız: "Neil ve Buzz, sizinle Beyaz Saray'ın oval salonundan konuşuyorum ve bu hiç şüphesiz tarihin bugüne dek kaydettiği en önemli telefon konuşması olacak."

Nixon'un, Ay'daki astronotlara seslendiği oval ofiste, yıllar sonra, Monica adlı bir asistan, isteği üzerine Clinton'a oral seks yaptığını iddia edecek ve Amerika Başkanı reddettiği bu durumu sonradan kabul ederek, halkından özür dileyecektir!

Ay'da yapılan konuşmalar arasında hem gerçek, hem de en komik olanı, Apollo 12 astronotu Pete Conrad'ın sözleridir...

Ne mi söylemiş Conrad? Aynen şunları: "Yaşasın! Dostum Neil için küçük bir adım olabilir ama, bu benim için büyük bir adım oldu!"

Micky 1926 yılında ABD'de üretilmiştir. (İstanbul Oyuncak Müzesi Koleksiyonu)

Mickey'in Ağabeyi Micky!

Lozan Antlaşması'nın imzalandığı masa Türkiye'de! 2008 yılının sonbaharında, masanın İsviçre tarafından ülkemize armağan edildiği haberi pek çok gazetede yer aldı. Böylelikle, müzecilik konusunda ne denli geride olduğumuz bu haberlerde bir kez daha gün ışığına çıktı. Nasıl mı?.. Bu haberlerin hiçbirinde, "İyi, güzel de, antlaşmanın imzalandığı kalem nerede?" türünden bir soru yer almamıştır?.. Lozan Antlaşması'nda asıl olan masa mıdır, yoksa bağımsızlığımızın kabulü olan imzaların atıldığı kalem mi?..

Merakınızı giderelim hemen; kalem İstanbul Üniversitesi'nde bulunmaktadır. Herkes masanın nereye konulacağı derdine düşerken, "Sahi, kalem nerede?" sorusunun, merakının, araştırma arzusunun hiçbir gazetecinin aklına gelmemiş olması, tarafımızdan tarihe kaydolunmuştur? Bu duyarsızlığın nedeni bir topluma koruma ve araştırma konusunda güç katan müzeciliğin ülkemizde depoculuk olarak algılanmasından başka bir şey değildir. Zaten, Lo-

zan'dan gelen masayı da, "Nereye koyacağız?" derdine düşülmüştür?

Müzeler bir toplumun hafızasıdır, belleğidir. Müzeler, tarihi eşyaların bir anlık haber olmasının ardından kaldırıldığı mekânlar değildir. Lozan'dan bir masanın gelmesiyle sergilenen bu zayıflık yalnızca müzecilik değil, demokrasi, düşünce özgürlüğü, bir arada yaşama kültürü konularında neden bu denli güçsüz olduğumuzun da yanıtını içermektedir. İstanbul Oyuncak Müzesi'ni kurdum kuralı algılanmasını istediğim, sorumluları üstünde düşünmeye davet ettiğim ama beklediğim karşılığı alamadığım konu budur. Bilgi toplumunun mabetleri olan müzeciliğe değer vermedikçe, demokratik toplum olma yolunda bir arpa boyu yol gidemeyeceğimiz gibi, terör, hak ve özgürlükler konusunda da en küçük bir çözüm üretemeyeceğimizin altını yeri gelmişken bir kez daha usanmadan çiziyorum.

Yine aynı günlerde gazetelerde okunan, televizyon ekranlarında izlenilen bir diğer haber de şudur: "Miki Fare 80 Yaşında..." Walt Disney'in ünlü karakteri "Mickey Mouse" 18 Kasım 2008 günü 80 yaşına girmiş. Bir gazetedeki haber aynen şöyleydi: "Walt Disney'in kendisi tarafından tasarlanan Miki Fare karakteri, Disney'in, küçük bir otel odasında gördüğü, yuvasından çıkan sevimli fındık faresinden aldığı ilhamla ortaya çıktı."

Hayır!.. Bu son derece yanlış, sığ sulardan toplanmış ve yetersiz bir bilgidir. Ne yazık ki, tüm gazeteler ve televizyon haberleri bu yanılgıya düşmüş, toplumu aydınlatmak, bilgilendirmek yerine yıllardır süren bir yanlışın takipçisi olmuşlardır. Üstelik, gerçek kendilerine çok, hem de çok yakındayken!.. O gerçeğe ulaşmak için, ülkelerinde "İstanbul Oyuncak Müzesi" diye bir birikimin, bir belleğin olduğundan haberdar olmaları yeterliydi oysa!..

1925 yılında Rene D. Grove tarafından Pennsylvania'da kurulan Performo Oyuncak Şirketi tahta oyuncaklar üret-

mektedir... 25 çalışanıyla ürettiği tahta oyuncaklar arasında çocuklar tarafından en sevileni, 17 Ağustos 1926 tarihinde, yani Walt Disney'in "Mickey Mouse"undan tam 2 yıl önce piyasaya sürdüğü oyuncak bir faredir. Üstelik, siyah ve beyaz renkli olan bu oyuncak farenin göğsünde "Micky" yazmaktadır!..

Dünyanın "Micky" adlı bu ilk oyuncak faresinin dağıtımını New York'taki George Borgfeldt Şirketi yapmaktadır!.. "Micky Mouse" o kadar çok sevilir ki, Performo firması öteki oyuncaklarının yapımını durdurur ve sadece bu sevimli fareyi üretir. İşte, bu oyuncak farenin popüler olmaya başladığı dönemde Walt Disney, Universal Pictures ile birlikte yaptığı ilk çizgi filmi *Tavşan Oswald*'ın geleceğine dair bir toplantıya katılmak üzere New York'a gelir. Para konusunda uzlaşmaya varamayan Walt Disney yeni bir arayışla kent sokaklarında dolaşırken, tüm oyuncakçı vitrinlerini süsleyen sevimli fare "Micky"i görmemiş olduğunu, bu oyuncağın varlığından habersiz olduğunu sizi bilmem ama ben düşünemiyorum!

Walt Disney'in ilk çizgi filmi *Mickey Mouse* 18 Kasım 1928'de gösterilir. Yani, fare Micky'den iki yıl sonra!

Gelgelelim öykünün çamurlu kısmına: Walt Disney, "Micky" farenin varlığını bir türlü kabullenmez ve Performo'yu "Mickey" fareyi kopya ettiği gerekçesiyle mahkemeye verir!.. Performo, Walt Disney Corporation karşısında dayanamaz ve mahkeme dünyanın ilk oyuncak faresi "Micky"nin yok edilmesine karar verir. Performo'nun üretimi durdurulduğu gibi depolarındaki tüm "Micky"ler de toplanarak imha edilir. Tarihten silme operasyonu öylesine acımasızdır ki, içinde Micky Fare'nin fotoğraflarının olduğu tüm kataloglara bile el konulur. Evet, bu oyuncak savaşında gerçek fareler vardır, ama onlar yazıldığı gibi Walt Disney'in "otel odasında" gördüğü değil, 15 Tem-

muz 1933'te kapısına kilit vurmak zorunda kalan Performo'nun kasasında cirit atan farelerdir!

Performo'nun ürettiği ilk "Micky" Fare oyuncağının son derece ender bulunan ve çok değerli olan örneği İstanbul Oyuncak Müzesi'nde sergilenmektedir. Evet, gerçek, habercilerimizin çok yakınındaydı!

Uzaya çıkan ilk çizgi roman kahramanı ise fare değil, bir kedidir! Lindbergh'in Atlas Okyanusu'nu uçağıyla geçerken şans getirsin diye oyuncağını yanına aldığı kedi Felix, uzaya çıkan ilk çizgi roman kahramanıdır. Walt Disney ise, 1950'li yıllarda, eğitim amacıyla televizyona hazırladığı uzay konulu üç filmin danışmanlığını Von Braun'a yaptırmıştır.

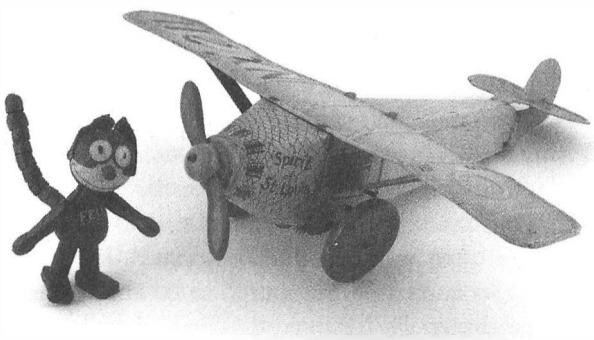
Kalem krizi konusunda Ay'da yaşanılan bir öyküyü de anlatmalıyız: 20 Temmuz 1969'da, Ay'da yürüyen astronotlar, geri dönmek için büyük bir sorunla karşı karşıya olduklarını biliyorlardı. Son derece dar bir alan olan modülde, Buzz Aldrin'in uzay giysisi ateşleme sisteminin şalterine takılarak onu kırmıştır. Bu hatanın bir tek anlamı vardır: Dünya'ya geri dönemeyecekler, Ay'da kalacaklardır!.. Dünya, ilk insanların Ay'da yürüyüşünü gururla seyrederken, astronotlar bunun hayatlarındaki son yürüyüş olacağını düşünmekteydiler!

Modüle geri döndüklerinde Buzz Aldrin'in aklına parlak bir fikir gelir; Ay'dan havalanabilmelerini sağlayacak ateşleme sistemini, cebindeki kalemi sigorta paneline temas ettirerek çalıştıracaktır. Kalem, Paul C. Fisher tarafından 1965'te uzay çalışmaları için üretilmiştir... Ama, işin doğrusu bu ya, yerçekimsiz ortamda yazabilen, -45 ve +205 derecede dili tutulmayan, 100 yıl ömrü olan kalemi yaratan Fisher bile, eserinin tarihe böyle bir imza atacağını tahmin etmemiştir!

Fisher, bu olaydan sonra kalemini şöyle tanıtır: "Fisher uzay kalemi olmasaydı, belki bugün Armstrong ve Aldrin hâlâ Ay'da olacaktı!.."

Kara Kedi Felix İstanbul'da!..

Kedilerin kutsal olduklarına ve şans getirdiklerine inanılır. Bu inanç, kedinin evcilleşmesinden sonra kültürler arasında yayılmıştır. Bilim insanları evcilleşen ilk kedilerin Nil Vadisi'nde görüldüğünü ve eski Mısırlılar'ın onları, ambarlarını farelere karşı korumakta kullandıklarını söylemektedirler. Bu görev, kedinin bolluk, bereket ve şans getiren bir hayvan olarak algılanmaya başlamasının nedenini açıklamaktadır.

Kedi Felix ve Spirit of St. Louis uçağının oyuncakları, 1930'larda ABD'de üretilmişlerdir. (İstanbul Oyuncak Müzesi Koleksiyonu)

İskandinav kültüründe de bereketi simgeleyen kediler için bir gün düzenlenirdi. Bu tören, çok tanrılı dönemde kedi kafalı Tanrıça olan Freyja'ya ithaf edilirdi. İngilizcede cuma günü demek olan "Friday" ve Almancada aynı güne ad olan "Freitag" sözcüklerinin kaynağı, Norveç dilindeki kutsal "Freyja Günü"dür.

Ortaçağ Avrupası'nda kediler, veba hastalığının sorumlusu olarak gösterilip katledilirken, peygamberinin kedi alım satımını yasakladığı İslam kültüründe böyle bir kıyım yaşanmamıştır. Kara kedinin uğursuz sayılmasının nedeni de, Adem'in Havva'dan önceki eşi kabul edilen Lilith'in, Tanrı'nın buyruğuna karşı geldiği için siyah kediye dönüştürülmesidir. "Hansel ve Gratel" masalında olduğu gibi cadıların kara kediyle birlikte anılmasının nedeni de bu olaydır.

İnsanların şans getirdiğine inandığı tek siyah renkli kedi ise 9 Kasım 1919 tarihinde doğar. Gözlerini dünyaya açtığı yer, karikatür sanatçısı Pat Sullivan'ın stüdyosudur!..

İlk çizgi film kahramanı olan bu siyah kedinin adı Felix'tir. Beş dakika süren ve sessiz olan bu ilk çizgi filmde koşturan Felix'in adı, Latince kedi demek olan "felis" ve şans anlamına gelen "felix" sözcüklerinden türetilmiştir. Pek çok insan ilk çizgi film kahramanı olarak Walt Disney'in "Mickey Mouse"unu bilse de, 1928'de izlenen sevimli fareden önce şöhret olmayı başaran Felix'tir.

20 Mayıs 1927 uçuş tarihinde çok önemli bir gündür. Çünkü o gün, Charles Lindbergh, Amerika'dan havalandığı uçağıyla Atlas Okyanusu'nu kesintisiz ve tek başına uçan ilk pilot olma unvanını Paris'e konarak kazanmıştır. Pilot arkadaşları arasında Lindbergh'in lakabı "Uçan Deli"dir. O, gerçekten de cesur ve tecrübeli bir pilottu ama sadece iki bin doları vardı. Lindbergh, Atlantik Okyanu-

su'nu aşma uçuşu için gerekli olan 13.000 doları Saint-Louis kentinin işadamlarından toplar. Bu nedenledir ki, uçağına "Saint-Louis'in Ruhu" anlamına gelen "Spirit of Saint Louis" adını koyar. Uçaklara kentlerin adının verilmesi bu başarılı uçuştan sonra giderek yaygınlaşır.

Charles Lindbergh, Ryan Fabrikası'nda üretilen bir uçağı dönemin en ileri seyrüsefer cihazlarıyla donatmakla kalmamış, pilot bölümünün önüne de yedek yakıt deposunu koymuştur. Bu da demek oluyor ki, Lindbergh ünlü uçuşunu görüşü kapalı olarak yapmıştır. Bu haliyle Spirit of Saint Louis bir denizaltıdan farksızdır. Hem zaten, Lindbergh de çevreyi görebilmek için denizaltılarda kullanılan periskop sisteminden faydalanmıştır! Ünlü pilotun böylesi bir uçuşta şansa da ihtiyacı olacaktır elbette. Lindbergh, kendisine şans getirmesi için bir Felix oyuncağını yanında taşımıştır.

1927 yılının ekim ayında New York'un Roosevelt Havaalanı'nda aynı heyecan bir kez daha yaşanır. Atlas Okyanusu'nu aşma denemesinde bu sefer bir kadın pilot başroldedir!.. Ruth Elder de, Lindbergh gibi şans getirdiğine inandığı kara kedi Felix'in bir oyuncağını yanına almıştır. Ne var ki Elder'in uçağı Atlas Okyanusu'na düşecektir!..

Kadın pilot Ruth Elder bu kazadan kurtulmayı başarır. Olayı gazeteden okuyan Felix'in yaratıcısı karikatürist Pat Sullivan, kara kedinin ağzından şu telgrafı çeker, Ruth Elder'e: "Ben iyiyim, karaya çıktım. Görüşmek üzere..." Pat Sullivan birkaç hafta sonra da, kadın pilota yeni bir Felix oyuncağı gönderir. Ruth Elder, bu yeni oyuncağıyla gazetecilere gülümseyerek poz verirken, şunları söyler: "Beni şans kurtardı!.."

Atlas Okyanusu'nu uçakla geçme denemelerinden birinde, 21 Eylül 1921'de, New York'tan havalanan bir uçak düşer ve içindeki dört insan hayatını kaybeder. Ölüm

haberinin düşen bir göktaşı gibi içindekilerin kalplerini yaktığı evlerden biri de İstanbul'dadır! Anne ve babası İstanbul'da yaşayan ve Amerika'daki Skorsky uçak fabrikasında mühendislik yapan Kırım Türkleri'nden İslamof, Atlas Okyanusu'nu aşma uçuşlarında yaşanılan ilk kazada hayatını kaybedenler arasındadır.

Ünlü televizyon kanalı NBC, yayın hayatına 1928 yılında başlamıştır. Stüdyodan yapılan ilk deneme yayınında kameraların karşısında Felix oyuncağı vardır. Görüntü ayarı yapmak amacıyla kullanılan Felix böylelikle televizyona çıkan ilk oyuncak olma unvanını da kazanır.

Atlas Okyanusu'nu aşarken Lindbergh'in yanında taşıdığı Felix oyuncağının üretilen ilk örneğini bulmak hiç de kolay değil... İstanbul Oyuncak Müzesi'nin koleksiyonunu zenginleştirmek amacıyla uzun yıllardır kondisyonu iyi olan bir Felix oyuncağı arıyor ama bulamıyordum. Ne mutlu ki, siyah kedi Felix'in sözünü ettiğim özelliklere sahip bir oyuncağını bulduk ve açıkarttırmada kazanarak İstanbul Oyuncak Müzesi'ne kazandırdık.

İşin garip yanı, müzemizde gönüllü olarak çalışan ve harika İngilizcesiyle internet üzerinden yapılan açıkarttırmaları her gün saatlerce takip ederek Felix'i bulan ve de müzemiz adına satın alan Gürol Kutlu da, düşen uçağından son anda kurtulmayı başaran bir pilottur!..

Uzaylıların En Güzeli

John Glenn, yaşamında üç kez gazete manşetlerine çıkar. Bunlardan ilki 1962 yılının 20 Şubat'ında yaptığı uzay yolculuğudur. Dünya'nın yörüngesinde tur atan ilk insan olan Glenn, otomatik sistemin arıza yapmasıyla uzay aracını kendisi kullanmak zorunda kalmıştır. Yörüngeyi üç kez turlayan astronot, sağ salim geri döndüğünde kapsülü kaplayan koruyucu kılıfın gevşediğini, büyük bir faciadan kurtulduğunu öğrenecektir.

İkinci Dünya ve Kore Savaşı'nda da pilot olarak görev yapan Glenn'i, 1998 yılında bir kez daha gazete sayfalarında görürüz. Glenn'in, Discovery mekiğiyle yapacağı ikinci tarihi yolculuğunun başlığı şöyledir: "Uzayda İlk Büyükbaba..."

41 ve 77 yaşlarında uzay yolculuğu yaparak uzaya çıkan en yaşlı astronot unvanını alan John Glenn'i, gazeteye üçüncü kez taşıyan ve hiç bilinmeyen öykü ise 1 Nisan 1923 tarihinde, Kudüs'te başlar!..

O gün, Kamar ailesi, dünyaya gelen üçüncü erkek çocuklarına Pascal adını koyarlar... Pascal Kamar, gençlik yıllarında iyi bir klarnetçi olarak tanınır; kurmuş olduğu 53 kişilik orkestrayla Ortadoğu'da turneler düzenler.

John Kennedy'nin oyuncağı. 1962 yılında ABD'de üretilmiştir. (İstanbul Oyuncak Müzesi Koleksiyonu)

1948 yılında Amerika'ya göç eden Kamar, oyuncak yapımcılığına karar verir. John Glenn'in dünyanın yörüngesinde gezindiği 1962'de çok ilginç bir fikir gelir Pascal Kamar'ın aklına: Başkan John Fitzgerald Kennedy'nin oyuncağını yapmak!

Kamar'ın 28 santim boyundaki oyuncağında Kennedy sallanan koltuğunda otururken görülür. Koltuk sallandıkça, oyuncaktan bir şarkı duyulur. Bir müzik kutusu niteliği de taşıyan oyuncaktan yükselen şarkı, 1929'da Amerika'da yaşanılan ekonomik ve sosyal sıkıntı döneminde dillerden düşmemiştir. Demokrat Parti'nin simgesi haline gelen bu şarkı "Happy Times Are Here Again" adını taşımaktadır.

Pascal Kamar'ın oyuncağında Kennedy gazete okumaktadır. İşte, bu oyuncak gazetenin ilk sayfası da John Glenn'e ayrılmıştır!.. Oyuncak Kennedy, yakın dostu Glenn'in, başarılı uzay yolculuğunun haberini taşıyan gazeteyi elinde tutarken, gururlu bir gülümseme vardır yüzünde... Ne gariptir ki, Glenn'in dünyanın yörüngesinde dolaşan uzay gemisinin adı da "Dostluk"tur!

Kennedy'nin oyuncağı Beyaz Saray yetkilileri tarafından hiç de hoş karşılanmaz. Sırt ağrılarından yakınan Başkan'ın, oyuncakta otururken tasvir edilmesi rahatsızlık uyandırır. Bu görüntünün rakip parti tarafından kullanılacağını düşünen politikacıların sayısı az değildir. Oysa oyuncak, kısa sürede 1 milyon adet sipariş alarak Amerikalıların sevgilisi haline gelir.

22 Kasım 1963'te, Kennedy'nin Dallas'ta uğradığı suikast hem kendisinin, hem de oyuncağının sonu olur... Üstü açık bir arabada öldürülen Kennedy'nin katili kısa sürede yakalanır. Lee Harvey Oswald adındaki katilin cinayeti tek başına işlediği söylenir. Ne var ki, Oswald'ın ateş ettiği söylenen silah Kennedy'nin cansız bedeninden çıkan kurşuna uymamaktadır! Dahası, Oswald tüm suçlamaları reddetmektedir. Gerçek hiçbir zaman öğrenilemeyecektir. Çünkü Oswald, iki gün sonra kameraların karşısında vurularak öldürülecektir!

Birileri Kenndy'nin oyuncağına da tahammül edememiş olacak ki, Kamar'ın oyuncağının üretimi suikast sonrasında durdurulur. Öldürülen başkanın eşi Jacklin Kennedy, kocasının en yakın arkadaşından şunu rica eder: "Çocuklara babalarının öldüğünü sen söyler misin?" Bu zor görev, oyuncak Kennedy'nin elinde tuttuğu gazetede uzay yolculuğu haberini okuduğu astronot John Glenn'den istenmiştir.

Kennedy'nin öldürülmesinden yaklaşık yirmi yıl sonra Pascal Kamar, yeni bir oyuncak tasarlar. Çirkin ama son

E.T.'nin oyuncağı. 1980 yılında ABD'de üretilmiştir. (İstanbul Oyuncak Müzesi koleksiyonu)

derece sevimli bir uzaylı olan bu oyuncağa Kamar "Dünya Dışında" kelimelerinin baş harflerini ad olarak koyar. Bu tanımın İngilizcesi "Extra Terrestrial"dır. Oyuncağı şöhrete ise ünlü yönetmen Spielberg taşıyacaktır...

E.T.'nin 1982 yılında bir film kahramanı olması Kamar'ın yüzünü fazlasıyla güldürür. O tarihe kadar 20 fabrikada oyuncak üreten Pascal Kamar, bu sayıyı 60'a çıkarır. Öyle ki, JC Penney Mağazası tarafından verilen E.T. siparişi 4 adet Boeing 747 uçağıyla taşınır. Pembe günler uzun sürmeyecektir... Film şirketleriyle yaşanılan sorunlar nedeniyle Kamar oyuncak fabrikası 1991'de kapıya kilit vurmak zorunda kalır.

Kennedy'nin, insanlığın yıldızlarla dans serüvenindeki yeri bu öyküyle sınırlı değildir. Amerika'da roketlerin uzaya gönderildiği üssün adı Cape Canaveral iken, 1963 yılındaki suikastın ardından bu yerin adı "Cape Kennedy" olarak değiştirilir.

Biz de son noktayı, ancak "Sunay Bey Tarihi"nin gün ışığına çıkaracağı bir buluşla koyalım:

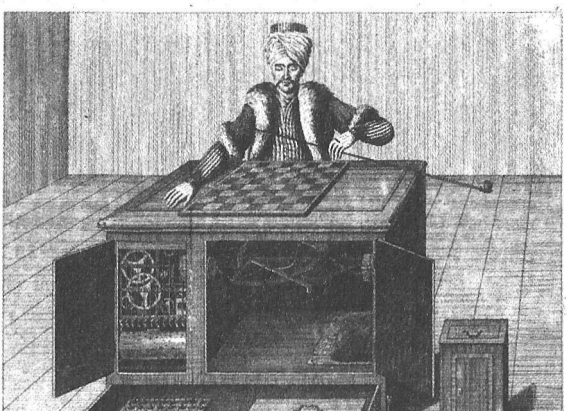
Demek ki, Kennedy suikastiyle E.T. arasında bir bağ vardır!..

Düşünen İlk Robot Bir Türk İdi!..

El-Cezeri'nin tasarladığı otomat.

Cenazeye katılanlar, son yolculuğuna uğurlamaya geldikleri Sezar'ın tabuttan kalkıp, bir tarafından diğerine döndüğünü görünce korkudan küçük dillerini yutarlar! Çok sevdikleri liderleri, bedenindeki yirmi üç bıçak darbesine rağmen gözleri önünde bir anlık dirilmiştir!..

Satranç Oynayan Türk.

Sezar'ı öldüren suikastçılara karşı halkı ayaklandırmak isteyen Antonius, Roma İmparatoru'nun bir mumyasını yaptırmış ve bir otomatla onu hareket ettirmiştir. Sezar'ın cenaze merasiminde yaşanılan bu olay, tarihte bilinen, insan şeklindeki ilk otomat örneklerinden biridir. 1206 yılında Diyarbakır'da El-Cezeri tarafından yazılan *Kitab el-Hiyel* adlı eserde de insan şeklinde otomatların nasıl yapıldığı ve çalıştığı anlatılır. İlk yazıldığı halinin kayıp olduğu bu eserin, Topkapı Sarayı'ndaki III. Ahmet Kütüphanesi'nde bulunan kopyası, kitabın basımıyla aynı tarihli olup, Osman el-Haskefi tarafından yazılmıştır.

Fırat ile Dicle arasındaki bölgeye Araplar "ada" anlamına gelen "El-Cezire" derler. İnsan şekilli otomatları tasarlayan El-Cezeri'nin tam adı da, Bedi'üz zaman Ebu'l İzz İsmail ibn el-Rezzaz el-Cezeri'dir. Su saatleri, otomatlar, su kaldırma düzenekleri tasarlayan El-Cezeri'nin kitabında

hareket eden pek çok insan figürü dikkat çekicidir: Birbirine şerbet ikram eden iki şeyh, abdest suyu döken çocuk, ellerindeki kâselere içki dolduran insanların olduğu "saki kayığı" ve fil üstünde yolculuk yapan adam El-Cezeri'nin hareket eden insan otomatlarından yalnızca birkaçıdır.

Hem hareket eden, hem de düşünen insan otomatını yapmayı başaran ise Wolfgang Ritter von Kempelen adlı Macar asıllı bir mekanikçidir. Kempelen'in 1769 yılında gerçekleştirdiği insan otomatı, bir masaya oturmuş ve karşısındakiyle satranç oynayan bir adamdır! Başı dönen, gözleri oynayan, bir eliyle ucuna sigara takılı uzun çubuğu tutan, öteki eliyle de taşların yerini değiştiren otomat, rakibin şahını tehdit edecek bir hamle yaptığında ses de çıkarmaktadır! Kempelen, Viyana'da, İmparatoriçe Maria Theresia'nın desteğiyle yaptığı otomatına "Satranç Oynayan Türk" adını vermiştir. Osmanlı kıyafetindeki otomat adamın elindeki sigara çubuğu da zaten o yıllarda Avrupa'da moda olan "Türk gibi sigara içmek" deyiminden dolayı konulmuştur.

Dünyanın ilk hareket eden ve daha da önemlisi düşünen adam otomatı Büyük Frederich ile satranç oynar ve Prusya Kralı'nı herkesin gözü önünde bir güzel yener! Yendiği sadece Büyük Frederich olsa iyi!.. Robot Türk, satranç oyununda hiç yenilmemiş olan Napolyon Bonapart'ı da mat etmeyi başarır.

Oyuna başlamadan önce, Satranç Oynayan Türk'ün kapakları ve çekmeceleri açılarak, çarklardan oluşan mekanizması tüm izleyicilere gösterilir. İnsanlık tarihinin en çok konuşulan ve en uzun süreli ilgi uyandıran otomatını görenler arasında ünlü yazar Goethe de vardır. Kempelen'in otomatı 1820'de Amerika'ya gönderilir. Makineye hayran olup, hakkında yazı yazanlardan biri de Edgar Allen Poe'dur...

Satranç Oynayan Türk'ün şöhreti tüm dünyayı sarar... Ne var ki, bir gün Johann Allgaier adlı biri çıkar ortaya!.. Allgaier, makinenin içinde kendisinin olduğunu, bir ayna sayesinde oturduğu yerin görülmediğini açıklar. Kempelen'in aslında bir sihirbaz olduğuna herkes inanır. Bunun da nedeni, Allgaier'in iki bacağı da kesik bir cüce oluşudur! Satranç Oynayan Türk'ü görmek isteyenler yine de sergilendiği fuarlara akın ederler. Ta ki, kimi kaynaklara göre Philadelphia, kimilerine göre de Chicago'daki bir yangında Satranç Oynayan Türk kül olana kadar...

Çekoslovak yazar Karel Capek, 1920 yılında kaleme aldığı *Evrensel Yapay İnsanlar Fabrikası* adlı tiyatro eserinde, insan şeklindeki otomatlara "robot" adını verir. O günden beri de hareket eden insan görünümlü makineler bu adla anılır. Hepimizin bildiği "Oz Büyücüsü" adlı masalda insan şeklindeki adama robot değil de, "teneke adam" denilmesinin nedeni, eserin L. Frank Baum tarafından 1900 yılında yazılmış olmasıdır.

Capek'in tüm dillere armağan ettiği "robot" sözcüğü için on yedi yaşında şiir yazan bir şair, bu şiirini, yazıldığı 1942 yılından tam 63 yıl sonra, 2005 yılında yayımlanan üçüncü şiir kitabında sunar okurlarına. Kitabın önsözünde de, "yirminci yüzyılda Robot'u da ilgilendiren başlıca neler olmuş bunları anımsamakta yarar var" diyerek alt alta sıraladığı bilgilerden bazıları şunlardır: "Mekanik robota androit yani düşünen robot boyutu da ve biyonik adam türleri de eklenmiştir... Aya gidilmiştir, gezegenlere de ulaşılmaya başlanmıştır, uzayda elde edilen olanaklar şimdilik dünya için bazı yararlar sağlasa da çok geçmeden bunlar dünyadaki hedeflere karşı saldırı üsleri olarak kullanılabilecektir..."

Dört bölümden oluşan "Robot" şiirinden iki kıta okuyalım:

bir parça çelikten ibaretsin Allaha göre
korkma günahların için
ben yüklenip günahlarını senin
görülmemiş bir ağırlık vereceğim göksel terazilere

istediğini öldür
lüzum yok düşünmene cehennemlerde yanışı
ürkme hayattaki acılardan bile
voltlarla ölçülüdür
bir robotun acıya dayanışı

Bülent Ecevit'tir şairin adı!.. Kıbrıs'a yapılan askeri harekâtla ünlenecek ve "Karaoğlan" olarak bilinecek olan Bülent Ecevit, robot için şiir yazdığında on yedi yaşındadır ve bu şiir "Hep Bu Topraktan" dergisinin Nisan 1944 tarihli sayısında yayınlanmıştır. Ne gariptir ki, uzayda elde edilen olanakların ileride dünyaya saldırı üsleri olmasından endişe duyan Ecevit'in, Başbakan olduğu 21. Hükümet döneminde Kıbrıs Barış Harekâtı yapılırken, Aşık Reyhani bir şiirinde şöyle seslenecektir:

Boş kavgayı terk edelim
İlim yolunu güdelim
Aya beraber gidelim
Çağdaş yoldaş dünyasında

Kıbrıs Barış Harekâtı'nın gerçekleştiği 20 Temmuz 1974, insanın Ay'a adım attığı günün 5. yıldönümüdür!.. 2000'li yıllara gelindiğinde bile Türkiye ve Yunanistan, Ege Denizi'nde, tıpkı Ay gibi üstünde hayatın olmadığı küçük adacıklara bayrak dikme yarışını sürdürmekten vazgeçmemişlerdir.

İstanbul'a Uçaktan Bakmak

Havacılık tarihimizde bir kadın yolcuyla uçan ilk pilot Fethi Bey'dir. 13 Kasım 1913'de, Fethi Bey'in uçağıyla Yeşilköy'den havalanan Belkıs Şevket Hanım, İstanbul üstünde kırmızı ve beyaz kurdeleyle bağlı bildiriler atar. O güne gidelim vebir ağacın dalına takılı bildirilerden birini açarak okuyalım: "Kadın Hakları Koruma Derneği üyesi ve Kadınlar Dünyası yazarlarından Belkıs Şevket, Osmanlı ve İslam kadınlığı adına havada uçarken, Kadınlar Dünyası adı ile ordumuza bir uçak armağan etmesini, din ve mezhep ayrımı gözetmeksizin Osmanlı kadınlığından bekler."

Belkıs Hanım'ın uçuş sonrası kaleme aldığı duyguları, İstanbul'un bir uçak yolcusu tarafından anlatıldığı ilk yazıdır. *Şehbal* dergisinde çıkan yazısıyla, o yılların İstanbul'u üstünde biz de uçalım: "Yeşil tarlalar, ufak köyler, derecikler hakikaten güzel manzaralar. İstanbul'umuzun üstünde uçarken sepetten kartları aşağıya atıyordum. Harbiye Nezareti'ni, yangın kulesini (Beyazıt Kulesi) daha bazı büyük binalarımızı gördükçe bilmem neden, gülüyordum. Minareler, şamdanların içindeki mumlar gibi görünüyor, binalar fenni çocuk eğlencelerindeki küçük evler gibi göze çarpıyordu. Koyu mavi canfes atlaslar gibi kıvra-

narak uzanan Boğaziçi ve iki tarafında zümrüt gibi Anadolu ve Rumeli kıyıları ve bütün bunların havadan kuşbakışı görünüşü hakikaten çok güzeldi."

Fethi Bey, uçağı "Muavenet-i Milliye" ile 8 Şubat 1914'de İstanbul'dan Kahire'ye, oradan da İskenderiye'ye uçmak için havalanır; yanında Sadık Bey de vardır. 27 Şubat günü, Şam ve Kudüs arasındaki Taberiye Gölü kıyısına düşen uçak, iki havacımıza da mezar olur. Havacılık tarihimiz ilk şehitlerini vermiştir...

Muavenet-i Milliye uçağı yalnız değildir. İstanbul'dan birlikte havalandığı "Prens Celaleddin" adlı uçak da 11 Mart günü Kahire'ye gitmek amacıyla Yafa'dan kalktıktan kısa bir süre sonra denize düşer ve pilot Nuri Bey boğularak ölür.

Bir uçağın penceresinden İstanbul'un görünümünü anlatanlar arasında Avni Mogol da vardır. 1 Eylül 1935 tarihli *Yarım Ay* dergisinde Mogol, şöyle dile getirir duygularını: "Şu var ki, İstanbul'un havadan görünüşünü yazan olmadı bugüne kadar. Ve inanınız yurttaşlar, elalem ne derse desin, ne ezeli güzelliğinden, ne de doğuyu batıya ulaştıran coğrafi, siyasal paha biçilmez değerinden bir şey kaybetmeyen şu eşsiz İstanbul'un havadan da görünüşüne, gösterişine doyum olmuyor. Bu yazı o görünüşün zevkini tattıramıyor, renk ve ahengini canlandıramıyorsa kabahat ne İstanbul'da, ne görende, yazanda ancak."

Avni Mogol'un, Belkıs Şevket Hanım'ın yazısından haberi yoktur: Eğer olsaydı, "İstanbul'un havadan görünüşünü yazan olmadı bugüne kadar" gibi bir iddia atmazdı ortaya. Yazar, İstanbul'un havadan görünüşünü anlatmadan önce, uçak kabinini tanıtır okurlarına. Bu konuda Belkıs Hanım'dan şanslıdır. Çünkü, kendinden 22 yıl önce İstanbul'un uçaktan görünüşünü anlatan Belkıs Hanım'ın, bindiği uçağın tarif edilecek bir kabini yoktu: Mogol'a ku-

lak veriyoruz: "Uçağın içi bir tren vagonundan ayırtsız; sağlı sollu sekiz koltuğa gömüldük. Herkesin yanı başında düzgün kolipostal zarflarına benzeyen kese kağıtları var: Havada deniz tutanlara mahsus!.. Şükür ki kullanan olmadı. Bir de sağırlıktan korunmak için pamuk var..."

"İstanbul Havasında Bir Uçuş" başlığıyla sunulan yazıda, Aziz Mogol, gördüklerini anlatmayı şöyle sürdürür: "Yeryüzünde yalnız satıhları gören bakış, şimdi şekilleri toptan kavrıyor. Ve böylece Süleymaniye'nin, Yenicami'nin, Bağdat köşkünün güzel çizgileri daha iyi belirdiği gibi, daha ziyade göze çarpıyor Bayazıt'taki taklı kapının taklit gülünçlüğü, Sultanahmet'teki çeşmenin kaba mimarisi..."

Mogol, eleştirel bir gözle bakar İstanbul'a; güzelliklerin yanında, çirkinlikleri de aktarır: "Havadan bostanların görünüşü de çok hoş: Sivas, Isparta seccadelerini andırıyor renkleri, çizgileriyle... Mücessem hendeseye, şehirciliğe, mimari ahengine bir küfür gibi sırıtıyor, Taksim meydanındaki rastgele yapılar. Ayrıca göze batan iki leke var, İstanbul'un havadan görünüşünde: Biri mahut Unkapanı köprüsü, öteki Kuruçeşme'deki kömür yığınları. O köprüden yakında biliyorum, kurtuluyoruz. Bindiğimiz bir yolcu uçağı olmasaydı, can ve gönülden bir bomba atardım Kuruçeşme üstüne..."

Avni Mogol, 2000'li yıllarda yaşasaydı ve İstanbul'a bir uçağın penceresinden baksaydı, ne dersiniz, kaç yapıyı yıkmak için bombalamak isterdi? Ya da şöyle soralım: Bombalama işi kaç gün sürerdi?

Cumhuriyet'in ilk yıllarında, uçağı göklere çıkaran övgü yazılarına rastlasak da, karşı çıkanlar da yok değildir!.. Tepki yazılarından biri 1933 yılının Haziran ayında çıkar. Yazının yayınlandığı derginin adında, insanlığın unutulan bir yoldaşıyla karşılaşırız: "At"

Neşet Halil'in "Atçılığımız İçin" başlıklı yazısındaki düşüncelerini okuyoruz:

"Ankara ile İstanbul arasındaki tayyare servisini sürat mefhumu ile müdafaa eden bir arkadaşıma şu sualleri sormuştum:

- Şimdi ne yapıyorsun?
- Hiç!..
- İki saat sonra ne yapacaksın?
- Hiç!..
- Geceyi nasıl geçireceksin?
- Hiç!..
- Azizim, dedim; sen İstanbul'a trenle git, hiç olmazsa hayatında, vakitlerini 'hiç' ile anlatmaktan kurtulursun."

İncirlik'i İnciye Dönüştürmek!..

Türkiye'de en çok konuşulan ve tartışılan havaalanı Adana'nın İncirlik beldesinde bulunan Amerikan Üssü'ndedir. 1950'li yılların başında kurulan havaalanı için dönemin siyasilerinin bir kısmı "üs" yerine "tesis" adını kullanmışlardır. Birinci ve İkinci Körfez Savaşı sırasında Amerikan savaş uçaklarının bombalarla havalanıp boş döndükleri havaalanı sanat dünyamızda da çıkar karşımıza!

İstiridyenin içine giren ve canını yakan kum taneciğini bir salgı üreterek inciye dönüştürmesi gibi, biz de, Amerikan savaş uçaklarının topraklarımıza konmasına neden olan İncirlik Havaalanı'na iki öyküyle kitabımızda yer verelim: İlk öykü, edebiyatımızın Toroslar kadar yüce ve güçlü kalemi Osman Şahin'e ait. Yazar, "Ustahmet Çeliği" adlı öyküsüne şöyle başlar: "İncirlik Üssü'nden kalkan tek kişilik F-84 tipi keşif uçağı, tepelerin sırtını yalayarak yukarı Toroslar'a doğru uçtu. Gülek ağzından batıya kayarak Silifke üstünde göründü. Yer yer donuk mat yeşili, yer yer de çekirge kiri rengindeydi. Ürkünç karanlık ağzını açmış, havayı emen dev bir kaya balığına benziyordu."

Uçak, Türkçenin güçlü rüzgârı Osman Şahin'in anlatımıyla öyküde iki sayfa uçar... Ne var ki, bir dağa çarparak çıkardığı patlama sesiyle "ağaç başları kar yüklerini"

döker. Uçağın düştüğünü gören köylüler kaza yerine doğru koşarlar. Birkaç saat sonra da bir Amerikan helikopteri gelir. Olay yerinde inceleme yapan kurtarma ekibi pilotun cesedini aldıktan sonra Kalegediği'nden uzaklaşır.

Kazanın gerçekleştiği Kalegediği adını Bizans kralı Jüstinyen döneminde yapılan kalenin harabelerinden almaktadır. Kışın kurtlara ev sahipliği yapan uçağın enkazına bahar çiçekleriyle birlikte "Ustahmet" yanaşır... Demirci ustası olan Ahmet, çıraklarıyla birlikte uçaktan arta kalan parçaları toplar ve köye götürür. Sonrasını Osman Şahin'den okuyoruz: "Gece gündüz yandı ocak, tüttü baca. Gece gündüz harlayan körüğün sesiyle inledi köy. Uçak parçalarının her biri basit, kullanışlı kara demir kıskaçlarının ağzında kıpkırmızı bir korda, ocaktan örse, örsten ocağa taşındı. Evrile çevrile dövüldü örsün üstünde."

Daniel Defoe, ünlü roman kahramanı Robinson Crusoe'yu batığa daldırır ve ekini biçmek için bir kılıç bulmasını sağlar. İnsan öldürmek amacıyla yapılan kılıç, Robinson'un elinde bir üretim aracı olarak kullanılır. Osman Şahin, çocukluğunun geçtiği Toros Dağları'nda tanık olduğu uçak kazasından geriye kalan enkazın, köyün demirci ustası Ahmet'in atölyesinde dönüşümünü görür. Şahin, savaş uçağından arta kalan çeliğin, bir demirci tarafından işlenerek geldiği son yeri bakın nasıl anlatıyor: "Yoksul Toros köylüsünün bir çift öküzünün çektiği karasabanların ucunda toprağı sürdü. Sürülen, kabartılan toprakta avuç avuç saçılan tohumun çimlenmesine katıldı."

İncirlik'teki Amerikan askerlerinin çöpe attıkları şişeleri toplayan kimi Adanalılar, bunları üç tekerlekli seyyar arabalara koyarak, "Booooş... Boooş..." diye bağırarak sokaklarda satarlar. Bu bağırış adlarının kısa sürede "Boşboşçular"a çıkmasına neden olur. Zamanla seyyar araba-

larda, İncirlik üssündeki Amerikalıların kullanmadıkları, elden çıkardıkları ayakkabı, elbise, radyo, oyuncak gibi eşyalar da görünmeye başlanır. İşler o kadar iyi gider ki, Boşboşçular seyyarlığı bırakırlar ve kentin bir köşesinde "Amerikan Pazarı"nı kurarlar... İşte, ikinci öykümüzün kahramanı, ilk gitarını ikinci el eşya satan bu dükkânların birinden satın alır. Bu, İncirlik'teki bir askerin çelik dolabında sakladığı, barakalarda etrafına toplanan arkadaşlarına şarkılar söylediği, kırık, eski bir gitardır.

Genç adam, gitarı evine getirir getirmez radyonun düğmesini "Radyo One" adlı kanala getirir... Bu kanal, İncirlik'teki Amerikalılar için kurulmuştur ve "yurttan sesler" tarzında yayın yapmaktadır. Müziğe sevdalı Adanalılar, Elvis Presley, Beatles gibi döneminin ünlü şarkıcılarını, gruplarını çatıya koydukları kaçak antenler sayesinde yıllardır dinlemektedirler!..

16 yaşındaki delikanlı, radyonun başında, elinde ilk gitarıyla Carlos Santana'nın şarkısını beklemektedir. O genç adamın adı Yaşar'dır. Şarkılarını büyük bir hayranlıkla dinlediğimiz, edebiyat sevgisi ve birikimiyle öne çıkan Yaşar!..

Cemal Süreya'yı çok sever Yaşar. Öyle ki, bir klibinde şairin Can Yayınları'ndan çıkan *Sevda Sözleri* adlı kitabına bile yer verir... Cemal Süreya'nın toplu şiirleri bir başka yayınevine geçince, klibi izleyenleri yanlış yönlendirdiği hissine kapılır sanatçı ve kitabın yeni baskısını, yeni kapağıyla başka bir klibinde gösterir!..

Biz de açalım Cemal Süreya ustamızın kitabını ve Şiir Cumhuriyeti ilan ettiğimiz Kız Kulesi'nin sandalla ulaşılan kapısına yazdığımız iki dizesini anımsayalım:

Ağır ol Bay Düzyazı,
Sen ancak uçağa binebilirsin!

Yaşar'ın yolu gitarıyla birlikte Fransa'nın Nice kentine düşer, 2001 yılında. Bir taksi tutan sanatçı, şoföre Sen Paul de Vence'a gitmek istediğini söyleyince adam şaşırır! Yaşar'ın söylediği yer, başı karlı bir dağın eteğine kurulu küçük bir köydür. Yaşar, köyün mezarlığının kapısında indiğinde şoförün şaşkınlığı bir kat daha artar!.. Her halinden buralara ait olmadığı belli olan bu adam, ne aramaktadır bu köy mezarlığında?..

Aradığı mezarın nerede olduğunu bilmemektedir sanatçı. Bu yüzden, sabırla, tek tek okur mezar taşlarını...

Zaman ilerlemekte, gökyüzünün eli gardıroptaki siyah pelerine uzanmaktadır.

Mezarlıkta, karı-koca yan yana yatmaktadır. Yaşar, bir süre sessizce durur başuçlarında. Sonra, kollarını iki yana açar ve sanki Adana'da yatmakta olan akrabalarının mezarındaymış gibi dualar okur. Sanatçı, mezarda yatanların Müslüman olmadıklarını gayet iyi bilmektedir. Zaten, o köy mezarlığına gömülü, kendi inancından bir kişi bile yoktur. Nasıl olsun ki?.. Ülke Fransa... Yer, rüzgârın kar soğuğu taşıdığı bir dağ köyü...

Birden, mezarda yatanların Musevi olduğunu anımsar Yaşar!.. Musevilerin geleneğinde ziyaret ettikleri mezarda yatanlara saygı göstergesi olarak taş bırakma olduğunu bilmektedir. Taş aramaya koyulur. Ama yakınlarda bulamaz. Kararan hava arayışını zorlaştırsa da, sonunda bulur taşı ve saygısını belirtmek için onca yolu geldiği adamın mezarının üstüne koyar...

Yaşar mezarlıktan uzaklaşırken, biz de, gecenin siyah pelerini iyice üstümüze örtülmeden, sanatçının, başucunda hoşgörünün, dinler arası saygının en güzel örneğini sergilediği mezar taşında ünlü bir ressamın adını okuruz: "CHAGALL..."

O Bisiklet Çalınmasaydı!..

Chicago'da üretilen Schwinn bisikletleri, her çocuğun rüyasını süslerdi. 1895 yılında, bir Alman göçmen olan Ignaz Schwinn tarafından üretilen bisikletlerin çoğu da çocukların hayallerinde kalırdı. Son derece pahalı olan bu bisikletleri yoksul ailelerin oturduğu semtlerin sokaklarında görmek olanaksızdı.

1942 yılının 17 Ocak günü, tabelacı Marsellus'un bir oğlu gelir dünyaya. Çocuğa "Cassius" adı koyulur. Marsellus kılı kırk yararak kazanmaktadır geçim parasını. Eşi Odessa çalışmamaktadır. Çok geçmeden, Schwinn bisikletleri Cassius'un da hayal dünyasındaki tahtına oturur. Tabelacı Marsellus, 12 yaşına giren oğluna aldığı armağan ile evlerinin bulunduğu sokağa girdiğinde, o sırada sokakta oynayan çocuklar da ardına takılır. Çünkü, Cassius'un armağanı bir Schwinn bisiklettir!

Kentucky'de, yoksulların yaşadığı semtte bir Schwinn bisikletinin ömrü çok olamaz. Cassius'u karakolda gözyaşları içinde görürüz!.. Bisikletinin çalındığını anlattığı polis memuru Joe Martin'e şunları söyler, hıçkırıklara bo-

ğularak: "Eğer o hırsızı yakalarsam kimse elimden alamayacak... Onu sabaha kadar kırbaçlayacağım..."

Joe Martin, çocuğun hayatını değiştirecek bir teklif sunar: "Bak evlat, benim bir boks salonum var. Oraya git ve boks öğren. Hırsızı yakalayınca da kırbaçlamak yerine bir güzel pataklarsın."

1960 yılında, Roma Olimpiyatları'na katılacak ABD boks takımı seçmelerinde görürüz 18 yaşındaki Cassius'u. Olimpiyat takımına seçilse de buna sevinemez. Çünkü, Cassius uçaktan çok ama çok korkmaktadır. Hayatının bu en önemli spor organizasyonuna katılmak istese de uçak korkusu onu nakavt eder ve takımdan çekilir. Ne var ki, onun dünyanın en iyi boksörü olacağına inanan antrenörleri sabah akşam dil dökerler kapısında. Sonunda Cassius, uçağa binmeye ikna edilir. Ama bir şartı vardır!..

Amerika Birleşik Devletleri boks takımını Roma'ya götüren uçakta tüm sporcuları koltuklarını arkaya yatırmış, kimini kitap okurken, kimini de uyurken görürüz. İçlerinde biri var ki, uçağa bindiği ilk an gibi dimdik oturmakta ve kaskatı kesilmiş bir şekilde ileriye bakmaktadır. Şartı gerçekleşen Cassius'tur elbette bu yolcunun adı. Genç boksörün sırtında uçağa binmek için ortaya sürdüğü şart, yani paraşüt takılıdır!..

Roma'dan altın madalyayla dönen Cassius, 1964 yılında hayatının en önemli maçlarından birine daha çıkar. Rakibi, Dünya Ağır Siklet Boks Şampiyonu Sony Liston'dur. Bu maçı da kazanan Cassius Clay, 1975 yılında Müslüman olmaya karar verir ve adını değiştirir. Onu tanıdığınızı biliyorum. Ama ben, bu ünlü boksörün adını Arif Damar'ın bir şiiriyle anmak istiyorum. İşte, Damar'ın oğlu Nice'yi anlattığı şiir:

İlk kez
Bir zenci kız görür görmez
Vapur dumanları gelmiş
Nice'mizin aklına
Afrika Harlem Amerika
Ku Kluks Klan
Linç
Boksör Muhammed Ali Clay
Karabiber siyah lale
Dururken

Ne gariptir ki, uçaktan çok korkan, sırtına paraşüt takmadan uçağa binmeyen Muhammed Ali Clay, ringdeki halini uçan iki hayvana benzeterek şu açıklamayı yapar: "Kelebek gibi uçarım, arı gibi sokarım..."

Bir Amerikan askeri olarak Vietnam'a gitmeye karşı çıkan Muhammed Ali'nin elinden unvanı alınarak hapse atıldığında yer yerinden oynar. Protestolar karşısında çaresiz kalan Amerika geri adım atmak zorunda kalır. Bu olay, Dünya Barışı adına Muhammed Ali'nin kazandığı en önemli maçtır. Ne yazık ki, onun bu tavrını Amerika'nın Irak işgali sırasında anımsayan çok azdır.

Kentucky'nin bir kenar semtinden Schwinn marka o bisikleti çalan hırsız, 12 yaşındaki Cassius'a Dünya Ağır Siklet Boks Şampiyonluğu'nun yolunu açtığını elbette bilemezdi. Günümüzde yapılan hırsızlıklar, kimleri nerelere taşıyor dersiniz?..

Son sözü hırsızların en büyüğü Al Capon'a veriyorum: "Çocukluğumda Tanrı'ya her gece bana bir bisiklet vermesi için dua ederdim. Baktım böyle olmuyor, ben de tuttum bir bisiklet çaldım ve geceleri Tanrı'ya beni affetmesi için dua etmeye başladım!.."

Yüksek Atlama Sırığı ve Ay!..

Sirkeci açığında yapacağı yeni seferin hazırlıklarını sürdüren Gülcemal Vapuru'na doğru yaklaşan kayıktaki adamın elinde uzun bir sırık vardır!.. Şefik Kaptan'a vermek üzere sırığı taşıyan 21 yaşındaki delikanlının adı Süleyman Rıza'dır. Soyadı kanunu çıkınca "Kuğu" soyadını alacak olan genç adam, ülkesini Paris Olimpiyatları'nda temsil edecektir. O, sırıkla yüksek atlama dalında ayyıldızlı mayoyu giyecek olan bir atlettir; kampa katılmak için Trabzon'dan gelmiştir İstanbul'a. Ama, geride bıraktığı kentindeki atletizm sevdalısı arkadaşlarını unutmamış, Trabzon İdman Ocağı Kulübü'ne bir yüksek atlama sırığı göndermektedir, sene 1924'tür.

1908 Londra Olimpiyatları'nda, sırıkla yüksek atlama dalında birincilik kürsüsüne çıkan ABD'li atlet Alfred Carlton Gilbert'in boynunda ise bu sefer stetoskop yerine altın madalya asılıdır!.. Yale Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde son sınıf öğrencisi olan Gilbert'in gönlünde yalnızca atletizm değil, illüzyon ateşi de yanmaktadır. Sihirbazlık çocukluk aşkıdır Gilbert'in; okul ve atletizm masraflarını sihirbazlık yaparak karşılamaktadır.

Bir yıl sonra doktor diplomasını alan Gilbert, New York'ta alır soluğu. Yol boyunca, trenin penceresinden

gördüğü işçilerin taşıdığı raylar, vinçler, iş araçları üreteceği "Erector Set" adlı oyuncağın ilham kaynağı olmuştur. Gilbert, düş çıtasını doktorluk ya da mühendislik okuluna koyan çocuklar için küçük metal direkler, vidalar, makaralar, dişliler kimya laboratuvarı, mikroskop, teleskop gibi oyuncaklar hayal etmektedir. Yani, her biri, çocukların çıtayı devirmeden düşlerinin üstünden atlamalarını sağlayan sırıklar olan oyuncaklar üretecektir!..

1913 yılına gelindiğinde, hayalleri gerçekleşmiştir Gilbert'in... Ne var ki, Birinci Dünya Savaşı kapıya dayandığında tüm neşesi kaçacaktır! Ulusal Savunma Konseyi'nin aldığı kararda ülkedeki tüm fabrikaların silah üretmesi istenilmektedir. Bu yaptırım oyuncak fabrikalarını da kapsamaktadır. Alfred Carlton Gilbert, ABD Oyuncak Üreticileri Derneği'nin başkanı olarak Ulusal Savunma Konseyi'nin toplantısına doğru, giderek artan süratli adımlarla koşar... Çıta, bu sefer yüksek, hem de çok yüksektedir... Elinde tuttuğu da sırık değil, içi oyuncak dolu koca bir sandıktır!..

Gilbert, üstü oyuncak dolu bir masanın etrafında toplanan konsey üyelerine şu konuşmayı yapar: "Beyler, ülkemizde oyuncak üretimini durduramazsınız. İleride büyük pişmanlık duyacağınız bir çılgınlık yapıyorsunuz. Çocuklarımızın zihinsel ve ruhsal gelişimlerinde en büyük etken oyuncaklardır. Bu oyuncaklarla oynayan çocuklar geleceğin mühendisleri, mimarlarıdır. Beyler, beni lütfen anlamaya çalışın!.."

Savaş gibi insanlığın en karanlık döneminde bile oyunun, oyuncağın değerini bilen, savunan gerçek bir entelektüeldir, Alfred Carlton Gilbert... Oyuncağı çocuğu oyalayan, ayak altında dolaşmamasını sağlayan bir araç olarak görenler ya da oyuncağı çocukluk dönemine ait sananlar, yani, özgürlükleri elinden alınmış birer çocuk olan "bü-

yük"ler Gilbert'i anlayamazlar. Bırakın anlamayı, onu tanımaktan bile rahatsız olurlar. Çünkü, Gilbert gibi özgürlüklerini teslim etmemiş aydınlar, onların karanlık yanlarını aydınlatmaktadır!..

Savunma Konseyi, Gilbert'i haklı bulur ve yasayı iptal ederler. Konsey üyeleri toplantıdan çıkarlarken, hepsinin de elinde oyuncak vardır. Gilbert başarmış, bir sırık gibi kullandığı oyuncaklarla hayatının en yüksek çıtasını devirmeden aşmıştır.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra oyuncak fabrikalarını kapatıp, silah üreten ülkelerde çocukların düşleri fakirleşirken, Amerika Birleşik Devletleri'nde uzay konulu oyuncaklar üretilir. Böylelikle uzay, çocukların hayallerinde baş köşeye oturur.

O oyuncaklarla oynayan çocuklar, 1950'li yıllarda gözünü Ay'a diken NASA'da çalışanlardan başkaları değildir!

İnsanın gökyüzüne doğru yaptığı en yüksek sıçrayış, sırıkla yüksek atlama sporunun rekorudur. Ne zaman, bir atletin atlayışını görsem, Alfred Carlton Gilbert gelir aklıma... Çünkü insan hayallerinin Ay çıtasını devirmeden aşıp, gözünü yeni rekorlara dikmesinde Gilbert'in de payı vardır...

Bu pay hiç bilinmese de, elinizde tuttuğunuz kitabın şu sayfasına kadar hiç yazılmamış olsa da, vardır!

İstanbul Üstünde Uçan Daireler

Dolunayın şeklini taşa yontmak için başını ikide bir yukarı kaldırmaktan yorulmuştu. Gün doğmak üzereydi. Birazdan ortalık aydınlanacak, yıldızlar görünmez olacak, ama onun taşa yonttuğu dolunay hiç kaybolmayacaktı. Uzun süre aramıştı şekil vereceği taşı. Sonunda burada, tepenin eteğinde yumuşak, kolay yontulan taşlardan birini bulmuştu. Elindeki sert taşı, yumuşak taşın yüzeyine vurmasıyla kopan parçalar birer yıldız gibi yere yayıldıkça dolunay daha da ortaya çıkıyordu.

Güneşin ilk ışınlarıyla birlikte beklenmedik bir şey oldu. Üç gündür ufalanan taş, aldığı şekil yüzünden yerinden hareket etti ve yamaç boyunca yuvarlanmaya başladı. Peşinden koşsa da, ay biçimindeki taş giderek hızlanıyor ve ırmağa doğru yaklaşıyordu. Sonunda korktuğu başına geldi. Taş, birkaç kurbağayı ürküterek suyun maviliğinde kayboldu gözden. Irmağın kenarına oturdu ve başını yukarı kaldırdı. Gökyüzündeki Ay da yok olmuştu. Başını iki elinin arasına alarak düşündü: Ay'ın her gece yuvarlak olmayışının nedeni, onun da yuvarlanarak suya düşmesi miydi? Bir ırmak mı vardı gökyüzünde? Ay şeklindeki taş yuvarlanırken nasıl da hızlanıyordu... Peki ya, onun üstünde oturabilir miydi?.. Tekerleği bulduğundan habersiz akıp giden ırmağa bakarken, kendisine sessizce yaklaş-

makta olan, dişleri arasında can vereceği vahşi bir hayvanı fark edemedi!

Uygarlık tarihinin en önemli icatlarından biri olan tekerleğin ortaya çıkışı, anlattığımız öyküdeki gibi insanın dolunayı taklit etmesi olup olmadığını bilemeyiz. Ama, insanın Ay'a ulaşma çabasında tekerleğin bulunuşunun büyük bir adım olduğunu yadsıyamayız. Tekerleğin üstüne oturmayı düşünen insanlığın geldiği en son nokta, Einstein'ın özlemidir: Bir ışın demetinin üstüne oturmak ve oradan dünyayı seyretmek.

İster tekerlek üstünde olsun, ister deve ya da at sırtında, yapılan tüm yolculuklar Ay'a ulaşma özleminin birer parçasıdır. İnsanın, aya dokunması için kat ettiği yol yalnızca Dünya'yla Ay arasındaki mesafe olan 384.400 kilometre değildir. Bu uğurda insanlık, yüzyıllar süren yolculuğunda dünyanın etrafını dolaşmış ve tüm dağların zirvelerine tırmanmıştır. Pusulanın bulunmadığı yıllarda, denizciler gözlerini gökyüzünden ayırmadılar hiçbir gece. Gitmek istedikleri limana ulaşmak için yönlerini hesaplarken Ay'a ve yıldızlara bakarak şunu geçirdiler içlerinden: "Gemilerimiz bir gün yelkenlerini dolduran rüzgârdan daha büyük bir güç tarafından itilerek bizi yanınıza götürecek!"

Tüm bu yolculuklarda bir şeyi ayırmadık yanımızdan: Diş fırçası!.. Tekerleğin ortaya çıkışına kesin bir tarih veremiyoruz ama Mısır mumyalarında ağız sağlığına verilen önemin tarihinin MÖ 4.000 yılına dayandığını biliyoruz. Sümerler dişlerini altın kürdanlarla temizlerken, MÖ 2.500 yılında yazılan Çin'e ait en eski *Hwang-Fi* adlı tıp kitabında diş hastalıklarından söz edilir. Yine, ilk çiğneme çubuklarını ve diş fırçasını kullananların Çinliler olduğu kabul edilir. Romalı şairler, yazmış oldukları birçok şiirde diş fırçası kullanmaya değinirler. Dişlerin güzel görünümünü sağlama çabalarını modern tıbbın başlangıcıyla dü-

şünmek hatadır. Yüz estetiğinde önemli bir yer tutan dişlere verilen değerin çok eskilere dayandığını gözler önüne sermek amacıyla şair Nikarkos'a kulak veriyoruz:

Hanım çarşıya gitti
Takma saç aldı
Dudak boyası, balmumu
Rastık, takma diş...
Bütün bunları alacağına,
Yeni bir yüz alsa daha iyi ederdi.

Bir şiirinde, "Söyleyin, ne var bu yolculukta?" diye soran Orhan Veli, ceketinin iç cebinde taşırdı diş fırçasını. Yine birkaç günlüğüne Ankara'ya giden şair, okul arkadaşı Şinasi Baray'ın "Üçnal Lokantası"nda içtikten sonra, karanlık bir yolda belediyenin açtığı çukura düşer ve İstanbul'a döndükten birkaç gün sonra beyin kanamasından ölür. Kardeşinin eşyalarını almak üzere Cerrahpaşa Hastanesi'nin deposuna giden Adnan Veli, cepleri karıştırdığında at yarışlarına ait bir program ve sarı ambalaj kâğıdına sarılmış bir diş fırçası bulur. Diş fırçasının sarılı olduğu kâğıda "Aşk Resmi Geçidi" adlı şiiri yazılıdır...

Orhan Veli'yi tanıyanların çoğu kardeşi Adnan Veli'nin öykülerinden haberdar değildir. Bu öykülerden biri "Uçan Daireler" adını taşır. Yazarın 17 Ekim 1954 tarihinde kaleme aldığı öykü, Nevriye ve Cevriye adlı iki kadının arasındaki sohbetle başlar ve okuyalım bakalım söz nerelere kadar uzanır:

Nevriye – Kardeşciğim sana bir şey söylemeye geldim. Biz bu akşam evcek Zeyrek'teki set üstünde Tahir'in gazinosuna gidiyoruz. Siz de gelir misiniz diye sormaya geldim?

Cevriye – Tahir'in gazinosunda ne varmış? Dümbüllü mü geliyor acaba?..
– Yok kardeşciğim... Uçan daire geçecekmiş. Onu seyretmeye gideceğiz...
– Nasıl şeymiş ayol o?
– Vallahi ne söylesem yalan kardeş... Sözüm eşikten dışarı, yedi kat arşı aladan geliyormuş.
– Sonra?.. Gelip de ne yapıyormuş?..
– Dönüp dönüp ateşler saçıyormuş.
– Ayol yangın çıkaracak desene!..

Öykünün ilerleyen bölümlerinde Adnan Veli, okuru Zeyrek'teki Tahir'in gazinosuna götürür. O akşam tüm masalar doludur. Masalardan birinde Vatman Talip şunları anlatır etrafındakilere: "Bugünkü gazetede yine vardı. Uçan dairenin biri, bir tarlaya inmiş. İçinden de maymun gibi adamlar çıkmış. Herifler oynayıp zıplamışlar, yemek yemişler, tarlada çalışan köylülere bir de nanik yapıp gerisin geriye havaya uçmuşlar..."

Uçan daire görmek için gazinoda toplananlar, duyulan garip bir ses karşısında nefeslerini tutarlar. Herkes, Galata Kulesi'nin tepesindeki kırmızı ışığa bakmaktadır. Sessizliği Hamdi Bey bozar: "Yahu yanlış yere bakıyorsunuz be... Havada bir şey yok. Caddeye baksanıza. Eyüp otobüsü geçiyor, Eyüp..."

Adnan Veli'nin, 1950'li yılların İstanbul mahallelerindeki karakterlerin dilini ustaca kullanarak yazdığı öykünün sonunda, her şeyin bir yanlış anlaşılmadan kaynaklandığı gün ışığına çıkar. Tophane'ye gelecek olan gümrük motorunu Sabahat Hanım, uçan daire olarak anlamış!..

Ay'a bakılarak yapılan ilk tekerlekten, yolculuklara, diş fırçalarına ve oradan da Adnan Veli'ye selam çakışımız boşuna değildir. Diş fırçası, insanın yaptığı uzay yolculuk-

larında da yanındadır. 11 Ekim 1968'de ateşlenen Apollo 7'nin kaptanı Walter Schirra, yapılan ilk televizyon yayınında cebinden çıkardığı diş fırçasıyla uzay boşluğunda oynamaya başlar. Dünyadakiler bu görüntülere gülerken, diş fırçası uzayın derinliklerinde kaybolup gider...

Uzaylılar, diş fırçasını bularak incelemişlerse, bunun ileri teknolojide yapılan bir uzay aracı olduğunu düşünmüş olabilirler! Haliyle de biz dünyalıları kendilerinden daha gelişmiş bir kültür olarak görüyorlardır. Belki de, ellerine geçenin sadece bir diş fırçası olduğunu anlamışlardır. Bu durumda da, biz dünyalıların dişli yaratıklar olduğunu öğrendiklerini ve ısırılma korkusuyla dünyamıza gelmediklerini söyleyebiliriz.

Biz dünyalıların, yaptığımız en büyük kötülük keşke yalnızca birbirimizi ısırmak olsa!

Her Teras Bir Havaalanı

Doğu Karadeniz Dağları'nın eteğine kurulu Trabzon'da düz bir alan bulmak kolay değildir. Bu yüzden, teraslı evler çoğunluktaydı. Çamaşırların asıldığı, yaz akşamlarında sofraların kurulduğu teraslar, çocukların da oyun alanıydı, bir zamanlar. Trabzonlu, teraslarda giderirdi, düz bir alana duyduğu özlemi...

Uçağı ilk kez o teraslardan birinde görmüştüm. Çamaşır asmak için terasa çıkan annem, evde tek başına kalacak yaşta olmadığım için beni de yanında götürürdü. Annem bana zaten hep "çantam" derdi.

Uçak, ipe asılı çamaşırlar arasından bir görünüp bir kayboluyordu: Babamın pantolonu, uçak... Ağabeyimin gömleği, uçak... Annemin eteği, uçak...

Anneme uçağın nereye konacağını söylediğimde "havaalanına yavrum" yanıtını almıştım. Havaalanı!.. İlk kez duymuştum bu yeri... "Peki anne, havaalanı nasıl bir yer?.." Annem terasımızı göstererek şu yanıtı vermişti: "İşte böyle, düz bir yer..." Kıskanmıştım! Uçak başka çocukların terasına konuyordu demek!..

İlkokula başlayıp, okumayı sökünce *100 Ünlü Türk* adlı kitabı okumaya başladım. Kitabın sayfalarında, kolla-

rına taktığı kanatlarla uçan bir adam görünce kararımı vermiştim; 101. ünlü olmak için ben de uçacaktım!

Evimizin terasında tahtalarla bir uçak yapmaya koyuldum. Tuhafiye mağazası olan babam mal almak için gittiği İstanbul'dan dönünce, sandıktan geçilmezdi terasımız. O sandıkların tahtalarıyla hayatımın ilk ve tek uçağını yedi yaşında yapmaya koyuldum. Evet, uçacaktım. Hem de uzaklara, Rusya'ya kadar gidecektim. Yolda acıkacağımı düşünerek, annemin reçellerini bir dilim ekmeğe sürüyor ve uçağımın yanına koyuyordum. Her sabah, ekmeklerin böceklerle kaplandığını görünce yeni bir dilim hazırlıyordum. Çocuk yüreğimde umutsuzluğa yer yoktu, annemin reçelleri de çoktu... Hani şu "Reçel" adlı şiirimde andığım kavanozlar:

Gülemedim ki hiç
hasta yatağının başucunda
haberi bu yüzden yoktur annemin
sol yanağımdaki
gamzeden

Komodinin üstündeki
ilaçların sayıları arttıkça
kutularından yaptığım
gökdelenin uzamasına
sevinirdim

Ve bilmezdim
annemin yaşantısındaki
renkliliğin yalnızca
raflara dizili
kavanozların içindeki
reçeller olduğunu

Benim bu çabam sonuç vermişti; bir gün babam beni aldı ve ilk kez uçağa bindirdi. Evet, uçuyordum! Ankara'ya gittik babamla, çocuk ruh doktoru Atalay Yörükoğlu'na! Zavallı annem ve babam... Uçmayı öylesine istiyor ve bu isteğimi herkese öylesine çok anlatıyordum ki, sonunda beni bir doktora göstermeye karar vermişlerdi! O güzel insan, benimle saatlerce oynayan çocukluk arkadaşım Atalay Yörükoğlu şunu söylemiş babama: "Bu çocuğun kanatlarını sakın kırmayın."

Ne gariptir ki, 1984 yılında ilk şiirim yayımlandıktan sonra, ünlü şair ve eleştirmen Cemal Süreya şunları söylemişti benim için: "İlk şiirlerinden biriyle uçtu çocuk."

Her uçak yolculuğumda tekerleği bulan insana teşekkür ediyorum. Yanlış okumadınız Hezarfen Ahmet Çelebi ya da Wright Kardeşler'e değil, "tekerleği bulana" dedim! Teknolojik devrimin harikası olan o dev kuşlar, tekerlekleri olmasa ne işe yararlar?

Bir uçak, bilimin tüm dönemlerini gövdesinde, kanatlarında barındırır. Her kalkışta, uygarlık yolunda önemli bir gelişme olan tekerleği göğsüne basarak havalanır ve her inişte onları açarak "merhaba" der dünyaya!..

Ellerini göğsünde çapraz tutarak dönmeye başlayan ve döndükçe kollarını kanat gibi açarak bu dünyadan havalanan bir Mevlevi de, bir uçağın uçmak için tekerleklerini kapayıp, açmasını anımsatır bana...

Uçağı ilk kez gördüğüm Trabzon'un, insanın uçuş tarihinde önemli bir yere sahip olduğunu bilmiyordum. Gilberto Primi'nin, 1951'de yayımlanan *L'Aviation Turcue* adlı kitabında, 19. yüzyılın başında, Of'un Dernek Bucağı'nın Arşala Köyü'nün Ahtanos Mahallesi'nde yaşayan Veli Direko'dan söz edilir. Bilime son derece ilgili olan, şimşir ağacından saatler yapan Veli Direko'nun yakın köy olan Ahburun'da, Derelioğulları'ndan Ali'nin oğlu Ahmet

Hoca adlı bir arkadaşı oturmaktadır. İki köy arasındaki mesafe dağlık ve engebeli olduğundan Veli Direko, arkadaşının yanına uçarak gitmeyi düşünür. İki kafadar, yakaladıkları bir kartalın kanatlarını, gövdesini, kuyruk ölçüsünü, bedeninin oranlarını inceleyerek bir planör yaparlar. Veli Direko, köyünden havalanarak aşağıdaki Ahburun'a ulaşamasa da, 200 metre uçmayı başarır. İki arkadaş çalışmalarını ilerletseler de, dönemin yetkilileri hayallerini kafese koymakta gecikmezler.

Ne denir; bir fıkra sanılan, "Kaz uçar da Laz uçmaz mı?" sözü aslında gerçekmiş!..

Uzayda Bir Sokak Köpeği

1783 yılının 5 Haziran günü, Fransa'nın şirin bir kasabası olan Annonay'de halk büyük bir balonun etrafında toplanır. Joseph ve Etienne Montgolfier Kardeşler kâğıt ticareti yapıyor olsalar da, en büyük tutkuları uçmaktır. Zamkla sıvanmış tafta kumaşından yapılan balon, içine doldurulan sıcak havayla şiştikçe, izleyicilerin heyecanı da giderek artar.

İki kardeş, balonun altına bir sepet bağlarken, insanlığın yüzyıllardır özlemi olan uçma tutkusunda önemli bir adım atacaklarını çok iyi bilmektedirler. Yaptıkları balon, o güne kadar denenen roket ve takma kanatlardan ayrı olarak, uçuşu gerçekleştirecek ilk araçtır. Ama ne var ki, balonun bu ilk örneğiyle gökyüzünün maviliklerine doğru süzülen ilk canlı insan olmayacaktır!..

Montgolfier Kardeşler, balonun iplerini kontrol ettikten sonra sepetin içine uçmayı unutan hayvanlardan biri olan horozu koyarlar. Böylesine tehlikeli bir yolculukta horozu yalnız bırakmayı düşünmezler elbette. Yol arkadaşı olarak da bir ördek verirler yanına. Yaptıkları balonun bir insanı taşıyacak ağırlıkta olup olmadığını öğrenmek istediklerinden olsa gerek, bir koyunu üçüncü yolcu sıfatıyla sepete bindirirler. Balon ağır ağır yükselmeye başladı-

ğında bir yanda meraklı kalabalık, öbür yanda horoz, ördek ve koyun üçlüsü birbirlerine şaşkın gözlerle bakakalırlar. Montgolfier Kardeşler ise oldukça mutludurlar. İstedikleri olmuş, gökyüzüne uçamayan üç canlı göndermeyi başarmışlardır.

Ay'a ulaşma yolunda uçma engelinin aşılmasının ardından, sıra uzaya çıkmaya gelir. Sovyetler Birliği'nin 4 Ekim 1957'de uzaya fırlattığı ilk yapay uydunun 947 kilometre yüksekliğe ulaşıp, dünya etrafında dönmeyi başarmasının ardından, sıra içinde bir canlının bulunduğu uyduya gelir. Uzaya dünyadan konuk olarak giden ilk canlı için İngiliz şair Lavinia Greenlaw'ın yazdığı bir şiir vardır:

Sputnik 2'yle uzaya gönderiliyorsun,
Bir çeşit can çekişen ahtapot.
Yerdekiler denetimde bağlılık yemini ettiler
yerçekimine ve devinim yasalarına;
şimdi rahatça uyuyor onlar,
melez dişi bir Rus köpeğinin
saniyede yedi mil hızla
atmosferin dışına fırlatılsa da,
yuvasına dönen yoldan
şaşmayacağından emin.
Ne bir arkadaşın olacak,
ne de basacağın bir düğme,
yalnızca altı günlük hava. Laika,
sakın yanılma ne kadar hızlı gittiğini
bilmemekten doğan o mutlak
sessizlik konusunda. Dünyanın
çevresindeki yörüngene oturduğunda,
kendi dilini hatırla. Uzak yıldızları dinle.
Korkuna güven.

İngiliz şairin şiirinden, uzaya çıkan ilk canlının Laika adlı melez bir köpek olduğunu öğreniyoruz. Sputnik 2'yle uzaya gönderilen köpek zorluklara dayanıklı olması için sokaktan alınmıştır, üstelik de dişidir.

Bilim insanlarının Montgolfier Kardeşler kadar insaflı davranmayıp, yanına bir arkadaş vermedikleri Laika'yı uzaya taşıyan araç 1957 yılının 3 Kasım günü fırlatılır. Bu deneme, Amerika Birleşik Devletleri bir tek uydu bile göndermeyi başaramamışken, Sovyetler Birliği'nin uzaya insan yollamayı tasarladığının açık delilidir. Laika'nın bilim insanları tarafından gözlemlenmesiyle fırlatılış, uçuş ve konuş sırasında karşılaşılacak zorluklara doğadaki bir organizmanın dayanabileceği anlaşılır.

Amerika'nın uzaya gönderdiği ilk canlılar ise Able ve Baker adlı iki maymundur. 28 Mayıs 1959'da, bir Jupiter balistik füzeyle 480 kilometre yüksekliğe çıkan iki kafadar, muz ağaçlarının yerlerini tespit ettikten sonra sağ salim geri dönmeyi başarırlar. 1960 yılının ağustos ayında ise Sovyetler'in Sputnik serisinin beşincisi Belka ve Strelka adlı iki köpeği uzaya taşır. Aynı yılın aralık ayında uçuşa hazırlanan Sputnik 6'nın konukları da, Pşçelka ve Muşka adlı köpeklerdir. Ne yazık ki, otomatik denge sağlayıcı sistemi arızalanan araç, dönüş yoluna dik olarak girer. İki köpeğin yanarak can vermesiyle de, insanoğlunun aya dokunma çabası ilk kurbanlarını vermiş olur.

1969 yılının 9 Mart günü yine bir köpeği uzay yolunda görürüz. Sovyetler Birliği, Sputnik 9'daki Çernuşka'nın ardından, 25 Mart'ta fırlatılan Sputnik 10'da da, Zveozdoçka adlı bir köpeğe tam bir yörünge uçuşu yaptırır. Uzaya canlı gönderme yarışında geri kalan Amerika, bir Atlas roketini 13 Eylül günü fırlatır. Sovyetler'in aksine, bu yarışta Amerikalılar, insana en çok benzeyen canlıyı uzaya göndermeye kararlıdırlar. Atlas roketinin içinde bir maymun

olan Enos vardır. Sovyetler ise 1968 yılının eylül ayında, Zond 5 aracıyla uzay yolculuğuna çıkan canlılar listesine kablumbağayı da ekler.

Bir araç ile uçan ve de uzaya giden canlılar sıralamasında insanın yeri oldukça gerilerdedir. Horoz, ördek, koyun, köpek, maymun ve kablumbağa gibi hayvanların arkasından listeye girmeyi başarmış olsak da, kendimizi uzaylılara gezegenin bir numaralı canlısı olarak tanıtmayı düşünüyoruz.

İyi de, yutarlar mı bakalım!..

Timchenko'nun Küçük Kızı Anjelika!..

Uzaylı haberleri gazetelerde her zaman dikkat çeken, en çok okunan yazılardır. Bu haberlerin başrolünde Mustafa Topaloğlu'nu görürüz. Zaman zaman uzaydan geldiğini iddia eden ilk şarkıcı olan Topaloğlu'nun da yer aldığı "Uzaylılar Aramızda Dolaşıyor" başlıklı haberler gazetelerin sayfalarını hep süsledi, süslemeye de devam edecek. Benim dikkatimi çeken haberde ise Mustafa Topaloğlu, Reyhan Karaca gibi isimlerin arasında Anjelika Akbar'ın da anılıyor olması.

Anjelika Akbar ve babası Stanislav Timchenko.

Besteleriyle herkesi büyüleyen bir sanatçının, bu tür haberlerde fotoğrafının yer alması pek çok insanı düşündürdü, doğal olarak!.. Sanatçının yaptığı açıklamaların kırpılarak, gazetecilerimizin alıştığı türden uzaylı haberlerine malzeme yapılma çabaları her halinden belli oluyordu. "Babam" diyordu haberlerde Anjelika Akbar; "Babam büyük ve gizli araştırmalara katılıyor..."

O bir şeyler anlatmaya çalışıyordu ama, dinleyen mi vardı karşısında!.. Haberin boyutu, sayfada kaplayacağı yer, başlığı belliydi çoktan. Sıradan "uzaylı" haberciliğine yeni bir garnitür olarak ele alınıyordu söyledikleri, anlatmak istedikleri. Nasılsa elde adı çıkan bir Mustafa Topaloğlu vardı; Reyhan Karaca, Harun Kolçak adları da haber için iyi birer süstüler... Varsın, istediği kadar "babam" desin Akbar, babasının kim olduğunu sormak aklına gelmiyordu hiçbir gazetecinin; bir uzay bilimcisinin adının ne işi olabilir ki, manşeti, fotoğrafları, içeriği önceden belli olan bir "uzaylı" haberinde!..

Bir insan düşünün ki, doktorasını "Uzay Bilimleri ve Felsefe" konusunda yapan bir felsefe profesörü olsun... Uluslararası Astronotlar Konfederasyonu'na üye olan bu bilim insanı, uzaya çıkan ilk insan Yuri Gagarin'in uzay gemisini tasarlayan Korolyov'un müzesini kursun ve içinde uzayla ilgili sayısız doküman ve bilginin bulunduğu bu müzeyi yönetsin... Dünyanın en saygın, en önemli bilim dergilerinde uzay ve felsefe konularında Kiev Politeknik Üniversitesi öğretim görevlisi olarak yazıları yayımlansın... Uzay konusundaki bu engin bilgisi sayesinde ülkesinden uzaya gönderilecek bilim insanları arasından birincilikle seçilsin... (Ne yazık ki, sağlık testini geçemeyecek ve hayattaki en büyük hayali gerçekleşemeyecektir!) Ülkesinin uzay araştırmaları merkezi "Baykonur"un bilgilerine ulaşmak ve onları halka du-

yurmak ayrıcalığı tanınsın, ayrıca ülkesinin en büyük ödüllerinden olan "Korolyov Nişanı"yla onurlandırılsın...

Bu insanın adı Stanislav Timchenko'dur... Yani, Anjelika Akbar'ın babası!.. "Uzaylı" haberi yapan hiçbir muhabirin merak edip araştırmadığı, kızının sürekli olarak "babam" demesine rağmen haberlerde adı bile çıkmayan Stanislav Timchenko!

Timchenko, Sovyetler Birliği'nin uzayla ilgili sırlarını kimseyle paylaşmaz, küçük kızı Anjelika dışında!.. Kızındaki olağanüstü yeteneği, zekâyı keşfeden Timchenko sürekli olarak uzay öyküleri anlatır ona. İçinde kozmonotların ve uzay çalışmalarının bilgilerinin de yer aldığı öyküler...

Bu öykülerde Yuri Gagarin de vardır, Leonid Leonov da... Tüm kozmonotlar babasının tanıdığı, arkadaşıdır; hatta uzaya çıkan kadın kozmonot Marina Popovich bile!.. Timchenko "zaman ve mekân eğriliği"ni anlatır küçük kızına, "solucan deliği"nin ne anlama geldiğini, "Moebius Şeridi"ni... Kimi kez öyküleri "çok boyutlu evren" süsler, kimi kez "paralel dünyalar". Küçük Anjelika da "mutlak kulak" tespit edilmiştir; yani, duyduğu tüm eserlerdeki notaları anında bilen, dünyada çıkan tüm seslerin hangi notaya denk geldiğini o an söyleyen bir yetenek... Ve o çocuk 9 yaşına geldiğinde "Kozmik Fantezi" adında bir beste yapar. Beste, uzayın derinliklerine doğru yola çıkan bir aracın içindeki insanları anlatır. Astronotlar bir yıldızdan ötekine gezerlerken, yeni hayatlar ararlarken bir şeyi fark ederler; geride bıraktıkları dünyalarından daha güzeli yoktur evrende. Dünyayı özlediğini anlayan astronotlar geriye dönerler. Bestenin son notalarında, uzay gemisinin penceresinden görülen bir ödül beklemektedir onları: Dünya...

Bir babanın, uzay felsefesinde dünyanın önde gelen profesörlerinden Timchenko'nun kızına anlattığı öykülerden doğan bu beste "uzaylı" haberinde saptırılarak, Anjelika Akbar'ın ağzından şöyle yansıtıldı: "Uzaylılar için beste yaptım."

Oysa, 9 yaşındaki Anjelika Akbar'ı beste yapmaya iten, uzaya çıkan ilk insan Yuri Gagarin'in şu sözleridir: "Dünya gezegenimiz o kadar güzel ki, mavi gelin gibidir. Dünya'dayken bu gezegen bize çok büyük ve güçlü gelir; ama uzaydan çok kırılgan, korunması gereken bir şey gibi görünüyor. Sanki avuca sığacak kadar küçük! Bu gezegenimizi korumamız lazım, hep birlikte!"

Anjelika Akbar'ın babası uzay konusunda çalışmalar yapan bir bilim insanı. Hayatı, uzay felsefesi, uzaya çıkan kozmonotların gördükleri, uzaylılar gibi konulardaki iddiaları araştırmakla, incelemekle geçmiş. Onun kızı, ülkemizde yaşayan ve besteleriyle beğeni toplayan büyük bir sanatçı. Anjelika Akbar'ın eserlerine hak ettiği ilgiyi göstermeyen bazı medya kuruluşları, sanatçıyı magazin haberciliğinin "kara deliği"nde yutmaya çalıştı.

Ne mi oldu?

Anjelika Akbar "uzaylı" haberlerine kat be kat büyük geldi!..

Düşen Uçaktaki Şair

Beşiktaş'taki Deniz Müzesi binası, 1950'li yıllarda "Veraset ve İntikal Vergi Dairesi" olarak kullanılmaktadır. Raflarındaki resmi dosyaların solgun bir tarlayı andırdığı, daktilo seslerinin boyaları çatlamış duvarlarda yankılandığı ve damga pulu kokan odalardan birine konuk oluyoruz...

Ankara'dan gelen iki müfettiş, dairenin işlemlerini teftiş etmektedir. Onların varlıklarının memurlar arasında yarattığı ürperti, sabah oldukları tıraşın yüzlerde bıraktığı jilet kesiklerinde ve ceket düğmelerinde bile hissedilmektedir. Müfettişlerin bulunduğu odanın kapısı aniden açılır ve içeriye güler yüzlü bir genç adam girer!

Yaşı, bir devlet dairesinde çalışmaya hiç de uygun olmayan delikanlının elinde tuttuğu üç defter müfettişlerin gözüne takılır. İsteği üzerine bir sandalyeye oturan genç adam, elindekilerden birinin Fransızca, ötekinin İngilizce defteri olduğunu, İstanbul Erkek Lisesi'nde okuduğunu söyleyerek, üçüncü defteri müfettişlere doğru uzatır: "Bunlar da yazdığım şiirler. Okumanızı çok isterim!.."

Lise öğrencisi, Beşiktaş'taki Vergi Dairesi'ne, hesapları denetleyen müfettişlere şiirlerini okutmak için gitmiştir! Bu durum şaşırtmasın sizleri... Çünkü, müfettişlerden biri şair Sezai Karakoç, öteki ise Cemal Süreya'dır!

Şair adayının adı Ergin Günçe'dir. İlk şiir kitabının kapağında *Gençölmek* yazan Ergin Günçe'nin adını, 16 Ocak 1983'te, İstanbul'dan Ankara'ya doğru uçan "Afyon" uçağının yolcu listesinde de okuruz. Esenboğa Havalimanı'na inerken düşen uçakta 47 kişi hayatını kaybeder. Ölenler arasında 45 yaşındaki Ergin Günçe de vardır. Kazadan üç gün sonra Uğur Mumcu, *Cumhuriyet* gazetesinde şunları yazar: "Duygu dünyasının kapıları, edebiyat alanlarına olduğu kadar espri, kahkaha ve şaka şelalerine de ardına kadar açıktı. Zekâ titreşimleri ile yakalayıp bulduğu esprileri, yakın dost çevresinde türlü renklere boyayarak sunar, başkalarından duyduğu esprileri de sahiplerinin adlarını vererek, parlak yaldızlı kâğıtlara sarılmış tatlı kestane şekerleri gibi çevresindekilere cömertçe dağıtırdı... Ergin Günçe benim dostum, müvekkilim ve cezaevi arkadaşımdı. Ölüm haberini alınca içim kan ağladı..."

Uçak kazasında ölen şair, geriye kalan şiirlerden birinde Ay'a seslenir:

Anlat bize bir gençlik maceranı
Aydede
Günler hiçbirimize
Bir anlam getirmiyor
Saklanıyor bir Sırtlan
Elişi sepetlerimize

Şiirimizde uçak kazalarını içeren dizeler yoktur, dersek, yanılmayız. Bu konuda, bir ayrıcalık olarak Engin Turgut'un "Uçak" adlı şiiri çıkar karşımıza. Şair, 12 Ocak 1996 tarihinde, Bursa'dan İstanbul'a doğru havalanan uçağıyla Yalova'nın Selimiye Köyü yakınlarında dağlara çarpan ünlü müzisyen Onno Tunç'u şöyle anar:

Aşkın bana faydası olmadığını bilsem de
Uçak uçtu ve dağlarda çiçek aramaya çıktı
Unutma Onno, tunç'tan yapılmış biri değilim
Ama ben de kendime çakılıp kalmışım.

Unutmadan, edebiyatımızda bir de, uçak düşerken yazılan bir şiir vardır! Hem de, uçağın düşeceğini duyar duymaz kaleme sarılan bir şiir! Şairin adı da Ataol Behramoğlu'dur. Haklısınız, Behramoğlu'nun adı bir uçak kazası sonrasında üzüntüyle takip ettiğimiz yolcu listelerinde geçmedi, geçmesin de... Peki öyleyse, nasıl olur da şair, bir uçağın düşme anını dizelerine yansıtır? Bu sorunun yanıtı Ataol Behramoğlu'nun "Düşmek" adlı şiirinin içindedir:

"Uçak şimdi
Düşüyor"
Dedi yanımdaki.
Düşmenin bilmesem
İnmek olduğunu
Azericede
Herhalde o saat
Yüreğime inerdi.

Bulutlar Boncuk, Uçaklar İp...

Kristof Kolomb, Amerika'ya yaptığı ilk seferden geri dönerken, altın yerine birkaç Kızılderili taşıyordu gemisinde... Ben ise, New York'a yaptığım ilk yolculuktan aradığını bulmanın mutluluğuyla, müzemde sergileyeceğim antika oyuncaklarla dönüyordum İstanbul'a...

Necdet Diyarbakırlıoğlu'nu işte bu yolculukta tanıdım. Necdet Kaptan, gecenin siyah pelerininin içinde yol alan uçağın kokpitinde, altımızdan ateşböcekleri gibi geçen uçakları göstererek şunları söylemişti: *"Bu saatte Amerika'ya Doğu'dan uçuş olmaz. Bunlar olsa olsa, Irak'tan dönen uçaklardır."*

Necdet Kaptan'ın pilotluğu da büyük, yüreği de, bedeni de... O, Türk Hava Yolları'nın en usta, en çok uçan, en tecrübeli, en bilgili pilotudur. Meslektaşları onu çok seviyor ve saygı gösteriyor... Koyu bir taraftarı olduğu için Galatasaray'ı UEFA Kupası maçlarına o götürmüştü... Şampiyonluk maçının ardından kupayı İstanbul'a taşıyan uçağın pilotu da o idi...

Bir de Londra'ya uçmuştum Necdet Kaptan ile... Uçağın yolcularından biri olduğumu biliyordu ve beni kokpite davet etmek nezaketini kapıda karşılayarak taçlandırmıştı...

O uçuşta, hayatımın en büyük ödülünü alacağımdan habersizdim!..

Necdet Diyarbakırlıoğlu, üsteğmenlik yıllarında yaptığı bir uçuşunu anlatmaya başladı. Arızalanan uçağını zor da olsa yere indirmeyi başarmıştı. İnfilak etmek üzere olan uçaktan çıkmak istediğinde başının üstündeki cam bölmenin açılmadığını fark etti... *"Orada diri diri yanacaktım,"* dedi Necdet Kaptan. *"Sırtımla tüm gücümle cama vurdum ve kırmayı başardım..."*

Bir mucize gerçekleşmiş, o sağlam cam kapak insan gücüyle kırılmıştı. Hem de, bir sırt darbesiyle!.. Öyküsünü şöyle tamamladı Necdet Kaptan: *"Sırtımla kırdığım kokpit camının parçalarından bu tespihi yaptırdım... Al kardeşim, bu senin... Bu tespihin değerini sen iyi bilirsin!.."*

Avuçlarımda, boncukları yağmur sonrası bir yaprağın üstünde ışıldayan su tanesi güzelliğinde olan bir tespih duruyordu. Yazdığım şiirlerin, öykülerin, kurduğum müzenin ödüllendirilmesiydi bu tespih. Heyecandan, mutluluktan ne diyeceğimi bilemedim. Necdet Kaptan'ın uçağı bulutları boncuk yapıp bir ip gibi aralarından geçiyordu!..

Sabır, havaalanına en çok yakışan sözcüklerden biridir. Hüzünlerin, sevinçlerin, bekleyişlerin, kavuşmaların ve ayrılıkların yaşandığı büyük bir tiyatro sahnesidir her havaalanı. Nice insan kalabalığın arasında yalnızlığı yaşar orada... Onlardan biri de şair Kemal Özer'dir:

Görünmez olduktan sonra
bulutlar arasında uçağın
her şeyi yitirdim de sanki
elimde bir kalem kaldı yalnız
o ilk insanlar gibiyim
gerçekleşsin diye gördüğü düşler
mağara duvarlarına çizen.

Liman, rıhtım, iskele, istasyon, gar, durak çok vardır şiirde... Ama havaalanı? Martılar arasında yol alan bir vapurun ya da kara dumanlar içindeki bir trenin "şairane"liğine sözümüz yok. Fakat, havaalanları da en az

dalgalı kıyılar ve ağaçlar arasında uzanan raylar kadar imge yüklüdür. Hava taşımacılığının yaygın olmayışı, uçak yolculuğunun ve havaalanlarındaki insan manzaralarının şiirdeki eksikliğini açıklayabilir. Bu konuda, başarılı örneklerden biri olan şair Roni Margulies'in "Ağıt" adlı şiirini sanırım, siz de benim gibi "sarsılarak" okuyacaksınız:

İşte yine İstanbul
alçalıyor uçak Florya üzerine,
sağ taraf açık seçik Yeşilköy.

Kapasam gözlerimi;
Adil abinin bisikletçi dükkânı,
Röne Park'ın ağaçlarında kalplerle oklar
Reks sinemasının kocaman ekranı,
Ekonomidis'lerin bahçesinde mangallar.

İnişten hemen önce,
uzansam dokunacam, tam uçağın altında,
iki çocuk duruyor caddenin ortasında,
atılıvermiş çimlere bisikletler
biliyorum birazdan Yandımçavuş'ta,
macera bu ya, ayran içmeye gidecekler.

Sarsılarak değiyor tekerlekler yere;
yeniden yaşamaya değil bu sefer
gömmeye geldim çocukluğumu babamla beraber.

Düşen uçağından sırtıyla kokpit camını kırarak kurtulan Necdet Kaptan, kim bilir, daha nice şiiri, nice öyküyü sırtına alarak taşıdı, dünyanın bir ucundan, öbür ucuna?.. Bir de madalyonun öteki yüzü var elbette: Necdet Diyarbakırlıoğlu, kim bilir 40 yılı aşan uçuş hayatında kokpitte ne sorunlarla karşılaştı ve tümünün de üstesinden, yolcuların ruhu bile duymadan bilgeliğiyle ve soğukkanlılığıyla gelmeyi başardı?..

Ve de sabırla!

Sunay Akın yeni kitabı *Ay Hırsızı*'nda gözünü Ay'a dikiyor ve bir arkeoloğun sabrıyla kazıyor insanlığın ortak birikiminin üzerine çöken tozu toprağı... Ortaya çıkardığı bilgiyi şair duyarlığıyla ilmek ilmek dokuyor ve okurunu hayrete düşürecek öyküler bir bir diziliyor karşımıza.

Cervantes ve Mimar Sinan hangi caminin inşaatında buluştu?.. Enver Paşa'nın uçağı kaç kez düştü?.. Piri Reis'in haritası Topkapı Sarayı'nda nasıl bulundu?.. İstanbul Boğazı'nı yürüyerek geçen Attila Hülagü'nün sırrı neydi? 157 yıl yaşayan Zaro Ağa'nın Amerika seferi... Atatürk neden hiç uçağa binmedi?..

9 789944 887526

www.sunayakin.com.tr
www.istanbuloyuncakmuzesi.com